

CEĻI

Rakstu krājums

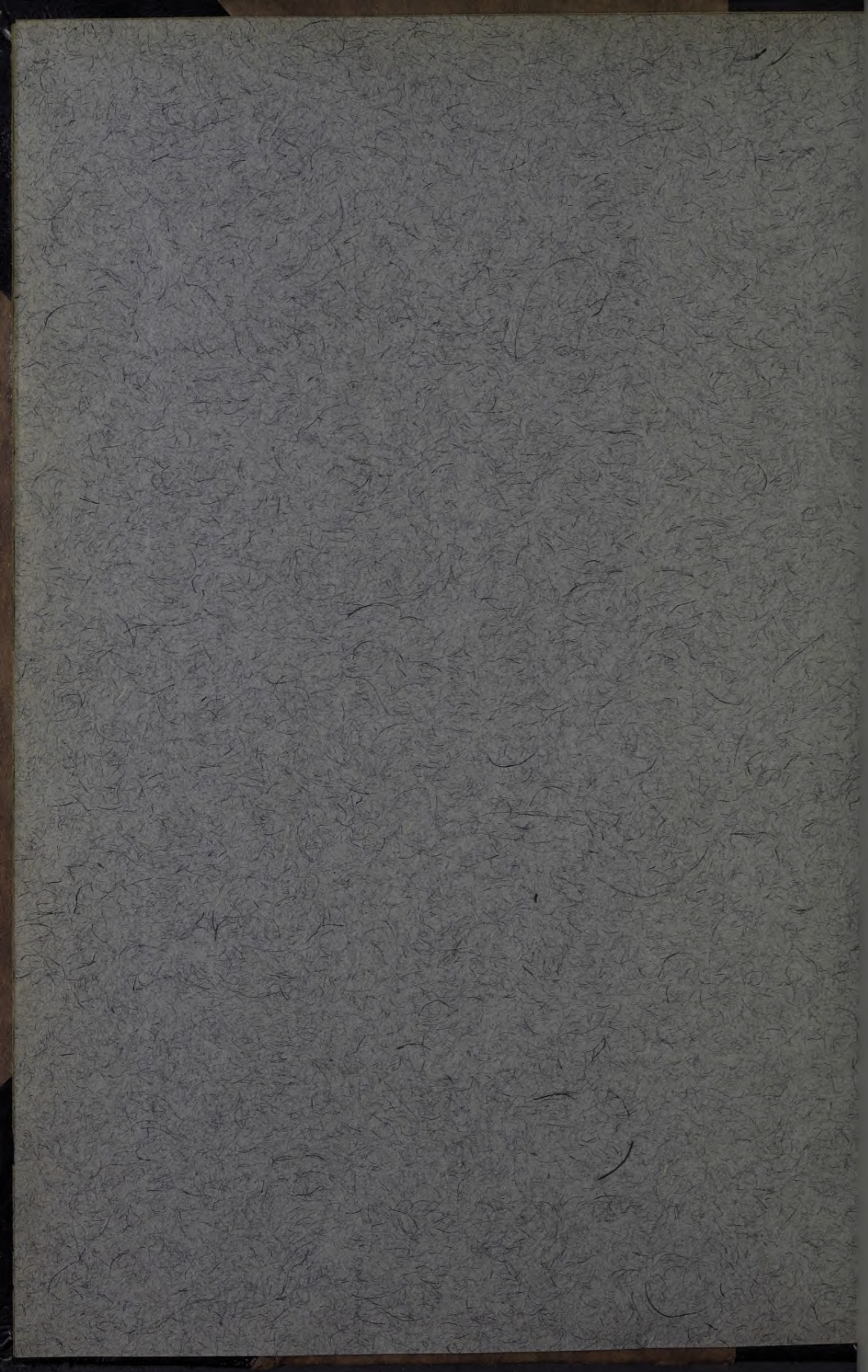
L. Bērziņa

sešdesmitās dzimšanas dienas
piemiņai

Rediģējis **Alv. Augstkalns**
Izdevusi **RAMAVE**

Krājumā **VALTERA un RAPAS**
akc. šab.

90-4

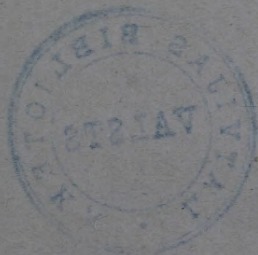
69

Cēli

08

RAKSTU KRĀJUMS

**docenta L. Bērziņa
sešdesmitās dzimšanas dienas
piemiņai**

Redīgējis Alv. Augstkalns

izdevusi Latvijas universitātes filoloģijas un filozofijas studentu Ramave

R ī g ā 1 9 3 1

L. V. R.
In. 241733

~~f-40767~~

CL
II

0306102969

LUDIM BĒRZIŅAM

Docenta kungs,

apdomājot Jūsu darbiem un panākumiem bagāto mūžu, vispirms mēs izsakām Jums pateicību kā savam skolotājam. Jūs esat bijis vidusskolas skolotājs, krietnas ģimnazijas organizētājs un vadītājs, tagad Jūs audzināt latviešu tautai jaunus skolotājus, un mums universitātē Jūs neesat tikai teorētiskais docents, bet arī skolotājs un audzinātājs. Savos literātūras sēmināros Jūs ļaujāt mums pētīt un spriest, ar jauniem ierosinājumiem vadāt mūs tālāk, ar atklātību un laipnību Jūs saņemāt un labprāt pabalstāt katru savās īpatnējās interesēs mūs, kas vai nu vispārējās latviešu jaunatnes rakstura īpatnības vai universitātes dzīves tradīciju trūkuma dēļ parasti esam visai atturīgi satiksmē ar mācības spēkiem. Rakstu autori un redaktori savu pateicību Jums izsaka ar šo krājumu, kuŗā centušies rādīt, ko mācījušies Jūsu vadībā. To pašu grib izteikt visa parakstu virkne, jo rakstu daudzums un apmērs mums ir ierobežots daudz šaurākās robežās nekā mūsu pateicības jūtas.

Mēs Jūs godinām kā zinātnieku pasniedzami šie zinātniskus rakstus par tematiem, kas tuvi Jūsu darbu tematiem, un ko Jūs esat ierosinājis.

Mums nav sveša Jūsu dzeja, par kuŗu var teikt, ka „sirds pie sirds pa viņu staigā“, un kuŗā Jūsu gaišā personība iet pāri tām robežām, kuŗās iespiests cilvēka mūžs.

Ar savu personību un mācību Jūs rādāt, kam jāpakārto katra īpatnējās intereses: tautai, tās kultūrai. Pats būdams tautas tradīciju krājējs Jūs esat mūs, īpaši baltu filologus, mudinājis darīt to pašu.

Sešdesmit pagājuši Jūsu mūža gadi ierosināja mūs pārdomāt Jūsu darbu mūsu labā un izteikt mūsu pateicību.

Vēl ilgus gadus palieciet mūsu vidū mums miļš un darbigis —

skolotājs, zinātnieks, dzejnieks!

Oskars Jānis Freimanis

Alvis Augstkalns

Jānis V. Bičolis (*Šķirt!*)

Livija Bičole
Fēl. Treu's
Krišjānis Ancītis
Kārlis Kurcalts
Valdemārs Kancāns
Ieva Celmiņa
Valdemārs Liepiņš
Arnolds Stepka
Lidija Abika
Jānis Akmentiņš
Miķēlis Alksnis
Lūcija Rozentāle Alksne
Vēra Altberga
Alma Ancelāne
Daina Auniņa
Ludmila Austruma
Arnolds Ābermanis
Arvids Bajinskis
Ābrams Barmazelis
Emma Barone
Lenora Bergfelde
Anna Bergmane
Jānis Berzinskis
Eifrozine Bērziņa
Helene Bērziņa
Lidija Birava
Zelma Birzniece
Emma Bregže
Vilma Bremmere
Benita Brēdermane
Hermīne Burķevica
Anna Būce
Marta Būcene
C. B.
Jānis Cimmermanis
Alīda Cīrule
Marta Daugule
Elza Detlave
Kārlis Draviņš
Norā Dzelzkalne
Emilija Eichvalde
Jēkabs Ekmanis
Andrievs Elksnītis
Edīte Elksnīte
Lūcija Felsberga

Erdmann Vierhuff
Haralds Voss
Eriks Francis
Emilija Freiberga
Valentins Gobnieks
Rūdolfs Grabis
Mirdza Grase
Ella Grāvele
Vilma Grāvele
Herta Grundmane
Vilma Gūtmane
Valdis Ģinters
E. Henriņa
Ginda Hercmarka
Marga Igaune
Vilma Jansone
Harijs Jākobsons
Oskars Kalnciems
Aleksis Kalniņš
Brunhilda Kalniņa
Ilze Kampe
Hedviņa Cleemann
Lilija Klēmāne
Marija Knostenberga
Valija Kocere
Lidija Krautmane
Zenta Krievē
Vēra Kundziņa
Tatjana Kūlberga
Anna Ķikule
Elfrida Ledaine
Alma Libore
Milda Lilje
Osvalds Līdeks
Alise Likuma
Ida Liviņa
Anna Lielā
Lilija Liepiņa
Erika Mackaite
Erika Maizīte
Roberts Malvess
Aurora Martinsone
Irma Martinsone
Velta Matīse
Ernsts Māliņš

Emma Medne
Edite Meilande
Anna Mētra
Lidija Millere
Emma Muciņa
Vēra Mūrniece
Anna Niklase
Jānis Osis
Marta Ozoliņa
Pēteris Ozoliņš
Vēra Ozoliņa
Elizabete Pakalne
Jānis Pamplis
Austra Pārupe
Anna Pāvule
Milda Pelēce
Elvīra Pētersone
Zelma Pētersone
Jānis Pilaps
Rēgīna Ploša
Kārlis Plukšs
Anna Pope
Milda Poriete
Pēteris Pudulis
Edmunds Puksis
Austra Raudsepa
Kārlis Rinkužs
Milda Rolmane
Elza Rozenberga
Irma Rubene
Olga Rudovska
Jānis Rudzītis
Hilda Rumpe
Antonija Samuša
Rasma Siliņa
Zelma Simsone
Lilija Skulte
Lūcija Sņiķere
M. Stirna
Milda Stiebre
Lūcija Stobrīte
Mirdza Stūrmane
Marta Šēfere
Spulga Šēfere
Austra Šlesere
Eleonora Irēne Šmite

Kārlis Smits
Zinaida Šreibere
Valida Starka
Jānis Tambergs
Heronims Tichovskis
Zenta Upīte
Aleksandrs Vanags
Elza Vasariņa
Nora Vārtukapteine
Paula Vidiņa
Marta Vitenberģe
Magda Vigante
Ludvigs Viks
Irma Viksne
A. Vitole
Kārlis Zariņš
Zenta Zariņa
Irma Zālīte
Teodors Zeids
Edmunds Zirnītis
Johanna Zupāne
Vitolds Žibelis
Mirdza Žigure
Jānis Doniņš

* * *

Raksta Valdemārs Kancāns.

Starp mūsu literatūras idejiskiem avotiem liela noteikšana pat līdz visjaunākajiem laikiem pieder garīgiem rakstiem. Tie ir bībele un baznīcas dziesmu grāmata viņas dažādos izdevumos un pārstrādājumos. No šiem avotiem ir nākusi tā gaisma, kas dievišķas apsolīšanas veidā ir nesusi garīgu mierinājumu tautai un nav palikusi bez sava iespaida arī uz literatūru, kur šis iespaids izsakās galvenā kārtā viņas saturā — idejiskā un emocionālā ziņā. Šim iespaidam ir spēja rādīt dzīves nogurdinātai un izmocītai dvēselei, kā ar pacietīgu un bezgalīgas mīlestības pilnu sirdi ir viegli panesamas šīs zemes sāpes un ciešanas, un ar kādu sātu ir tverami gan mirdzošie, bet ātri aizejošie prieki. Šo kristiānisma ideju skārienā ir veidojušies daudzi mūsu rakstnieki. Zināmā mērā šai virzienā ietilpst arī L. Bērziņa jaunības dzeja, viņa „Ceļi un teki“. Tomēr viņa dzejai ir arī citas saknes: klasiskās dzejas studijas, mūsu nacionālās atmodas kustība ar viņai piemītošām raksturībām un tml. L. Bērziņš, sacerot savu dzeju, bez šaubām, ir vērojis savas dvēseles izjūtas no kristīga cilvēka viedokļa, protams arī kā dzejnieks ar savu zināmu mākslinieka *credo*. Tādā kārtā viņa dzejas izveidošanos ir noteikusi šī trijotne sakarā ar sava laikmeta mūsu literatūrā pazīstamo sajūsmu par tautas dzeju.

Reliģiozs jutējs, cilvēks un mākslinieks ir trīs stāvokļi, kuŗu funkcija ir L. Bērziņa dzeja. Šie stāvokļi viņa mūžā varēja dažādi mainīties. Jaunībā viņš ir parādījis vairāk kā mākslinieks, tad radusies arī viņa dzeja, kas ir viens sintezes veids starp trim jau uzstādītiem stāvokļiem. Šī sinteze jau iepriekš ļauj pasēdēt, kāds raksturs būs viņa dzejai. Nekādu ekstrēmu, kur izteiktos dziļš dvēseles izmisums un mefistofelisks smīns vai asa sevis grauzīšana, tur nav. Pamatos likta reliģiska cilvēka ticība Dievam, kas dažreiz sakrīt pa daļai ar pakļaušanos liktenim. Domājams, ka tā iemesls ir autora iepazīšanās ar mūsu tautas un sengrieķu mītoloģijām. Nekāds fanatiķis savā reliģijas dzīvē L. Bērziņš

omēr nav bijis. Tādiem fanatiķiem parasti piemīt tendence sniegties galējībās, pilnīgi ignorējot šīs zemes priekus. Par L. Bērziņu varētu sacīt gandrīz otrādi: Viņš kā zināmā mērā reliģiski noskaņots mākslinieks ar dziļu prieku un sajūsmu vēro dabu un cilvēkus. Pēc viņa saprašanas velti būtu rakņāties vienmēr nākotnē, aizmirstot visu ap sevi, jo „Sirds, kas nākotnei tik tic, Mūžam neredz prieka rīta“ (85. l. p.) Viņa dzejā dominē gaisās krāsas, diena. Viņa cilvēcisks skats nelūst dzīves ēnu lokos. Tam pāri paceļas ticība gaismai, kas nenoriet, jo „Nedz saule dziest, nedz zeme ēnā grimst, Vēl gaisma spīd tik citās zemes joslās“ un „Kad Gaismas Dievs pār tavu galvu iet, Ar mieru ņem tos starus, ko viņš dala“ (127. l. p.). Tā tad saulains un klusa miera pilns skats uz dzīvi, kas ir droša ķīla nerimstošam darbam.

Dzīve tomēr rit savu gaitu un daudz kas, kas viņā bija skaists, zūd. Daudz kas paliek arī nesasniegts, jo dzīve ir taču tik īsa. Par to, zināms, stingrs dievticīgais līdzīgi Sokratam nemaz neskumtu, vismaz kristiānisma ideju gaismā, jo saskaņā ar šo mācību istā dzīve meklējama tikai kādā viņpasaulē, uz kuriem aizies pēc nāves ticīgo dvēseles. L. Bērziņš tomēr kā cilvēks un sevišķi mākslinieks, kāds viņš parādās savā dzejā, ir stipri saistījies pie dzīves konkrēto parādību skaistuma. Raugoties no šīs pasaules viedokļa, viņš redz, ka „Akmens kalnā mūžam būs, ūdens lejā čalos. Nāves vilnis ātri mūs Aizmirstībā skalos. Īsa mūsu vasara Itkā dienas dusa. Acīs drīz zūst asara, Dziesma paliek klusa“ (51. l. p.) Rodas klusas skumjas, elegiska noskaņa, kas kā gaistoša rūgti salda smarža izplūst no vairākiem viņa dzejoļiem. Tā bez šaubām ir viena no cilvēcisgām vājībām. Āgri vai vēlu cilvēkam tomēr jādzird arī tumšākas skaņas un jāatzīst, ka viņa spēki bieži izrādās par vājiem. Vajadzīga palīdzība. Ticīgais lūdz un atrod to Dievā: „Un es lūdzu: dod tu man Zaļot, augt uz augšu cerēt“ (29.l.p.)Tie ir raksturīgi vārdi. Viņi rāda te sintezi, kas nodibinājusies starp autoru kā reliģisku jutēju, cilvēku un mākslinieku. Prieks par dzīves skaistumu, prieks par sevi un savu darbu un cerība uz kaut ko augstāku. Ar to L. Bērziņš ir panācis zināmu dzīves un personas harmoniju, relatīvu augstu dvēseles mieru.

V. Kancāns.

Ludis Bērziņš kā sēmināra vadītājs

Iestājoties universitātē jauns students palaikam mēdz sajūst bezgalīgu bijāšanu pret augstskolu un tās mācības spēkiem. Lai arī mājās jūties nez cik liels, aizej tik uz kādu sēmināru—ne vārdiņa neizrunāsi! Tas, ko zin un prot, liekas tik niecīgs, ka nav vairs nozīmes ar to klajā nākt. Tāpēc arī visjaunākā paaudze sēmināros tik mazrunīga...

Vērojot Luža Bērziņa pieiešanu tādām nespēcīgam spēcīgam, liekas, ka viņam būtu sevišķa māka iejusties šais pusgatavajos cilvēkos; viņš modina, vilina un spēcina snaudošas spējas. Ja ar trīsām balsi nolasīts pirmdzimtais referāts un bargu tiesu spriež lielāki gari, kas savā briedumā tik labprāt mērojas ar vājākiem, tad Ludis Bērziņš vienkārši izsaka savu gudro domu, ka nevis tas vien ir svarīgs, ko cilvēks dara, bet gan arī tas, ko viņš var darīt. Nomāktā pašapziņa paceļ galvu un līdz ar to ir līdzināts ceļš uz lielāku zināšanu un lielāku prasānu.

Tā šķiet, ka apmierināt un samierināt Ludis Bērziņš turētu par savu galveno uzdevumu, vadot sēmināru, kur jāiet sacensībā briedošiem spēkiem. Katru spēcīgāku balss pacēlumu, katru asa izteiciena iespaidu viņš izlīdzina ar savu mierīgo vārdu, katru pārsteidzīgu tiesājumu un sodījumu ar savu skaidro domu. Vai tā nebij par nelaiķi rakstnieku Lautenbachu runājot?

Ludis Bērziņš necieš, ka kādam notiek pārestība. Viņa paša nosvērtais runāšanas veids liecina par cilvēku, kas mācīties valdīt par dusmām un par uztraukumu. Mēs visi esam izjutoši, ka tik vēlīgs, tik taisnīgs, tik nosvērts var būt tikai stiprais. Tāpēc mūs viņa tuvumā pārņem tik patīkama drošuma sajūta. Mēs jūtamies kā paspārnē. Varbūt tāpēc latviešu literātūras sēmināri mūsu fakultātē ir vismājīgākie.

Tāpat kā Ludis Bērziņš cilvēkiem pieiet ar izjūtu, tā arī savam priekšmetam. Ne vienam vien studentam ir palikusi atmiņa tā diena, kad Ludis Bērziņš ar priekā starojošu seju stāstīja par Fūrekera rokraksta atradumu. Baltais papīra ga-

baliņš sēminārā gāja no rokas rokā, un to cilādami sēmināristi spilgti sajuta, ka arī nedzīva lieta manto dzīvību, ja sapratēja acs to skatījusi un mīļojoša roka to skārusi.

Latviešu rakstniecības celmlaužiem pieder Luža Bērziņa sirds un — latvju daiņam. Pirmajiem kultūras sasniegumiem un latviešu tautas dvēselei. Tāpat kā aizvien, arī šinī gadījumā cilvēka būtību izteic viņa simpatijas. Vakar-eiropiska kultūra un īsts latviskums Ludī Bērziņā ir apvienojies vispilnīgākajā saskaņojumā. Viņa daudzpusīgā izglītība neparādās tik pārsmalcināta, ka tā zemnieka dēlam varētu izlikties sveša; viņa īpatnējais tautiskums nav palicis tik pirmatnējs, ka tas nevarētu kļūt tuvs arī pārsmalcinātam pilsētniekam.

Atcerēsimies kādu skaistu ainu mūsu augstskolas svētku zālē! Tai pašā telpā, tai pašā vietā, kur universitāte godina savus viscienīgākos viesus, Ludis Bērziņš ieveda Latgales daiņotājas, ar to rādīdams, ka tīrskanīgajai tautas dziesmai ir tiesība nostāties blakus zinātnes visaugstākajiem sasniegumiem.

Ludis Bērziņš mums māca redzēt to, ko mēs bez viņa nebūtu redzējuši; viņš māca mums arī dzirdēt to, ko mēs bez viņa nebūtu dzirdējuši.

Nobeidzot šo apcerējumu gribas vēl pateikt, ka klausoties Ludī Bērziņā arī noguruma brīžos mums nav grūti nosēdēt noteikto laiku vienpadsmitajā klausītavā. Iemesls šai pārādībai meklējams Luža Bērziņa īpatnējajā stastījuma veidā. Ar savu humoru un asprātību viņš zin modru uzturēt mūsu uzmanību. Liekas, ka viņa izteiktajam latviskajam vārdam būtu sevišķi daiļa skaņa. Varbūt šis visu noskārstais daiļums ir dievu piešķirtais atalgojums par ziedošanos augstākam mērķim, jo „nopieta dzīvē stādāmie viņš dzejošanas tieksmes pārvarējis aiz godbijības pret dzīvi un viņas uzdevumiem“.

I. C.

Audzinātāju audzinātājs.

No atmiņām pēc vairākiem gadiem zīmēšu še pāris epizožu par cienijamo jubilāru doc. L. Bēziņu kā par Rīgas skolotāju institūta direktoru.

Skolotāju institūti sagatavo skolotājus pamatskolai, kur tie ir galvenā kārtā audzinātāji un tikai pēc tam skolotāji, zināšanu mācītāji. Uz šī pamata, man šķiet, jubilārs ir bazējies, vadīdams mūsu lielāko audzinātāju sagatavošanas iestādi, kopš viņas pastāvēšanas. Un saucot atmiņā laiku, kuŗu esmu pavadījis iastitūtā, un atceroties tur jubilāru, jāsaka, ka visur un arvien, kā klasē, tā ārpus tās viņš bija musu audzinātājs kā priekšzīme. Pie tam jāpiebilst, ka vissvarīgākais bija tas, ka šī audzināšana reti kad bija manāma atklāti. It kā nejaušs piemērs, it kā nejaušs aizrādījums, gaŗām ejot, dažreiz lika daudz pārdomāt. Arvien viņš prata atrast īsto laiku vārdam: kas nebija bijis izdevīgi pateikt klasē, tas labi iederējās pie brokasta, pusdienu vai vakariņu galda internātā. Daudzi, varbūt, to katrreiz neuztvērām. Bet to pilnam uztvert var tikai vēlāk, pats savā darbā un darba piedzīvojumos stājoties. Tad nāk atmiņā daudzi tādi gadījumi, kļūst saprotami un auglīgi. Tā jubilārs ir kļuvis saviem audzēkņiem par apslēptu audzinātāju arī viņu turpmākajās gaitās.

Otrkārt, lielu vēribu jubilārs veltīja katram audzēknim individuāli, meklēja katrā audzēknī viņa ipatnējo, labāko, uz ko tas spējīgs. Jo bieži vakaros un citā brīvā laikā varēja sastapt jubilāru kopā ar nākamiem skolotājiem institūta internāta zālē, koridorā, vai arī kādā no audzēkņu atsevišķām istabām, kur ne reti ilgi ritēja sarunas par audzināšanu, literātūru etc., pie kam jubilārs visvairāk stāstīja no savas dzīves atmiņām. Atceros, ka ne reti kādas vienkāršas formālitātes dēļ iegājis pie direktora viņa dzīvoklī, atgriezies no turienes tikai pēc ilgāka laika, kas bija pavadīts sarunā, kuŗas rezultāts arvien bija kāds ierosinājums. Katram audzēknim jubilārs arvien ieteica bez tiešās sagatavošanās skolotāja darbam nodoties kaut kam vienam tīri speciālam (mūzikai, zīmēšanai etc.) un izkopt to, ja uz to bija manāms kaut

cik talanta. Skolotājam, blakus speciālai un p idagoģiskai izglītībai, jābūt arī mākslinieciski izglītotam, jābūt arī kaut cik māksliniekam tiešā nozīmē, lai varētu būt mākslinieks savā darbā. Tādas jubilāra domas. Un to viņš illūstrē pats ar savu dzīvi. Kādā vietā jubilārs raksta pats par sevi: „Nopietnā dzīves darbā stādāties, esmu dzejošanas tieksmes pārvarējis aiz godbijības pret dzīvi un viņas uzdevumiem“. Un te nāk prātā kādi zīmīgi Raiņa vārdi, kuŗus tas kādā institūta sarīkotā rakstnieku vakarā teica, zīmējoties uz jubilāru. „Dzeju“, apmēram teica Rainis, „esat atstājuši, bet rakstīt bērnu dvēselēs ir rakstīt lielāko starp dzejām“. Un tiešām, kuŗš dzejnieks gan būs radījis tik daudz dzīvu, tālāk ejošu un atkal radošu vērtību!

II. izlaiduma absolvents.

Ludim Bērziņam.

San bite un cīrulis dainē,
jau Zemgales āboliņš dveš,
lid debesīs līksmi pār galvu
un saulainas slotas met mežs...

Iet sējējs ar gaišumu acīs
uz lauka, dzird — pumpuri plīst,
met graudus viņš valgājās vagās
un klausās kā dziesmas, re, list.

No sētuves dzeltānie graudi
caur pirkstiem tam sanīgi rit...
Ai, brīnums, tā ziedot tik jauki,
ka dziesma sāk dvēselē dzimt!

Bet sētā, lūk, ozols kur zaro,—
kas vakarā klusi tā iet?
Nāk mierīgi Dieviņš ar Laimi,
veŗ pagalma vārtiņus ciet.

Līvija Bičole.

Ludis Bērziņš kā teologs.

Raksta *Fēliks Treijs (Ireu)*.

Motto: Pirmais esi, Dieviņ tu,
Kur mūs tekas mitas,
Pats tu dosi svētību,
Kur mums vagas dzītas.¹⁾

I.

L. Bērziņš no 1891. līdz 1895. g. Tērbatā studējis teoloģiju. Tā laika profesori dzīvi raksturoti viņa autobiogrāfiskajā rakstā: „Mani universitātes laiki (1891.—1895)“²⁾.

Par teoloģijas fakultāti viņš izteicas: „Teoloģijas fakultātē, kur es biju ierakstījies, profesoru skaits nebij nekāds liels un profesori paši savā zinātnē epchu visnerādīja, lai gan savu godīgu vidusmēru varēja turēt“³⁾.

1. Tērbatā toreiz valdīja konfesionāli - ortodoksās teoloģijas virziens. Sistēmātiskās teoloģijas katedras profesors Aleksandrs f. Oettingens (Oettingen) minēts kā šī virziena ievērojamākais pārstāvis. Viņš lekcijas toreiz gan vairs nelasījis, kad jaunais teologs sāka savas studiju gaitas. Tomēr Oettingena iespaids vēl bijis nomanām ir fakultātē, ir pilsētā. Pēc Oettingena aiziešanas dogmatiku lasījis Kerstens. Viņa vārds teoloģiskā literatūrā mazāk pazīstams. Tādēļ grūti noteikt, cik dziļi viņš iespaidojis savus klausītājus. Savi nopelni arī viņam būs bijuši⁴⁾. Arī dogmatikas seminārā, kur noturēja K. Grass, Bērziņš ņēmis daļību „no viņa diezgan daudz mantodams“⁵⁾. Nacionālā ziņā Grass bijis stipri šauros uzskatos.

Pamatojoties uz šajām autobiogrāfiskajām ziņām, varbūt būtu iespējams izlobīt, cik un ko jaunais teologs toreiz mantojis no ikviena profesora atsevišķi. Sikais analītiskais darbs tomēr ir lieks tādēļ, ka dogmatiskās intereses — vārda šaurākā nozīmē — Bērziņa reliģiskai izjūtai stāv attālāki nost. Kristīgās ticības dziļākās vērtības atziņas atspoguļojas tiklab viņa dzīvē, kā arī uzskatos. Viņa personības noslēpums lielā mērā slēpjas reliģisko uzskatu dziļumos. Teoloģiskie elementi viņa dvēseles dzīvē nav sastinguši par nedzīvu dogmatisku schēmatu.

2 Pēc sistēmatikas profesoru raksturojumiem pirmais minēts vecās derības profesors „Fakultātes dvēsele varēja tobrīd būt V. d. prof. raksta B⁵). Viņš pieskaitāms Erlangas teoloģiskā Būdams dedzīgs J. Kr. f. Hofmaņa piekritējs, Folks sekojis sava iecienītā skolotāja domu gājienam. Sistēma vienoti reliģiskie uzskati ar reālu vēstures izpratni. Pestīšana ir mērķis, pie kāda Dievs novedis cilvēci attīstības ceļā. „Pestīšanas vēsture“ ir šī teoloģiskā virziena centrālais temats. Folks noraidīja radikālo Velhauzena kritikas virzienu. Tomēr no otras puses viņš nevarēja arī akli sekot ortodoksiem. Verbālinspirācijas dogmata cīņās viņš savu viedokli bij atklāti izteicis, saceldams pret sevi veselu vētru.

Jaunās Derības profesors Mūlavs bijis kluss kabineta cilvēks. Kādā rakstā⁶) viņš vēršas pret Ričla (Ritschl) vienpusīgo taisnošanas mācības izskaidrojumu. Šis darbs liecina par autora teicamo ērudīciju savas zinātnes laikā. Viņa sēmināru atceras B. savās atmiņās piezīmēdams, ka „teksta izpratnē un metodiskos paņēmienos daudz ko mantojis“.

No jaunākiem mācības spēkiem minēts vēl Alfrēds Zēbergs, slavenā Reinholda Zēberga mazāk pazīstamais brālis. Arī tas kritizējis liberālās Ričla teoloģijas vienpusīgos uzskatus.

Eksegēze toreiz atradās lielā mērā vēl dogmatikas aizbildniecībā. Tomēr pamazām sākās arī teksta kritikas darbs. Ipaši filoloģijā Tērbatas eksegēti bijuši stipri.

Apcerējumā „Dievs latviešu mītoloģijā“⁷) parādās L. Bērziņa teoloģisko uzskatu līnijas, kaut arī netiešā veidā. Ar kritisku eksegēta skatu (ja tā drīkstētu teikt) viņš ierauga folklorā dažādus slāņus. Kritiskais avotu novērtējums un sistēmatiskais temata aplūkošanas veids liecina, ka autors teoloģijas disciplinā kā arī tautas gara mantu apcirķņos prot rīkoties pītīgi patstāvīgi. Viņš nonāk pie slēdziena „ka latviešu mītoloģiskais „Dievs“ savā laikā ir identificējams ar debesīm“⁸) Piedēvējot Dievam „augstā“ prēdikātu, radies pamats tuvināt mītoloģisko izpratni kristīgai.

Bērziņš atzīst, ka dažādību ļaužu uzskatos nevarēs noliegt: tā pastāv vēl joprojām. Izskaidrojums tādēļ ir hipotētiskās dabas.

Otrā raksta daļā viņš aplūko kultu pēc sadalījuma: a) lūgšana, b) zvērēšana, c) upurēšana, d) „svētumi“ kā piemēram „dieva redzēšana“ un citas vēl. Trešā daļā aplūkots „Dievs un dieviņi“. Reliģiju autors uztver divējādi: 1) pēc viņas dziļākās būtības, 2) pēc ārējām izpausmes formām. Attīstības domai ierādīta plaša vieta; ņemti vērā arī reliģijas

socioloģijas faktori, kā liecina sekošais teikums: „Sabiedriskā dzīve, izklaidētus mežopus savienodama lielākā un lielākā organismā, veicina reliģijā to elementu, kas ir vairāk dzimtām un ciltīm kopējs un kuplina šīs dievības kultu“⁹⁾

II.

Objektīvie teoloģiskie uzskati vēl neraksturo Bērziņu kā teologu. Tuvāk nekā teoloģiskā sistēma viņam stāv savas tautas reliģiski-aistētiski-ētiskās vērtības gara mantās. Viņa subjektīvai reliģiozītai ir dziļš lirisks noskaņojums. Garīgā un laicīgā dzejā tā bagātīgi izpaudusies. No Bērziņa dzejām dveš pretī viņa rakstura harmoniskais noskaņojums, pie tam ne tik daudz stoicisma kā klasicisma garā. Daiļais un labais apvienots ar svēto. Šīs trīs augstākās idejas un viņu psihiskās prēdispozīcijas saaugušas kopā vienā nešķīramā vienībā. Reliģiskas ieskaņas izpaužas tādēļ arī vietu vietām laicīgā dzejā. „Bērnības“¹⁰⁾ pirmais pants skan:

„Bērnība, ai cik skaista šī miglainā, s v ē t u m a pilnā,
Kuņa vēl nezina no klintīm, kas galvu zem vizozīem viņiem
Draudoši paceļ uz augšu un satriec cerības kuģi“.

Citā vietā dzejoli „Raudas“¹¹⁾ tas pats motīvs parādās no jauna:

Vakar runāju
Ar savu bērnību:
Nāc atpakaļ! u. t. t.

Sākumā neizlīdzinātais noskaņojums arvien vairāk noskaidrojas. Vīra gados viņš ciņās guva atpakaļ dvēseles dziļo mieru, kas šķīta ar bērnību zaudēts. Arī miera noskaņai ir reliģisks pamatojums:

„Kad gaismas Dievs pār tavu galvu iet,
Ar mieru ņem tos vārdus ko viņš dala“¹²⁾.
Ar šiem vārdiem beidzas viņa laicīgo dzeju krājums.

Garīgās dzejas laukā Bērziņš savu reliģisko izjūtu pratis ietērpt tai piemērotā veidā. Kādas 15 dziesmas ir uzņemtas mūsu tagadējā dziesmu grāmatā. „Garīgo dziesmu grāmatā skolām un sētām“ atrodam vēl dažas viņa dziesmas, kas vispārējā dziesmu grāmatā nav uzņemtas. Garīgo dziesmu skaits, šķiet, sniedzas 20-tiem pāri.

Literātūrvēsturnieka intereses pamudināts, Bērziņš ir daudz un pamatīgi studējis 17. gadu simteņa garīgās rakstniecības sākumus. Mancelis un galvenām kārtām Fūrekers viņu nodarbinājis visvairāk. Bet šīs studijas nedrīkstēs uzlūkot vienīgi par literātūrvēsturisku darbu. Tām arī sava teoloģiskā nozīme. Ierosinājumus darbam garīgās dzejas laukā Bērziņš ir

guvis no Fūreķera. To, ko viņš saka par Fūreķeru, var attiecināt arī uz viņu pašu: „Fūreķers ir ārkārtīgi jūtīgs pret tautas valodu un tautas dzejas stilu“.⁴⁸⁾ Bērziņa garīgā dzeja stāv tikpat tuvu tautas valodas izjūtai un stilam, kā Fūreķera dzeja.

Dziesmas „Debešis izteic stiprā Dieva godu“ (№ 334), „Kungs līdzī nāc . . .“ (№ 382) un vēl citas pieder pie labākām garīgām dziesmām mūsu dziesmu grāmatā. Lauku dzīves noskaņas reliģiskā izjūtā spilgti raksturo, piemēram, „Iet saule saviem vaināgiem“ (№ 224), kā arī „Reiz graudu sējis tīrumā“ (№ 232) Reliģija gaišā izpratnē parādās arī dziesmās par miršanu un nāvi, piemēram „Ar mīlestību mūžīgu tu mani esi tvēris“ (№ 594), „Rīts kad nāca rozēs sēdams“ (№ 678) un vēl citas.

„Mīlestība, miers un prieks,
ja būsi viņa liecinieks,
ar tavā sirdī spidēs“.

Šie dziesmas „Ej sirds un mācies priecāties“ (№ 225) beigu vārdi ir piepildījušies Bērziņa paša dzīvē.

Ir apstiprinājusies patiesība:

„Kristīgās mīlestības spēku, kas vien savā sirdī jūt,
Ģan tas sava mūža ēku prātis celt ka tā nevar grūt“.

(„Pāri kapu kokiem“ № 648,4.)

Citāti.

1) Ceļi un teki. L. Bērziņa dziesmas. Jelgavā, Stetenhāgens un dēli 1900, 22. l. p. dzeja, „Teki un ceļi“ XII.

2) „Burtnieks“ IV. gada gājums 1930, 7. burtnīca, 619t. l. p.

3) turpat.

4) turpat 622. l. p.: „Kad uz gala pārbaudījumu strādā-dams biju spiests iedzīvoties Kerstena domu gājienā, man radās pārlicība, ka te liela domu bagātība“.

5) turpat 624t. l. p.

6) Abhandlungen Alexander v. Oettingen zum 70. Geburtstag. München, Verlag Beckh 1898, 220 t. l. p.: F. Müh-lau „Zur paulinischen Ethik“.

7) „Austrums“ 16. gada gājums 1900, 33.—35., 148.—150. un 248.—251. l. p.

8) turpat 34. l. p. Turpat arī: „Jāaizrāda vēl uz Dieva prēdikātu „augstais“, kas vēl tagad latv. valodā stipri izplatīts. Viņš gan saskan arī ar tagadējās reliģijas jēdzieniem (cf. in excelsis).

- 9) turpat 35. l. p.
 10) Ceļi un teki 1. l. p. 11) 15. l. p. 12) 46. l. p.
 13) L. Bērziņš, Kristofors Fūrekers. Literatūras vēsture monografijās. Novilkums no Filol. biedrības VIII. rakstu izdevuma. Rīgā 1928., 45. l. p.

10. X. 1930.

F. Treu's, cand. theol.

Sekojošā rakstā

apas pusēs 17.—45. esmu palaidis šo to gaļām. Saprotams, ka jālasa: krājumuos 17, nuo 18, 30, tuomēr 19, nuoplūkšu 19, ruoku 21, runājuot 22, sastuopams 22, juo 22, izpruotams 23, jāievēruo 23, skaluo 23. nuosauc 24, uotru 24, trešuo 24, šuos 24, nuomina 24, ruokas 32, pantuos 37. Tās ir korrektūras kļūdas tāpat kā „negatīvs, chrestomatija, sīkak, viēt., ziedēs, skāistākās, piemeri“ un vēl kādas, ko neminēšu. Kur iespiests „Reža“ 18s piezīmē, tur vajadzēja platu e ar stieptās intonācijas zīmi. — 25 l. p. jālasa: Daktiliem, 26²⁹ piezīmē „erfernt“ ir jāsaprot: enterfut.

Dažas tehniskas neērtības bija jāpiecieš leišu tekstos, kas zinātājiem gan dursies acīs. Pusjuntiņa (gravis) zīme uz ē, y un ū visur ir akūta vietā: „bernyti“ jālasa — bernyti, „mēnuo“ — mēnuo un tā viscauri. Gadījies ē, kur vajaga ē, šais vārdos: brolēliais 20, sviēčia 27, drobēliju 31. Vēl nepareizas zīmes šo vietā: vējāičiu 19, māno 20, vainiks 20, jāunas, 21. Kur vēl kas nebūtu gluži kārtībā (trekno burtu ziņā), man jācer uz lasītāju apķērību.

43. l. p. jālasa: „skaitām zilbes Neselmaņa pirmajā (mūzikālā) lasījumā — nevis uotrā [prōzas]“ — iespiests otrādi.

64. l. p. jāpārstata daži vārdi. Jābūt... spēks mūs saista. To pašu vienību paūz Barona dzeja.

Augstkalns.

Leišu dainu pantmērs.

Raksta *Alv. Augstkalns.*

I.

Pirmais ieruosinājums metrikas studijām vienumēr ir praktiska vajadzība, skolēniem dzeju mācūot. Es tādēļ nevaru vien nuobrinīties, ka tik pat kā it nekas nav rakstīts par leišu tautas dziesmu metriku. Nevietā man liekas B. Sruogas vārdi: „Lietuvių dainų metrikos ir ritmo nustatymui nemaža pasidarbuota . . .“¹⁾ Man gan nav pieejama visa leišu zinātniskā literatūra, juo Rīgā ir ļuoti maz leišu grāmatu, bet svarīgākie apcerējumi man tieši vai netieši ir pazīstami — un es neesmu atradis it nekādu vienkāršu rezultātu, kas varētu pāriet pastāvīguo zinātnes atziņu krājumā. Tā iznāk, ka pat vislabākais leišu valuodas pratējs, ja tam nav bijis izdevības iepazīties ar leišu dainām tautas mutē, nemaz nevar šīs dainas skaļā balsī lasīt, tas ir gandrīz tikpat daudz, kā — nemaz nevar tās lasīt. Vai tiešām vēl visi leiši pazīst tautas dzeju nuo vecuo teicēju tradīcijas un tapēc var iztikt bez teorētiskiem paskaidrojumiem? Ir diezgan daudz iemeslu par tuo šaubīties.

Leišu dainu krājumi ir uzrakstīti vai nu parastā ortografijā bez akcenta zīmēm vai atkal ar parastas prōzas izrunas akcenta zīmēm²⁾. Liekas pavisam neiespējami ka vecie dziesmu teicēji tās būtu kādreiz teikuši vienkāršā prōzas izrunā. Prōzas akcenti ir salikti vēlāk vai nu speciāli izpraņājuot vai arī pēc izdevēja paša izrunas. Daži uzrakstītāji (piem. K. Brugmanis un A. Becenbergērs) atstājuši zinātniskiem pētījumiem duomātus uzrakstījumus bez akcenta zīmēm taisni tamdēļ, ka dainu sakuot parastie uzsvāri nav nuovērojami. A. Leskīns izduodams akcentētu krājumu skaidri pasaka, ka akcenti nav nuovēruoti dainu uzrakstuot, bet īpaši savākti. Publicētie dainu krājumi vispār tā tad neduod nekādu ziņu par tuo, ar kādiem ritmiskiem uzsvāriem dainas teicamas, un

¹⁾ „Leišu dainu metriku un ritmu nuosakuot ir jau ne mazumu darbuojušies“. Tauta ir žodis 3 (1925), 27.

²⁾ Piem. Šleicherā lasamgrāmāta, Leskīna krājums, Juškeviču krājums, Voltera chrestomatija. Nav nekāda pamata B. Sruogas vārdiem, ka tāis krājums, kas ar akcentiem, nevaruot zināt vai tās ir ritmiska vai prōzas akcenta zīmes (T. ž. 3, 27—28). Ar akcentu zīmēm ir tikai tādi krājumi, kas rāda prōzas akcentu.

neduod māteriāla nuovēruojumiem, kā šie ritmiskie uzsvari saskan vai atšķiras nuo gramatiskā prōzas uzsvara.

Zinātniskie apcerējumi ir veci³, niecīgi⁴, bet kas ir jaunāki, tie nuodarbuojas nevis ar jautājuma pētīšanu, bet ar izvairīšanuos nuo tā un ar šā temata diskrēditēšanu⁵. Skuolās lietojamās grāmatās ir runa gandrīz tikai par dainu saturu un vēsturi. Piemēram, prof. M. Biržiškas Dainu vēstures vaduoni⁶ nuo formas jautājumiem ir minēti tikai — tropi un figūras. J. Gabŗa Leišu literātūras apskatā⁷ ir viena nepilna lapas puse par ritmu — ar tīri negatīvu rezultātu, kuŗa pārrunu atliksim.

Kādus avuotus lai lietojam savam pētījumam šāduos apstākļuos? Vienīgais pirmavuots — dainu teicēju trādicija mums nav pieejams. Mūsu pētījums ir iespējams vienīgi tamdēļ, ka arī literāriskuos avuotuos ir tādas ziņas, kam—liekas — var uzticēties. Svarīgākie ir: L. Rēzas apcerējums⁸ un V. Kamantauska chrestomatija⁹.

II.

Vispirms iepazīsimies ar Rēzas apcerējumu — tur atruodam visskaidrākās, visbagātākās ziņas par leišu dainu ritmu, bet jautājumu, vai tās ir arī vispareizākās ziņas, mēs varam atlikt.

Rēza konstatē jambisku, trochajisku, daktilisku un „jauktu“ metru, un sikak apskatuot katru, min lielāku skaitu dziesmu nuo sava krājuma.

J a m b s sastuopams divpēdu un trīspēdu rindās, kas nuobeidzas ar lieku neuzsvērtu zilbi.

³ L. Rēza 1825. gadā.

⁴ Neselmanis un Kuršaitis saka par dainu ritmu pāŗa teikumu garāmējuot.

⁵Kr. Barčs un B. Sruoga.

⁶ M. Biržiška, Dainu istorijas vadovēls, trečiasis leidimas Kaunas 1925.

⁷ J. Gabŗys, Lietuvių literaturos apŗvalga, Antras leidimas Klaipēda 1924.

⁸ L. J. Rhesa, Dainos, Koenigsberg 1825., 334—347. Tā kā Ludis Reza cēlies no latviešiem (kāpu kurseniekiem) un viņa uzvārds ir latvisks (leitiski nebūtu z, sal. māju vārdu R e z a Latvijā Latv. viet. v. I. 48, 64, 96, 109), tad viņa vārds būtu izrunājams ar platuo e. Cik es māku spriest par tādiem jautājumiem, man no Dainu krājuma valuodas ir tāds iespaids, ka Rēza nemaz nepruot nuo mazām dienām leitiski, bet tuo tikai teorētiski mācījies tāpat kā vācieši.

⁹ Kirčiuota lietuvių literatūros chrestomatija, sudarē Vikt. Kamantauskas, Kaunas 1929. Še ietilpst 31 daina — vienīgais krājums, kur tekstā apzīmēti ritmiskie uzsvari.

Divpēdu jamba piemērs.

U — U — U

1) Ateīk, mergýte, 10
pavasārēlyj,
kai dývai 11 žydēs
močiūtēs daržē,
aplīnk lysáitēs
žalios rūtáitēs.
o viduryē
vis lelijáitēs.

Aš tadà skinsiu
márgā kvietkáite
ir nusiųzdinsiu
sàvo bernáičiui.
Ne patí nēšiu,
nei kitai dúosiu:
šiaurių vėjáičiu
aš nupūzdinsiu

Ateīk, bernýti,
pavasārēlyj,
kai dývai žydēs
tėvo daržēlyj,
aplīnk sodáitį
žali čiepáičiai,
o viduryje
vis obeláitēs

Aš nusiskinsiu
du obuoláičiu
ir nusiųzdinsiu
sàvo mergáitei:
nei patsá nēšiu,
nei kitám dúosiu
pietų vėjáičiu
aš nupūzdinsiu.

Rh. 264-266.

Atnāc, meitiņ,
pavasari.
kad kreses 11 ziedēs
māmiņas dārzā,
apkārt duobei
zaļas rūtas,
pašā vidū
lilijas vien.

Es tad plūkšu
raibu puķīti 12
un nosūtīšu
savam puisīšam.
Ne pati nesīšu
ne citai duošu
zicmeļu vējam
duošu nuonest.

Atnāc. puisīt,
pavasari,
kad kreses (?) ziedēs
tēva dārzā;
apkārt dārzam
zaļi dėsti(puotes zari)
pašā vidū
ābeles vien.

Es noplūkšu
divi ābuoltiņi,
es nuosūtīšu
savai meitiņai:
ne pats nesīšu,
ne citam duošu,
dienvīdu vējam
duošu nuonest.

10) Teksts pārrakstīts rakstu valuodas skaņās ar prozas izrunas akcentiem Dzejā jāuzsver tās zilbes, kas iespīestas trekniem burtiem. Tulkuojums negrib būt ritmīks (kas nebūtu tik grūti) un dzejīks, bet precīzs. Tikai ar dėminūtīviem esmu rīkojies brīvi.

11) Rēza tulkuo: „wenn die Wunder blūhen“ 265, sajaukdams dyvas „krese“ ar dyvas „brīnums“ [Varbūt tomēr Rēzam taisnība? Jeb dyvai ir kāds adverbs?]

12) Rēza tulko „pušķīti“, „ein buntes Strāusleīn“.

(2) Aš **vargdienēlē**,
 aš **siratēlē**,
paprātus vaŗgti
vaŗgo dienēlē,
 Kad aš turēčiau
 nors **motynēlē**
uŗtarējēlē!
 Jau **seniā ģūli**
augŗtam kalnēlyj,
 anī **jōs kapēlio ***,
rýto 13 rasēlē
 taip **graŗiaiŗ sviēčia**
 kai **sidabrēlis**.

Es varģdienite,
 es bārenite,
 raduŗi varģt
 vārģa dienu,
 kaut mān būtu
 jel māmuliņa
 aizbildeģiņa!
 Tā sen jau ģul
 augŗtā kalnā,
 uz viņas kapa
 rīta rasa
 tā jauķi spalģuģo
 kā sudrabiņŗ.

Rh. 82
 (nepilnģigs teksts).

Trīspēģu jamba.

(3) **ŗalniēriai ŗalniēriāvo**,
trimitais trimitāvo,
 i **kāŗā iŗķeliāvo**.
Ģarbēŗ motýte māno,
 O **lėiŗk ir manē draugē**
 su **ŗalniēriais broľēliaiŗ**¹⁴
 —**Dukrýte māno jaunōģi**,
neeĩk tu uŗ ŗalniērių:
ŗalniērių vaŗgo¹⁵ **dúona**¹⁶
Ģarbēŗ galvúŗe māno,
 tikt eĩŗu, **neatbōŗu**,
 su **ŗalniēriais ŗalniēriúoŗu!**
 —**Dukrýte māno jaunōģi**,
 kur **dēŗi tu vainiķā** —
 ŗ **rúťų vainiķēľj?**
Ģarbēŗ motýte māno,
 vainiķŗ¹⁷ **lingōŗ vejēľyj**,
kāŗpĩns* **ŗibēŗ saulēľej**.
 — **Dukrýte māno jaunōģi**,
 o **kuŗ tu nakvynúoŗi** —
 Kur **nakvynúŗē ģáuŗi?**

Zaldāti zaldātuģo,
 trumētēŗ trumētēģa,
 uz kaŗu izceľģuģo.
 Mana ģuoda māmuliņa,
 laid ir mani ģuopā
 ar zaldāťiem brāľiŗiem.
 Meitiņ man jaunā,
 neej tu par zaldātu,
 zaldāťiem bēģu maize.
 Mana ģuoda ģalviņa
 es tuomēŗ ieŗu, nebēģaŗu,
 ar zaldāťiem zaldātuŗu.
 M. m. j.,
 kur ľiķŗi tu vainaģu,
 ŗuo rúťu vainaģziņģu?
 M. g. m.,
 vainaģŗ ľiģuoŗ vejā,
 matpĩne ŗibēŗ saulē.
 M. m. j.,
 bet kur tu pāŗnakŗņģuoŗi,
 kur nakŗ māģu dabūŗi?

*) Rēzam: kapēľiņ, bez jēģas.

13) Rēzam tai vietā bez jēģas: rúťų rasēlē. Izlabuģoģu pēģ ļuoti lidzģģ pilnģģkāŗ varianta Kamantausķa chrēŗt. № 11.

14) Rēzam: Su ŗalniēriais, su broľēľlais, — uotŗ **ŗu** ir ritmiŗki, ir cĩ tādi ľieķŗ.

15) Rēzam iespiests: varģōŗ. Nesapruotama forma.

16) Rēzam ŗim pantam seģuo viena ľieķa rinda: ŗiandien ģionai, rytoj tenai, — ľaikam teicēģa paskaiduroģumŗ uzrakŗtĩťģģam.

17) Rēzam; vainiķas ar ľieķu ŗilbi.

*) Pilna forma kāŗpĩnas. Rēzam „kāŗpĩna“ (?)!

Garbēs galvūze māno,
ant žališios lankēlēs,
ant augštojo kalnēlio.
— Dukryte mano jaunoji,
o **kuō** tu pasiklōsi,
o **kuō** tu uzsiklōsi ?
Garbēs mamūze mano,
rasužē pasiklōsiu,
miglužē uzsiklōsiu.

Rh. 186-190.

M. g. g.,
uz zaļas lankas,
uz augsta kalna.
M. m. j.,
bet ar kuo tu paklāsies,
bet ar kuo tu aplkāsies?
M. g. m.
rasu paklāšuos,
ar miglu apsegšuos.

- (4) ātlēkē jūodas vaŕnas,
ātnesē bāltā raņķa
ir auksinī žiedēļi.
Klāusiu tavē, paukštēli,
tu juodāsis varnēli:
Kur gavaī bāltā raņķa
ir auksēlio žiedēļi?
— Aš buvaū didžiam karē,
ten didj mūšj mūšē,
ten kārdu tvōrā tvērē,
pūčkēlēms*) duōbē kāsē;
ten kraūjo ūpē bēgo,
ten gūl ne viens sunēlis,
ten verķ**)ne viens tēvēlis.

Rh. 170.

Atlaidās melnais krauklis,
atnesa baltu roku
un zelta gredzentiņu.
Klaušu tevi, putniņ,
tu melnais krauklīti,
kur dabūji baltu roku
un zelta gredzentiņu ?
Es biju dižā karā,
tur lielu kauju kāvās.
tur nuo zuobeniem sētu pina,
lielgabaliem duobi beda,
tur asins upe skrēja,
tur guļ dažs labs dēliņš,
tur raud dažs labs tētiņš.

- (5) Mēnuo saulūžē vēdē
pirmā pavasarēļi.
Saulūžē anksti kēles,
mēnūžis atsiskyrē u. t. t.

Rh. 92.

Kamantauska chrēst. № 30

Mēness saulīti veda
pirmā pavasari.
Saulīte agri cēlās,
mēness atšķirās u. t. t.

Biezāki gadās panti, kam divas divpēdu jamba rindas
nuoslēdz trispēdu rinda, piem.

- (6) Ko uzsipūolei,
jāunas bernyti,
ant manēs siratēlēs ?
O aš nēturiu
tēvo, močiūtēs,¹⁹
nei jokiōs giminēlēs
āuga girēlēj
žals²⁰ ažuolēlis,
tai māno ne tēvēlis...

Rh. 194

Kā (genitīvs) tu uzklupi,
jauns puisiti,
uz manis bārenītes ?
Man vairs nava
ne tēva ne mātes
ne kādu radinieku.
Aug mežiņā
zaļš uozuoliņš,
tas man nav tētiņš...

Tālāk dziesma sajūk, pazaudē sakaru un vietumis ritmu.

¹⁹ Rēzam: nei tēvo, nei močiūtēs, pazaudets ritms.

²⁰ Rēzam: žalias.

*) Rēzam: pūčkelēmis.

**) Rēzam: verķia.

(7) I šilā ējaū
 šilūžyj kirtaū
 pagrēj²¹ laīva kūriau,
 O kai pakūriau
 jūoda laivāltj
 su aštuoniais kampālciais
 u. t. t.

Rh. 30.

(8) Aš anksti kēliau
 visus pasējau
 žaliuosius melronāičius u. t. t.

Rh. 58.

Silā gāju,
 silā cirtu,
 mežmalē laivu būvēju.
 Bet kad uzcirtu
 melnu laivu
 ar astuoņiem stūrišiem

Es agri cēluos,
 visus iesēju
 zaļuos majoranus u. t. t.

Rēza runā arī par četrpēdu jambiem Bet tādi panti pastāv nuo diviem divpēdu puspantiem, kas ne kad nešķeļ vārdu;

U U U | U U

(9) Jók, jók, brolyti, ne trūk ilgai,
 nedúok žirgáičiui stovēt ilgai u. t. t.

Rh. 200.

Jāj, jā, brāliti, nekavējies ilgi,
 neduod kumeļam stāvēt ilgi!

Ne nuo kā cita, kā tikai nuo uzrakstītāja iegribas atkarājas šis rakstījums isākas jeb gaṛās divkāršās rindās. Visi šā „četrpēdu jamba“ piemeri pievienuojami jau tā kuplajam „divpēdu jamba“ pulkam. Liekās zilbes dēļ, kas runājot par četrpēdu pantiem būtu jānuosauc par nenormālu, labāks būtu rakstījums divpēdu rindās.

Tāpat ir sastopams gluži rēgulārs trochajs. Var runāt par divpēdu jeb četrpēdu trochajiem, kā patik—, jo starp dipodijām nekad nav šķelts vārds:

— U — U | — U — U

Piemērs.

(10) Lāima rēkē, Lāima šaūke
 basi bēgant per kalnēlj.

Laima brēca, L. sauca
 basa skrienuot pa kalniņu.

²¹ pagrījy?

Aš užkopus ī kalnēļi 21
 mačīau trīs zvejāičius.
 5 Kōpininkai²² ant jūrāičiu,
 ar ne mātēt māno brōļi²³
 ant augštū jūrāičiū ?
 — Ai mergýte leļiāite,
 tāvo brōlis gūl nuskefēdes
 10 ant jūriū dugnēlio.
 Smiltis jo veidēļi grāužia,²⁴
 vilnys jo plaukeliūs plāuja.
 Kōpininkai mīeli kūmai,
 ar ištāuksite broļyti
 15 is jūriū dugnēlio ?
 — Kāgi dūosi, kād ištāuksim?
 Vienām dūosiu šilķu jūosta,
 antrām dūosiu āukso žiedā,
 trečīām nēturiu ko dūoti—²⁵
 20 tuomi pati suderēsiu,
 jāunu stýrininku.

Es uzkāpusi kalniņā
 redžēju trīs zvejus.
 Kāpinieki jūriņā,
 vai neredzējat manu brāli
 jūras augstumā ?
 Ai meitiņa lilijīna,
 tavs brālis guļ nuoslicis
 jūras dibenā.
 Smiltis viņa seju grauž
 vilņi viņa matus skalo.
 Kāpinieki mīli kūmi,
 vai izvilksit brāliti
 nuo jūras dibena ?
 Bet kuo tu duosi, kad izvilksim?
 Vienam duošu zižu juostu,
 uotram duošu zelta gredzenu
 trešam man nav kuo duot—
 ar tuo pati saderēšu,
 jaunu stūrmaniti.

Rh. 272.

Kā redzat, pa starpām nevienmērīgi izkaisīti ar arī trīspēdu trochaja panti (4, 7, 10, 15, 21).

Tiru trīspēdu trochaju pantu nav. Ir tikai tādi, kur mijas divpēdu panti ar trīspēdu pantiem.

Piemērs

(11) O tai dývai
 didi dývai būvo
 ir užšālo
 ēzers vasarāitēj.
 5 Kur girdysiu
 bērāļi žirgāiti
 Kur išplāusiu
 liepos kibirāiti
 Lāimē lēmē
 10 saulūžēs dienāite
 ir atšilo
 12 ežerē ledāitis u.t.t.

Ak tu brīnumi,
 lieli juoki bija
 ir aizsala
 ezers vasarā
 Kur dzirdišu
 bērūo zirgu,
 Kur izmazgāšu
 liepas spaini?
 Laimē lēma
 saules dienu
 un atsila
 ezerā ledus...

Rh. 40.

²¹ Rēza raksta: Aš užkopusi kalnēļi, bet akūzativs pēc **užkōpti** nav izprotams. Tā kā taisnību sakuot, Rēzas diakritiskās zīmes nav stingri jāievēro, tad mans augšējais lasījums ir tikai ortografijas labuojums, kas tekstu nemaz neaiztiek.

²² Rēza raksta — Kōpininkus... un neliek punkta iepriekšējā rindā.

²³ Rēza raksta — broleļi ar lieku zilbi.

²⁴ Šas divas rindas neievēruo dipodijas pārtraukumu, — bet viņas arī pārtrauc dainas sakaru. Laikam iejukušas nuo līdzīga satura dainas citā pantmērā.

²⁵ Nav ievēruots dipodijas pārtraukums. Variantuos druoši būtu atruodams pareizāks teksts.

Dažus citus tādus pašus piemērus L. Rēza nosauc par „piecpēdu trochajiem“, turēdamies pie uzrakstījuma. Starp otru un trešo pēdu nekad netiek šķeltis vārds, tamdēļ arī šos piemērus rakstīsim īsās rindās.

(12) **Teñ daržaitj**
 žyda **myronāļciai**,
tēn daržaitj
 žyda **tymonāļciai**,
O kur mūsu
sesyťe stovėjo,
čia gražiausios
kvietkēlēs žydėjo u. t. t.
 Rh. 296

Tur dārziņā
 zied majorāni,
 t. d.
 zied ķīmenes,
 bet kur mūsu
 māsiņa stāvēja,
 te visskaistākās
 puķītes ziedēja...

(13) **Dū broļyčiu**
manē palydėjo,
dvī sesyti
man vainikā kēlē u. t. t.

Divi brāļi
 mani pavadīja,
 divas māsas
 man vaiņagu cēla...

Rh. 208.

Šai piemērā kārtīgi mijas dipodiskas četras pēdas ar trim:

(14) **Aš turėjau māžią bróli**
 (bet didelis puikoraítis.)²⁶
Jis turėjo bėrą žirgą
áukso patkaváitėms.
Kad jis jójo per pieváite,
pievúžė linkėjo.
Jis užmýnė dobiláitj,
dobiláitís suteškėjo.²⁷
Kad jis jójo per laukaiťj
laukúžis bildėjo
Kad jis jojo per šilaitj
šilúžis skambėjo.
Jis užmýnė šilė šiekštą,
žievulėliai lėkė²⁸
Jis sutiko merguzáite
báltą lelįáite.
Jis jai dāvė ląbą rýtą,
ji jam ne žodaitj.
Jis jai kēlē kepuráite,
ji jam vainikaitj.

Rh. 78-80

Man bija mazs brālis,
 liels brammanis.
 Viņam bija bērs zirgs
 zelta pakaviem.
 Kad viņš jāja pa pļavu,
 pļava ligoojas.
 Viņš nomina dābuliņu,
 dābuls izšļakstēja.
 Kad viņš jāja pa lauku.
 lauks ribēja.
 Kad viņš jāja pa silu,
 sils skanēja.
 Viņš uzmina silā siekstai,
 mizas vien lēca.
 Viņš satika meitiņu,
 baltu liliņu.
 Viņš tai deva labu rītu,
 šī tam ne vardiņa.
 Viņš tai cēla cepurīti,
 šī tam vainadziņu.

²⁶ Lasi: **didj puikoraítj.**

²⁷ Rēza raksta dobilaitj suteškėjo un tulkuo „das Kleeblümlein zer-drückte es“ bet suteškėti ir intransitīvs verbs.

²⁸ Rēzam; kad žievulėliai lėkė.

Daktiliēm Rēza min divus piemērus. Amfibriehiem minēti četri piemēri un atlikušās dziesmas piešķirtas „jauktam metram“, kam nekādas schēmas, nedz sikaki paskaidrojumi nav duoti. Tā kā esmu atzinis, ka šī daļa bez kritikas nav lietojama, tad pārtraukšu atstāstījumu un sāksu meklēt, uz kuo balstīties kritikā. (Arī jamba un trochaja apskats nav Rēzas vārdu atstāstījums, bet viņa māteriāla analīze. Rēza arī neapzīmē dziesmās ritmisko akcentu, kā es esmu darījis, bet paskaidro, ka tai un tai dziesmā ir tāds pantmērs un nuokatra tipa vienai uzzīmē pirmām rindām schēmu).

III.

Piemēruos, ar kujiem esam iepazinušies, varam nuovēruot gluži rēgulāru ritmu, un piem. dipodiskais trochajs ir tikpat vienmērijs kā latviešu tautas dziesmu trochajs

(15) **Kas** tai dūvai, **di**di dūvai:
rūtu sējau, rōzēs dūgo!
Pink, mergýte, vainikēlī,
eik, mergýte, **vandenē**lio...

Rh. 20

Ak tu brīnumi, lieli brīnumi:
rūtas sēju, ruozes dīga!
Pin, meitiņa, vainadziņu,
ej, meitiņa, ūdentiņa...

(16) **Aš** turējau žirgužēlī,
nórint māža, alē grāziņi.
Jis pakēle manē jāunā,
ō ir māno **sermégā**ite...

Rh. 54

Man bija zirdziņš,
kauču mazs, bet skaists.
Tas panesa mani jaunu,
un ir manus svārkus...

Dēkla Dēkla, Laima Laima,
Tu vienādi nedarīji:
citam kāri vieglu mūžu
citu grūti rūdināji

Latvju tautas dainas I 2066

Līdz ar sauli aizalaida
mana veca māmuleņa.
Saucin saucu—nedzirdēja,
pakaļ teku—nedanācu.

turpat III 2709

Uotrkārt, mēs nuovēruojam, ka ļuoti bieži ritmiskais uzsvars saskan ar vārda grammatiskuo prōzas akcentu,²⁹ piem.

vargdienēlē 2,1*
siratēlē 2,2
paprātus vaŗgti 2,3
dienēlē 2,4
augštām (augštāmē) kalnēlyj 2,9.

Bet citreiz ritmiskais uzsvars nesaskan ar prōzas izrunu,³⁰ piem.:

1,3 žydēs, prozā: žydēs,
1,7 vīduryje, prozā: vīduryjē,
1,10 marga prozā, marga
1,13 pati prozā: pati u. t. t.

* Pirmais cipars nuozīmē mana apcerējuma dainas numuru, otrs rindu.

²⁹ Tuo pašu nuovēruojis arī Kuršaitis: Doch kommt diese Akzentverschiebung verhältnismässig seltener vor, als man es den gegebenen Umständen nach vermuten sollte (Lit. Gr. 1876, 447. l. p.) un Barčs: Wenn auch gesagt werden muss, dass er [—der Dainasänger] sich im ganzen nicht zu weit von Readeakzent erfernt... (Mitt. lit. 1881,213)

³⁰ Par šuo nesaskaņu Neselmanis 1853. s. saka: „Ja nav meldijas tad dainas metru nuosacīt ļuoti grūti, juo dainas skandējums nav atkarīgs nuo parastā vārda akcenta. Paši leiši atšķij mūzikas akcentu nuo vārdu akcenta un dainas sacīdami uzsvēŗ ne pēc pēdējā, bet pēc pirmā (mūzikas akcenta); šuo dainu sacīšanu viņi sauc **aņt balso sakýti**. Piem., pēc vārdu akcenta jālasa

Ant tiltūžio stovējau, su mergýte kalbējau,
Uz tilta stāvēju, ar meitiņu runāju.

Pēc meldijas akcenta tas skan:

Ant tiltūžio stovējáu, su mergýte kálbējáu“.

(Citēju pēc B. Sruogas tulkuojuma T. ž. 3,27).

Tāpat Kuršaitis: „... so dass also der Wortakzent und Versakzent öfter nicht zusammen treffen“. (Lit. Gr. 447). Pēc Kuršaiša iznāk itkā iemesls būtu tas, ka dainu dzejnieki nepazīst dzejas likumus („Gesetze des Metrums und der Versbildung“). Pareizāk būs duomāt, ka viņiem ir pašiem savi likumi.

Un arī Barčs saka, ka dainu teicējam neesuot nekādu rēģulu akcentuācijai. Kaut gan visumā neatkāpjuoties pārāk tālu nuo prozas akcenta, tuomēr paliekuot liela brīvība, tā ka zilbe, kas šai pantā ir uzsvēŗta, nākuošā pantā var būt neuzsvēŗta, jeb pat vienā pašā pantā pagadīties abuos stāvuokļuos. Teicējam taisni patikuoties tišām atkāpties nuo parastā akcenta, piemēŗam uzsvēŗuot Moczute manó mielá ! (cit. vietā 213-214).

U — U U — U —

Tuo pašu saka Leskīns, minuot piemēŗus

ant žirgūžio sēzdamas,
ī kilpiņē spirdamas,
pro vartužius jōdamas,
juodū kepurēliū,
aušrōs aūštant,,

un Brugmanis.

Tikai Rēza neizsaka it ne kādu nuovēruojumu par ritmiskā uzsvara atiecībām ar grammatiskuo.

Kāds, kam ir vaļa, varētu saskaitīt visus mūsu piemēru ritmiskuos uzsvarus un aprēķināt procentuos, cik ir „pareizu“ (pēc prōzas), cik nepareizu. Tuomēr arī viena daļa ritmiskuo uzsvaru zilbēs, kam nepienākas grammatiska akcenta zīme, būs skaitāma pie pareizajiem.

Pirmkārt — ritmiskais palīgakcents vārduos ar trim jeb vairāk zilbēm. Ja garākā vārdā zilbe ar grammatiskuo akcentu dabū arī ritmiskuo akcentu, tad prōzā neuzsvērtā zilbe, kas dabū ritmiskuo akcentu iepriekšējā jeb sekojojošā pēdā, neaizkaļ mūsu pieradumu pie parastās izrunas. Arī prōzā jau ir palīgakcents. Tā tad „pareizs“ ir arī ritmiskais uzsvars zilbēm

varg- **vargdienēlē**,
 si- **siratēlē**, **siratēlēs** 3,63
 -va- **pavasārēlyj** 1,2,
 -nin- **kōpininkai** 10,5,13, **stýrininku** 10,21

Uotrkārt—arī sakarīgā prōzas izrunā vārds, kam parasti pašam par sevi uzsvērtā gala zilbe, tiek uzsvērts priekšpēdējā zilbē, ja tūliņ aiz viņa runātājs grib sacīt kādu vārdu ar uzsvērtu pirmuo zilbi.³¹ Piem. akūzātīvs nuo vārda **šeši** „šeši“ parasti ir **šešjās**, tā piem. vienvārdateikumuos. **Kiek?—Šešiās**, „Cik [gribi]? -- Sešas [kādas zināmas lietas]“, jeb „**šešiās dienās** „šešas dienas“. Bet saka:

šešias dēšimtis,
šešias ūogas u. t. t.

Tāpat tad nu gluži pareizi ir rakstīts:

tāda skinsiu 1,9 nuo tadā + skinsiu,
 pāti **nēšiu** 1,13
 sēniai **gūli** 2,8
 grāžiai **švičēia** 2,12
 ānksti **kēliau** 8,1
 bāsi **bēgant** 10,2
 dīdi **dývai** 19,2 u. t. t.³²⁾

Dziesmā varētu atzīt tādu pašu spēku arī ritmiskam palīgakcentam:

mānēs **siratēlēs** 6,3 (rakstu val. prōzā mānēs),
 māne **palydējo** 13,2 (manē) u. t. t.

Treškārt — spriedumu šad un tad apgrūtina tas, ka ne visās izluoksnēs visi vārdi vienādi uzsvējami. Tas ir sakāms

³¹ A. Senn, Kleine litauische Sprachlehre (1929), 257.

³²⁾ Še pieder arī A. Leskīna piemēri **juodū kepurēliū** un **aušrōs aūstant**.

arī tad, ja pilnīgi ignūrē tās izluoksnes, kas izvedušas kādas rādīkālas akcenta maiņas (piem. akcenta atvilkšanu trochajiskas kvantitātes vārdos, raņka nuø rankā —). Piemēram, tādi ir jau nupat minētie vārdi māņēs, māne blakus rakstu valuodas māņēs, mānē.

Vai neattaisnotas prōzas un ritma akcenta nesaskaņas ir kautkā rēgulējamas, jeb dainas dzejniekam ir brīv katru vārdu ar varu iespiest ritmā?

Nevajaga nemaz daudz tekstu lasīt, lai pamanītu, ka „nepareizais“ akcents dzejas rindas pirmā pusē gadās biežāk nekā pēdējā. Un kad tuo sākam uzmanīt, tad izrādās, ka gandrīz bez izņēmuma pēdējais ritmiskais uzsvars dzejas rindā ir arī grammatisks uzsvars. Izņēmumi, kas paliek pāri, būs jāpārrunā par sevi. Atstājuot tuos sāņus redzam šādu likumību.

Dainas ritmiskuo struktūru nuodruošina tā lielākā daļa pantu, kuņā vārdu grammatiskie akcenti sagrupējušies ritmiskā kārtībā. Tie panti, kuņuos grammatiskie akcenti nav ritmiski, tiek uztverti tā, it kā viņuos būtu tikai viens — pēdējais akcents, bet visas iepriekšējās zilbes grammatiski neuzsvērtas, un nu ruodas ritmiskais palīgakcents. Piemēram, gluži tāpat kā **uztarējēļē** jambā tiek lasīta

uztarējēļē,

ari mārġā kvietkāitē tiek lasīta

mārġākvietkāitē.

Tāpat jāskatās uz šiem piemēriem:

(jambā)

žalios rūtāitēs „žalās rūtiņas“ (daudzskaitla nominatīvs), lai gan žaliōs rūtāitēs grammatikā un prozā ir vienskaitļa ģenitīvs,

sāvo bernāičiui 1,12

vařgo dieneļē 2,4

jāunas bernyti 6,2

ei nebūġk niēko (Rh. 58)

vēsīu žvejū mēġāitē (Rh. 2)

suderējau bernāitī (Rh. 262)

(trochajā)

sesytē stovējo 12,6

kvietkēlēš žydējo 12,8

(vārdi sesytē un kvietkēlēš pavisam zaudējuši savu ikdienas seju) u. t. t. Šī rēgula ir svarīga ģarākās, vairāk pēdu rindās.

Izņēmumi — „nepareizie“ akcenti dzejas rindas ģalā arī nav gluži nepieejami normālizācijai. Tādas formas,

kā sesytē vai kvietkēlēš

prōzas sesytē un kvietkēlēš vietā, še ģalā vis negadās.

Gadās tikai formas, kas ir asociētas ir citādi uzsvērtām tā paša veida formām:

1) daržē 1,4 ir asociēts ar citiem o-celmu lokātīviem, bet Būgas I. akcenta tipa vārdiem šai luocijumā ir saknes uzsvars, piem. vīre,

2) ējaū 7,1 ir asociēts ar 3. personu ējo, daudzsk. ējome, ējote un ar citām pagātnēm, piem. sēdau, ēdžiau,

tāpat kirtaū 7,2,
aš atsisakiaū Rh. 144 chr. 20.

3) ant kožnos šakōs Rh. 30 — asociēts ar citiem ā-celmu ģenetīviem, Būgas I. un II. tipa, piem. liepos, rañ kos, un ar parallēluo pantu uotrā strofā: ant kožno kaŃpo.

4) po gražiu paukšciu (Rh. 30) — Rēza tulko „zwei hollen Vogel“, tā tad duomā, ka te ir divskaitlis: po gražiu paukšciu. Pēc satura tuomēr ir gaidāms vienskaitlis, un acimredzuot nekas neliedz lasīt: po gražiu paukšciu, iedomājuoties blakus formai paukštis „putns“, iu-celmu paukšcius, kas man gan nav citur zināms, bet var tikt pieņemts jau uz šās vienas vietas pamata. Tad nekādas „nepareizības“ akcentā nav. Bet ja tiešām ir duālis, tad akcents laikam pēc asociācijas ar akūzātīvu paukštī.

5) žydēs 1,3 asociēts ar tagadni žydi un ar saknē uzsvērtiem vērbjiem, piem. āuklēti — āuklēš.

6) girdysiu 11,5 — asociēts ar citēm vērbjiem ar -yti, piem. sakyti — sakysiu.

7) nēturiu 6,4 — ar tuo akcenta vietu, kas ir nesaliktam tūri, tūrieme, tūrite, (pēc ta paša parauga citreiz arī tūriū jalasa tūriū).

8) draugē 3,5 attaisnuojams tāpat kā daržē.

9) Rēzas materiālā negadās viens ļuoti bieži sastuopams gadījums — dēminuīva piedēklis -ēlis, -ēlē, juo Rēzam tai vietā ir -aitis, kam akūta dēļ ir pareizs pastāvīgs akcents. Lielākajā Lietavas daļā tais pašās vietās ir -ēlis un pie tam daīnu rindu galuos ar pastāvīgu akcentu, kautgan prōzā viensk. instr. un daudzsk. ak. jauzsvēļ galā:

dienelē, dieneleš
berneliū, berneliūs.

10) Lokātīvuos pret rakstu valuodas prōzas izrunu tiek uzsvērtā zilbe priekš -je (vienskaitlī) un -se (daudzskaitlī): mums bija piemērs viduryjē 1,7. Daļā izluokšņu tā tuomēr ir arī prōzas izruna.

11) O ir išjōjo — palydēdami (Rh. 212), aš atsikēlsiu — ir nekeliama*), ugnūžē kūrsiu — nerāginama (turpat) un

*) Rēzam iespīests; nekeldama, bet pēc satura jālabuo — nekeliama.

citi piemēri rāda nenormālu uzsvāru participuos ar -damas un -amas. Varbūt pēdējais piemērs rāda ceļu, pa kuŗu tas iznācis.

Turpmāk sikāk jāizpētī, kāduos gadījumuos rindas beidzamais akcents nesaskān ar prōzas akcentu. Šais manuos piemēruos jau gandrīz visi galvenie tipi būs minēti.

Nuo šiem nuovēruojumiem atvasināma praktiska rēgula: Lai uzzinātu kādas uzrakstītas dainas ritmu, jāmeklē tās rindas, kur prōzas akcenti jau veiduo ritmu, bet pārējās rindas jāpieskaņuo tām uzmanuot tikai pēdējuo uzsvāru,

Nemaz vēl neesam aiztikuši jautājumu, kuo atlikām, — vai šām Rēzas ziņām var ticēt. Jāsaka, ka viss, kuo esam nuovēruojusi likās tik dabīgs un ticams, ka nemaz neienāca prātā šaubīties, un tādus pašus faktus atruodam Kamantauska chrēstomatijā. Tā tad varam gan ticēt, vismaz tik ilgi, kamēr neviens nesaka, ka šās pašas dziesmas, jālasa kautkā citādi.

IV.

Apskātīsim tagad L. Rēzas māteriālus par citiem metriem.

Par **daktilu** Rēza uzskata šādu dziesmu:

— U — U U — U U — U

- (15) Kaip aš ējāu i lelijū daŗža,
penki šeši ant manēs žiurējo.
Kad išejaū iš lelijū daŗžo,
penki, šeši kepurēs kylējo.
5 Kad aš šokāu su švečiū³³ berničiu,
māno bāltā šurštēlj sudrāskē.
Nieks paklāuse: kienō ta mergāite?
Manē greītai i šalis nublāškē.
Kad aš šokāu su sāvo berničiu
10 manē jāunā ant rankēliū nēše.

Rh. 40

Vismaz vienas divrindas laikam trūkst vēl.

Kad es gāju uz liliju dārzu,
pieci, seši uz manis raudzījās.
Kad es izgāju no liliju dārza,
pieci, seši cepures cilāja.
Kad es deju ar svešu puisiti,
manu baltuo priekšautu saplēsa.
Neviens nejautāja: Kam tā meitiņa?
Mani drīzi sāpus nuostuma.
Kad es deju ar savu puisiti,
mani jaunu uz ruokām nesa.

33) Rēza raksta švēžu = šviežiū un tulkuo — „frischen“, pārpratums aiz nepilnīgas ortografijas.

Pirmās rindas schēma ir paša Rēzas. Kā redzams daktils nav gluži rēgulārs, un ja mēs būtu šuo rindu lasījuši gluži patstāvīgi uz jambuos un trochajuos iegūtuo nuovērojumu pamata, tad būtu izlasījuši varbūt arī citādi, piem. šā:

— U U — U — U U — U

jeb nemaz neatkāpjoties nuo prōzas akcenta:

Kaīp aš ējaū ī leliju darža

— U U — U U — U — U

jeb vēl citādi. — Tāpat visas citas rindas varam izlasīt pēc Rēzas schēmas, bet viņas ļuoti viegli paduodas arī citādam lasījumam. Rēzas schēmā es nevaru pamanīt nekāda ritmiska principa — kamdēļ pirmais trochajs? Ja tas būtu jāņem itkā spondajs, tad jāiebilst, ka uotra zilbe tur nav ne pēc gramatiskās kvantitātes ne pēc nozīmes tāda smaga, kāda mēdz būt latviešu tautas dziesmu „daktiluos“. Ruodas šaubas, vai Rēzas schēma tiešām ņemta nuo trādicionāla sacījuma jeb tikai paša neizdevīgi saduomāta (juo vairāk tamdēļ, ka esmu atradis citu ticamāku lasījumu — sk. tālāk 35. lap. p.). Tā tad atstāsim šuo dziesmu bez ritmiskā uzsvara zīmēm un apskatīsim citas.

Uotrs piemērs daktiliem ir:

- (16) Vākar parējaū labaī vēlaī
 radaū motyte negulnīcīa,
 šakalytj bedēgančīa,
 ploniai³³ drobēle beverpiančīa,
 Vērpkis, močiute, labaī ploniaī,
⁵ tu manē lēisi labaī toli!
 —Vērpkis, dukryte, ir dār ploniaūs,
⁸ aš tavē lēisiu ir dār toliaūs!

Rh. 14

Vakar pārnācu ļuoti vēlu,
 atradu māmiņu vēl neguļuot,
 skalu vēl dedzinuot,
 smalku drānu vēl vērpjuot.
 Vērpies, māmiņ, ļuoti smalki,
 tu mani laidīsi (tautās) ļuoti tālu!
 Vērpies, meitiņ, ir vēl smalkāk,
 es tevi laidīšu ir vēl tāļāk!

Rēza schēmas neduod. Tuo pašu schēmu kā (15) dziesmai gan viņš arī nebūs duomājis (zilbju skaits citāds!). Es

³³ Nezi vai tik nav sacīts **plonū** drobēliju beverpiančīa...

gluži neapzinīgi esmu iezīmējis ritmisku akcentus pēc šādas schēmas

— U U — U | U — U —

kur | apzīmē vietu, kur netiek šķelts vārds. Šā pastāvīgā pārtraukuma dēļ man neizduodas balsi izlasīt tīrus daktilus

— U U — U U — U U

kuo ar acīm varētu iedomāties. Man tātad ir iznākusi strofa, kur mainās nepilnīga daktila dipodija ar tīra jamba dipodiju:

Vakar parējau
labai vēlai u. t. t.

Vēlāk pārbaudīsim, vai mana subjektīvā pārlicība ir dibināta.

Vairāk piemēru daktilam Rēza nenuorāda.

Par amfibrachu sauc Rēza šādu pantu:

- 17) Kō liūdit, sesýtēs, ko nedainúojat?
Ar manšs ieškot nerūpeštingos?
O kuř aš dainúosiu, kur linksmā būsiu?
Ne pas motýte namō pareisiu.
⁵ Ak kas man sušildys kōjas, rankeles,
O kas man kalbēs meilēs žodeliūs?
Anýta sušildys kōjas, rankeles
bernýtis kalbēs meilēs žodeliūs.
Anýtai bešildint graudžiai paverksiu
¹⁰ bernūžiui kalbant širdi raminsiu.
Kuo skumstat, māšiņas, kuo nedziedat?
Vai manis meklējat bezbēdigās?
Kur es vairs dziedāšu, kur liksmā būšu?
Vairs pie māšiņas mājā nepāriešu.
Ak kas man sasildis kājas, roukas,
Kas man runās miļus vārdus?
Vira māte sasildis kājas, roukas,
puisitiš runās miļus vārdus.
Vira mātei silduot gauži raudāšu,
puisitim runājuot sirdi remdēšu.

Rh. 180,

Schēmas viņš neduod, bet kad nu pants ir nuosaukts par amfibrachu, tad amfibrachiski sākuot mums vedas viņu tā sacīt, kā augšā apzīmēts.

Pirmās rindas schema. U — U U — U U — U — U
tiesām izskatās pēc amfibracha trīspēdas + jamba. Bet kad iezīmējam pārtraukumu, kas nešķēļ vārdu:

U — U U — U | U — U — U —

un pamanām ka uotrā rindā ir viena zilbe mazāk

U — U — | U — U — U

tad iznāk tas pats divpēdu jamps, kas (1) piemērā **Ateik, mergyte** un cituos:

Ko **liūdit** sesȳtēs,
ko **nedainūojat**?
Ar **maņes** ieškot
nerūpeštingos? u. t. t.

Varētu arī pirmās rindas liekuo zilbi izlabuot, liekuot dēminūtīva vietā pamatvārdu

Ko **liūdit sēsers**,

bet tā kā visās dziesmas strofās pirmā rinda ir tāda, tad labojums būtu patvarīgs. Šis „amfibrachs“ ir jamba paveids. sevišķs izveidojums. Kas (17) dziesmā ir tikai pirmajā strofā rindā

U — UU — U
U — U — U
U — U — U
U — U — U

tas sekojošajā atkārtuojas pamīšus ar jambu:

U — UU — U
U — U — U
U — UU — U
U — U — U

(18) Kur **eīsiu**, kur **bāsiu**,
kur **taī matysiu**.
kuōm **sāvo širdūžē**
aš **nurāmdysiu** u. t. t.

Rh. 52

Tāds pats pantmērs ir pazīstamajā juoku dziesmā par zvirbuli, tikai ar vienu savādību: nav pēdējās vieglās zilbes, rinda beidzas ar smaguo uzsvērtuo

U — UU — | U — U ... *)

*) Dzieduot pēdējā zilbe sastāda patstāvīgu takti, sk. meldiju Kuršaiša grammatikā 453. l. p.

- 19) Išējo tētūzis, iskūprino, Izgāja tētiņš, izlikāja,
 pūckēlē priē sōno, teņ dýrino, ar stuobru pie sāna tur viņš dirēja,
 išteļģes bētupint pavilbino, sablenzis tupuošu, pievilināja
 atlāužes žvirblýti nubildino u.t.t. atspēries žvirbuliti nuoribināja.

Rh. 62, Kamant. chr. № 16.

Vēl vienu piemēru Rēza pieskaita amfibracham „ar nelielu savādību (mit geringer Abweichung). Pats viņš nenuorāda, kāda šī savādība, bet man kautkuo amfibracham līdzīgu izduodas izlasīt tikai ar ļoti nedabīgu uzsvāru. Turuoties pie prōzas akcenta un mūsu līdzšinējiem nuovēruojumiem, vārētu lasīt šā:

- 20) **Kur** graži mūsu sesýtē stovējo
 rūtūžēs žydējo ir lelijužēs;
 čia mūsu sesýtē smūtnai lūdējo.
O ko nuliusti, jaunóji sesýtē,
⁵ **ar** ne pirmos tāvo dienužāitēs,
ar ne jāunas tāvo bernužāitēs?
Nors ir pirmos māno dienužāitēs,
nors ir jāunas māno bernužāitēs,
gaīla širdžiai māno dienužāičiū
¹⁰ (I svetimā vietā toli išeinant), ³⁴
sāvo brāngiā močiūtē paliēkant.
Negiedókit jūs raibi gaidūžiai.
Pailginkit man šitā naktāitē.
Kad aš gāučiau ilgēsniāi stovēti,
¹⁵ **su** močiūtē žodýti kalbēti,
Tai ne giedójo raibi gaidūžiai,
kad aš gavaū ilgēsniāi stovēti
¹⁸ **Su** močiūtē žodýti kalbēti.
 Kur mūsu skaistā māsiņa stāveja,
 rūtiņas ziedēja un lilijinas,
 te mūsu māsiņa bēdīgi skuma
 Kuo tu nuoskumsti, jaunā māsiņa,
 vai nav pirmās tavas dieniņas,
 vai nav jauns tavs puisītis?
 Kad ir pirmās manas dieniņas,
 kad ir jauns mans puisītis,
 žēli sirdij manu dieniņu
 Svešā vietā tālu izejuot
 savu dārguo māmiņu pametuot.
 Nedziediet jūs raibi ³⁵ gailiši,
 paildziniet man šituo nakti
 lai es dabūtu ilgāk stāvēt,
 ar māmiņu vārđiņu runāt.
 Tad nedziedāja raibi gailiši.
 kad es dabūju ilgāk stāvēt,
 ar māmiņu vārđiņu runāt.

Rh. 26—28

³⁴ Var izlabuot: Svētimon viēton toli išeinant, — uzrakstītājs jeb Prūsijas leiši, kam illātivs neparasts. sagruozijuši neritmiski. —

³⁵ Rēza tulkuo „braunen“, bet vārdnīcas tuo neapstiprina.

Kompozīcija drusku sajukusi. Uzrakstītājs laikam nav labi sapratis teicēju.

Tas tad nu iznāk četrpēdu daktils (pēdējā pēda nepilnīga — trochajs)

— U U — U U — U U — U

Vietumis daktila vietu izpilda divas zilbes — „spondajs“:

- 5,5 aī ne,
- 7,8 nōrs ir,
- 9 gaīla (spondaju var nuovērst, kad saka
gaīla širdēlei...),
- 10 (vieton),
- 11 sāvo,
- 12 negie-dókit,
- 13 pa il- ginkit,
- 14,17 kad aš.
- 15,18 *su mo-čiute,
- 17 gie-dójo,
- (jeb 17 rai-bi gai-dužiai),
- 17 ga-vaū il-gesnīai

Uotra zilbe viscaur ir gaŗa jeb atkal patstāvīgs vārds, tā ka a priori nav jašaubās, ka viņai var piešķirt divkāršu ilgumu.

Tuo pašu nevar teikt par jau minēto (15) dziesmu, kuo Rēza piešķir daktilam, — ja turas pie Rēzas duotās schēmas. Ja veiduo brīvi, tad tiešām var šuo dziesmu izlasīt daktilā (ar zināmām pūlēm). Es tuomēr nevaru laist gaŗam bez ievēribas vienu svarīgu atšķirību starp (15) un (10) dziesmu.

(15) dainai aiz ceturtās zilbes ir pārtraukums, kas nekad nešķeļ vārdu, bet (20) tā nav. Tā tad (15) ir dabiski jālasa isākās rindās. Iznāk ļuoti rēgulārs trochajs, divu un trīspēdu rindās pamīšus

Kaip aš ējaū,
ī leliju daŗža
penki šeši
ant manēs žiūrējo u. t. t.

gluži kā (11), (12), (13) u. c.

Nuo šā Rēzas materiāla tā tad esam izluobījuši divu tipu daktilus:

daktila dipodija pamīšus ar jambu (16), un
četrpēdu daktils (20),

un amfi br a ch u, kam ir liela radniecība ar jambu (amfi-
bracha dipodija pamīšus ar jambu 17. 18. 19.)

Atlikušās sava krājuma dziesmas Rēza piešķir „jaukiem metriem“, kuo sīkāk neiztirzā. Kritiski skatuoties liekas, ka šām dziesmām vajadzētu piederēt šiem pašiem rēgulāriem pantmēriem, bet viņas ir buojātas — cita vairāk cita mazāk. Var redzēt dažāda satura dziesmu gabalus (nevienādā ritmā) kuopā saliktus u. t. t.

Atturuoties nuo pārāk hipotētiskas šuo piemēru analizes minēšu vienu gluži rēgulāru dziesmu, kas laikam pieskaitāma daktiliem:

Trīs šeštōkai,	Trīs sešnieki (zeseņi),
šeši trečiōkai.	seši trijnieki!
Tai gražiai zydi	Tā jauki zied
daržē burnōtai	darzā burnāti (augi).
O aš pažjstu,	Bet es pazīstu
O ir suprantū,	un ir saprautu,
kuri mergjtte	kuņa meitina
yr darbinīkē:	ir darbiniece.
Eidamā šōkti	Iedama diet
staklužēs taisē,	stelles taisija,
parējus šōkus	pārnākusi dejusi
drabužēs rēdē u.t.t.	apgērbu kārtuoja...

Rh. 42—46

V.

V. Kamantauska chrēstomatijā centisimies pārbaudīt savus līdzšinējuos nuovērojumus, salīdzinuo ar še atruodamām ziņām, un apskatīties, vai esam jau atraduši visus dainu pantmēra tipus, jeb vēl kādi nāks klāt.

Kamantauska vārds mums te jāmin tīri par velti, viņa daļa ir bijusi tikai izraudzīties tekstus. Akcentus, kas piešķir šai grāmatai īpašu vērtību, ir licis docents Pr. Skardžus, bet dzejas ritmiskuo akcentu viņam apzīmējuši Ludis Gira un baznīkungš A. Sabaļauskis. Tas laikam ir tā jāsapruot, ka dzejnieku darbus ir akcentējis dzejnieks L. Gira, bet tautas dainas — pazistamais dainu vācējs Sabaļauskis.

Chrēstomatija apstiprina manus nuovērojumus, līdzīga tipa dziesmas akcentēdama tā, kā es mācījuos akcentēt nuo Rēzas.

Bet tuo sacīdams, es esmu jau arī izteicis, ka chrēstomatijā dainu ritmiskie akcenti nav salikti diezgan rūpīgi.

Teksts ir drukāts ar prōzas akcenta zīmēm, bet ja kādā vārdā ritmiskais akcents nav tai vietā, kur prōzas akcents, tad pie ritmiski uzsveramā patskaņa pielikts punkts. Pēc

manām duomām šis punkts dažreiz trūkšt aiz neuzmanības.
Piem., 9. dziesmā trešā strofā pirmā rinda ir šā rakstīta:

Oi, y.rà, y.ra,

un ceturtā strofā šī rinda ar pareizuo akcentu skan

Nuskiñs rùte.lēs —

dziesma ir viscauri jambiska. Tuomēr pirmā un uotrā strofā
pirmā rinda ir iespiesta

Mūdvi sesāitēs,

Eisme, sesāite, —

kur vajaga „mūdvi.“ un „eisme., sesāite.“

Tāpat 10. dziesmā vārdam

Našlaitē.liūs

atbilst

Gaidēliuose — jālasa Gaidēliuose.

Aiz neuzmanības jeb spiestuves kļūdas trūkstoši punkti
pēc manām duomām ir jāieliek šais pantos (duodu pareizuo
formu):

2, 1 *) darbēliq. nedirbau

(ža.liaīš klia.vaīs tvértā)

2, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 11 (kaip žāliq. rūtēļē)

2, 7 su pliēno. dalge.liu

4, 2, 3 piēme.ns išdrāskē
māno. lizdēļi

4, 3 vāna.gs išgāudē

4, 5 žmónē.s žmonēliai

4, 5, 6 sākē. nulēsus

4, 6 sākē. pābaidzius

4, 6, 7, 8 bēr.u.s žirge.liūs

4, 8 piēme.ns nugānē

piēme.ns pabaide.

5, 2 graūdžiai. verkda.mā

jāunā kerdūži

5, 5 eiki., mergýte,

eiki., jaunōji

5, 6 žāliq. pušýte

5, 7 sāv.o. anytēlei

8, 1 (vālio.s mergēļē)

8, 4 (bēržo. rykštēļē)

8, 5 bēržo. rykštēļē

(sāv.o. mergēļē)

8, 6 (māno. mergēlē)

8, 7 (beržo. rykštēlē)

8, 9 kām — — šlie.jai

(taīnsq. svirnēli)

8, 10 taīnsq. svirnēli

kam.ki.rtai.lāngā

8, 12 (graūdžiai. dainúojant)

*) Pirmais skaitlis nuozimē Kamantauska dainas nummuru, uotrs
strofu.

- 9, 1 mūdvi. sesāitēs
 9, 2 eisme., sesāite
 10, 1, 2 Gaidēliuo.se
 12, 2 (rūtų. daržēlis*)
 12, 5 sáulē. motūšē
 12, 6 mėnuo. tetušis
 15, 1 a.nsaī jāunas jaunikāitis
 20, 1 sávo. močiūtei
 20, 5 māno-plonāsis
 21, 2, 6 kelu.žiū ē.jaū
 22, 1 aī (nei) lēndrūžē.s siūbāvo
 22, 1, 2 aī (nei) lēndrēs siūbāvo.?
 22, 3, 11 per aslēlē. eida.ma(eida.mas)
 22, 3, 11 į suolēlį. sēzda.ma(sēzda.mas)
 22, 4 mūsų. sesēle
 22, 5 virkdy.s tāvo. širdēle
 22, 5 dilgi.ns skaisčius veide.lius
 22, 5 tāvei., sesēle
 22, 7 mėlynāsi.s žiedēlis
 22, 8, 14 kōlei. gývai. galvėlei
 22, 9, 10 ar (nei) meirūnai. lingāvo
 22, 9, 10 meirūnēliai. lingāvo
 22, 12 neik per miēžių. laukēlį
 žaliū miēžių. laukēlį
 22, 13 žaliū miēžių. laiškēlis
 geltonāsi.s žiedēlis
 23, 4, 5 verkia. tāvo. motūtē (rūtēlēs)
 bērte. ber ašarēles
 kas patarnaūs sēnai. senūtei
 23, 6 viso.s tāvo. gelēlēs
 gal jōs jaūčia. gal supraīta.,
 kad pa.liks našlaitēlēs
 23, 7 kāsgi. jas bepakālbins
 šalnā pakās ir sušāldy.s
 kaip ir tāvo. diene.lēs
 23, 8 aīgi. tau nesigaili
 su spa.rnais. gegužēlēs
 23, 9 sávo. motūtei vargēlio
 23, 10 po spa.rnais motinēlēs
 ten rūpējo. tau vainikēlis
 ir daržēly. rūtēlēs
 23, 11 daūg vargēliū. ir daūg kryžēliū
 23, 11 tu vis kañtriai. kentēsi
 23, 12 lauk žirgē.iai, lauk juodberēliai
 24, 1 purvynēly gulėjau
 24, 3 ir atlé.kē
 24, 8 kōlei. gývā galvėlē
 25, 2 devy.niōms ša.kōms
 26, 1 gulbiū. pulkāitis
 26, 2 neįgi. kam jōti
 26, 3 brōliui. nejōti
 žirgo. žabōti
 26, 7 mūma. broliāčio

*) Vienkāršas drukas kļūdas: 11, 5 kakavo — jālasa kukavo, 12, 4 bolnoti — jālasa balnoti.

- 26, 8 ant a.nō káлно
 26, 9 úosio. tvoráite
 26, 12 b.ólio. bégūne
 26, 13 mūšy. nušové
 o ma nē paléido
 26, 17 mīglu.žē tēmsiu
 28, 2 kur līnksmā būsiu
 28, 3 rūto s numintos
 rōžē.s nuskintos
 28, 4 ar šiau.rīš pūtē
 ar pe.rkūns grióvé
 28, 5 su žai.bais nēmu.šē
 28, 6 výrai. iš jūrių
 29, 1 ai kas gēlbē.s ieškóti
 māno. vientuītē avēlē
 29, 4 liūdna.s māno. veidēlis
 30, 1 saulūžē a nkstī kēlēs
 31, 1, 3 mielā saulýte, diēvo. dukrýte
 31, 3 kas ry.tais vakarēliais.

(Iekavās likti tie labuojumi, kur akcentu licējs ir tiešām duomājis par citādu akcentu nekā es: 2. dziesmā akcentētājs pēdējuo rindu katrā strofā lasa amfibrachuos, bet man šķiet, ka nav nekāda iemesla tuo nelasīt tāpat jambā — visu strofu vienādi; ja man taisnība tad rindā

2, 3, 5, 11, «kaip žaliā rūtelē»

ritmiskā akcenta punkts jāizmet.

8. dziesmā akcentētājs tāpat strofas pēdējā rindā grib dzirdēt daktilu, kaut gan visa dziesma var būt jambā. Ja man taisnība, tad

8,11 «ba.ndēlē gēnant»

punkts jādzēs.

12. dziesmā akcentētājs uotru rindu strofā duomā par daktilisku. Ja viņam būtu taisnība, tad

12,4 žirgāms balnúoti un

12,4 sietýns brolelis

būtu jāapgādā ar uzsvara zīmi pirmā zilbē. Bet ja man taisnība, ka visa dziesma jambā, tad

12,7 «žvai.gždē sesēlē»

punkts jādzēs.

22. dziesmā akcentētājs runā pats sev pretī. Tai pašā strofas daļā viņš

22,7 žalių linų laiskēlis raksta li.nų,

bet 22,8 visām tāvo amžēliui — tāvo.;

duomāju, ka jāieliek augšā minētie punkti, bet jāizdzēs

22,5 «skai.sčiūs»

22,7 «li.nų»

Laikam aiz drukātavas kļūdas ir lieks punkts vārdā
20,6 ka.bēsīt).

Pētījumu apgrūstina vēl tas, ka nav izvēlēti gluži pareizi teksti, kā nuo chrēstomatijas varētu gaidīt, bet tādi ar dažiem grumbuļiem.

5. dziesmā rindā

5,1,4 manē anytēle
5,7 sāvō. anytēlei

ir viena lieka zilbe. Visa dziesma būtu rēgulāra, ja dēminūtīva vietā būtu pamatforma

anyta, anytai.

5,6 pavisam lieks vārds **sājuja**. Uzrakstītājs laikam tuo iejaucis tekstā nuo teicēja paskaidrojumiem (dziesma no Rēzas krājuma).

10,2 «Našlaitēliai verķē» jālasa
Našlāičiai verķē.

12,1 «Tamē ežerēly» jālasa — Tamī ežerēly.

18. dziesmā beidzamā strofā teicējs ir kādu daļu aizmirsis

21,3 «Išgi.rdaū girdējau» jālasa — Išgi.rdaū gi.rdaū.

23,2 trešā rindā iejucis kāds vārds par daudz. Var lasīt:

Bet jaū šita.m pulkēly jeb
Bet jaū draug šitam pu.lkē.

23,3 pirmās rindas varētu skanēt:

Tau bāltas nometēlis,
išpintas kaspinēlis.

Priekšā sakuot teicējs var nuozaudēt ritmu un iespraust kādu lieku vārdu starpā.

23,4 jālasa — Kad nebebūs dukrēlēs,

23,5: Verķia. tavo. rūtēlēs

lingúoja be vējēlio, vai kā citādi tamlīdzīgi. Iespīests nepareizs rindu dalījums. „Dejuoja“ atkal teicēja paskaidrojums rakstītājam.

23,6: Žiūrēk kaip nuliūdo . . .

23,8 bija jādrukā:

Nuō — -- motinēlēs.

Teicējam piemirsies kāds divu zilbju vārds.

23,8 trešā rindā jāizmet „bet“

23,12 ceturtā rindā jādzēs „Stōvi“ . . .

24,3 jālasa — Trys raibos gegēs

jeb Trys gegužēlēs.

25,6 Pasičiulbuoti — jāizmet —si—.

27,2 Užsikabinēdamas — viena zilbe par daudz. Jālasa Užs'kabinēdamas (?) jeb ar pareizu akcentu Už'sika!binē!dams.

28,4 Ja tā dziesma tiešām ir tautas dziesma, tad jālabuo

Ar ūpē tvino,
ar pērkūns grióvė
ar žai.bais mūšė.

(Pēdējuo rindu chrēstomatijas sastādītājs tišām vai netišām sa-
gruozijs).

28,5 Ne ūpē tvino
pērkūns negriáudams
žai.bais nēmu.šė

29,5 jāizmet „ō“

30,5 jāizmet „ko“

31,1 — jālasa: nuo mūšų atstóju.si . . .

31,4 — Aušrinė ūgnį kūrė.

Tā izlabuojuot un ieduo mājuoties **ritmiskuo paligakcentu,**
kas chrēstomatijā nav apzīmēts, atruodam šādus pantmērus:

divpēdu jamps — kā mūsu (1.) piemērā u. c. —: № 4,
5, 7, (8), 9, 10, 11, (12), 13, 17, 20, 26,

strofas nuo divu un trīs pēdu jambiem

— kā mūsu (6) piemērā —: Nr. 1, 24,

— citādas —: Nr. 18, 28; 22; 31,

trīspēdu jamps — kā mūsu (3) —: № 29, 30,

strofa nuo trīs- un četrpēdu jamba: Nr. 23,

strofas nuo divu un trīspēdu trochaja — kā mūsu (14)
piemērā: Nr. 2, 14, 15, 19, 27,

„amfibrachs“ — kā (18) piemērs —: Nr. 21; (19) piemērs
Nr. 16,

strofa nuo divpēdu jamba un divpēdu trochaja: Nr. 10,
un citāda Nr. 25,

īpatnēja strofa Nr. 3 un — vietumis neritmiska — Nr. 6.

Elementi tātad ir tikai tie paši. Viņu kombinācijas stro-
fās vēl jāpētī.

VI.

Negribu atstāt bez ievēribas, kuo citi priekš manis jau
teikuši par leišu dainu pantmēru.

J. Gabris³⁶ īsi formulē rezultātu, kas licies sasniegts viņa
laikā. Dainu ritms neesuoť ne metriskis kā senajiem grieķiem
un ruomiešiem, ne toniskis kā modernajā leišu pašu dzejā, ne
citāds kāds. Dainu ritms esuoť pilnīgi atkarīgs nuo meldijas.

36) Lietuvių literatūros apžvalga 1924., 25. l. p.

Vai ir kāds cilvēks, kas sacīs ka pie šāda rezultāta pētījumam jāizbeidzas? Ja pēdējais teikums ir paties, tad taču jāizpētī kādas tās meldijas ir, kādus ritmus viņas rada. Vai tas ir kāds atradums, ka meldija saskan ar dzejas ritmu? Es gribētu redzēt vienu dzeju, kur tā nebūtu. Un vai šās saskaņas dēļ ritms nevar būt tonisks, metrisks vai sillabisks? Mūsu toniskās dzejas dzied pēc meldijām, grieķi savas metriskās dzejas arī dziedāja. Tādas frazes nozīmē tikai izvairīšanos no zinātniskas pētīšanas.

Kam pieder prioritāte — meldijai vai dzejas ritmam, par tuo varētu pārliecināties ļoti vienkārši. Tuo pašu dziesmu var dziedāt pēc vairākām meldijām. Ja leišu daina pilnīgi atkarīga nuo meldijas, tad varēs tuo pašu tekstu vienreiz dziedāt pēc trochajiskas meldijas, piem.

Lýgios lañkos, žalios pievos,
balti dobilēliai . . .
Līdzas lankas, zaļas plavas,
balti dābuliņi . . . ,

uotrreiz pēc jambiskas :

Lygios lankos, žalios pievos,
balti dobilēliai . . . ,

trešuo reiz pēc daktiliskas :

Lygios lankos, žalios pievos,
balti dobilēliai . . .

un vēl citādi. Neviens nav teicis, ka tā esuot, un laikam gan arī tā nav.

J. Gabris atsaucas tikkuo ne uz visiem dainu pazinējiem: Rēzu, Neselmani, Kuršaiti, Barču. Pirmie trīs patiesībā ir tikai ziņu sniedzēji, teorija ir nākusi nuo Kr. Barča (Chr. Bartsch).

Tas bija skuoluotājs Tilzītē un mūzikas pratējs. Par tautas mūziku viņš bija atzinis (es nezinu ar cik lielu tiesību), ka tajā neesuot tādas likumības kā moderniem komponistiem. Viņš bija nuovēruojis, tāpat kā kuŗš katrs, kam gadās dainas uzrakstīt, ka viņu ritmiskais uzsvars nav prōzas uzsvars, bet nekādas likumības nav pratis nuovēruot. Tādā kārtā viņš, mūziķis būdams, un vairāk ar nojausmu kā ar loģiku strādāpams, ir sācis daudzīnāt meldiju dzejas ritma vietā. 37.)

37) Man bija pieejams Barča apcerējums Ueber das litauische Volkslied oder die Daina, Mitteilungen der litauischen literarischen Gesellschaft, (Ersten Bandes?) Viertes Heft 1881, 186, īpaši 211—218.— Šādspaša autuora retinātos teikums ir dainas definicija viņa uztvērumā: ein Sprachstueck in welchem alle zur Verwendung kommenden Worte im ganzen taktmässig geordnet und mit melodischer Bewegung gesprochen werden.

Barčs pie tam nav duomājis, ka tamdēļ nav iespējams pētīt dainu ritmu. Viņš pats ir uzrakstīto meldiju pamata noteicis attiecīgu dainu ritmu un saskaitījis, cik bieži sastuopami ritmi, kuo viņš ir atradis šādu:

tirus trochajus,
tirus jambus,
jauktus jambus (še laikam pieder citur minētie jambi ar anapaistiem),
tirus daktilus, tirus anapaistus,
jauktus daktilus (galvenuokārt daktili ar trochajiem)
un jauktus trochajus, daktilus un jambus (visi trīs kuopā).

Tikai viņš neduod sīkas schēmas un nepiemin dziesmu piemērus, tātad neielaižas konkrētā ritma pētījumā. Patiesībā še Barčs ir uz mata tai pašā stāvuoklī, kā vecais Rēza, kuo viņš pats netaisni nuosuoda (216. l. p.). Ja Rēza ir nuodrukājis tikai 7. meldijas, tas taču vēl nepierāda, ka viņš vairāk nav zinājis. Varbūt viņš visus savus pārrunātuos metrus noteica uz meldijas pamata tāpat kā Barčs.

Docents Balis Sruoga ir devis lielus apcerējumus par dainu poētiku³⁸, kuņuos atkal redzam tuo pašu, kuo skuolas grāmatās, — plaši un sīki tiek pārrunāts parallēlisms, tropi, figūras, simbolisms u. c., bet par ritmu ļoti maz pasaka.

Mūs var interesēt šādas B. Sruogas duomas par dainu ritmu³⁹.

Neesuot nekāds prieks skaitīt vokāļus un zilbes, lai galu galā pateiktu: šai krājumā ir tik un tik jambu un tajā atkal tik un tik trochaju. (Tas ir taisnība. Bet kaut kuo vairāk ir vērtes, ja konstatējam, ka tai dziesmā ir jamps, šitajā trochajs u. t. t., kad līdz šim tuo citi nav zinājuši!). Vēl vairāk — tāds darbs nuozīmējuot dzīties pakāputu būrbūļiem, tas esuot tukšs un bez cerības darbs, kā parādījis jau Neselmanis un Leskiņs. (Nevens taču nav skaitījis prōzas uzsvarus. Kad nu nemeklējam ritmu pēc prōzas uzsvariem, bet „skaitam zilbes“ Neselmaņa uotrā lasījuma — nevis pirmajā —, tad darbs nekādā ziņā nav tāds, kas nesasniedz nekāda rezultāta!) Nevaruot mērit viuu metriem, bet jāmeklējuot cits ceļš leišu tautas dainu ritma saprašanaī.

³⁸ Lietuvių dainų poetinės priemonės (Dainų poetikos metmena). „Leišu dainu poētiskie līdzekļi — dainu poētikas skice“. T. ž. 3 (1925), 1—75; 4 (1926), 187—231), Dainavos krašto liaudies dainos (apcerējums par V. Krēves Dainavas dainu krājumu) T. ž. 3, 513—562; u. c. man nepiejamī apcerējumi. Latviski: Lietuvju dainu simbolika, Ritumā 1925, Nr. 2, 130—137. Nr. 3, 219—226.

³⁹ Tž. 3, 27—39 un 545—549.

Un tālāk tiek runāts par K. Büchera⁴⁰ teoriju par darba un cēremoniju ritmu, kas esot dainu dabīgais ritms (natūralis ritmas). Diemžēl es tur maz kuo varu saprast, aiz tā vienkāršā iemesla, ka nezinu, kā lasīt (kāds ritms) autoora citētos piemērus. Autoors acīm redzot tuo zin, un duomā, ka visi viņa lasītāji zin. Mēs ārzemnieki, vismaz, tuo nezīnām un nezīnām arī, nuo kurienes autoors zin ritmu, juo viņa citētās dainas nāk nuo tādiem krājumiem, kas tuo neapzīmē.

Papriekšu ir jāuzzin, vai tautas dainu metrs ir kautkas pavisam cits nekā individuālas poēzijas ritms, — bet līdz šim tas nav nekur darīts. Tā tad nevienam nav tiesības runāt par viņa mērīšanu metriem (pie tam viņa mērs litrs nav nekas cits kā kūbisks decimetrs!)

Ar šuo gadījumu nav nekāda sakara nuo Foslera citētiem vārdiem: „grūti ieduumāties nabadzīgāku dvēseles impotences rezultātu, niecīgāku un juocīgāku skatu par tuo, kuo sastāda pedantu pulks, kas visās civilizētās pasaules malās sēž pie saviem rakstāmgaldiem un skaita rindiņas, rīmes, vokāļus, cēzūras . . .“

Nenuodarbuosīmiēs mūžīgi ar zilbju skaitīšanu, bet vienreiz viņas tuomēr ir jāizskaita. Tas arī ir smieklīgs skats, kā cilvēks ābeci mācās, bet šā vai tā viņa tuomēr ir jāiemācās un jāzin.

Es nevaru pārmešt Sruogam, ka viņš nekā nav nuoskaidroojis, — juo beidzamā teikumā jau viņš pats atzīstas: Kaip santykiauja lietuvijų dainų ritmas su darbo, su veiksmo ritmu, kaip jis santykiauja su knyginė metrika, — visi šie klausimai iki šiol pasilieka atviri, laukiantieji išsprendimo. Bet jų tolimesnis nagrinėjimas per toli mus nuvestų iš rašinio rėmų ir uždavinio*). (Es gan duomāju, ka dainu poētikas skicē šis jautājums būtu jāatbild, un ka raksts nebūtu nesamērīgs, ja p u s e nuo viņa būtu velūta metram un otra p u s e stilistikai).

Ar savu rakstu es gribēju prasīt, lai leišu zinātnieki, kam pieejama savas tautas dzejas trādicija, neklausās uz leišu dainu metrikas pētījumu diskreditētājiem, bet lai stājas pie konkrētiem pētījumiem. Luoti vajadzīgs, lai leiši tagad stājuoties pie savu tautas trādiciju zinātniskas vākšanas (nuodi-

40 Arbeit und Rhythmus 1902.

*) „Kāds ir leišu dainu ritma sakars ar darba, darbības ritmu un kāds viņa sakars ar grāmatu metriku — visi šie jautājumi līdz šim paliek atklāti, gaīda atrisinājuma. Bet viņus tālāk pētidami, mēs pārāk tālu izietu nuo mūsu apcerējuma ruobežām un attālinātuos nuo tā uzdevuma.“

bināta „Tautósakos komisija“ pie hūmānitāro zinātņu fakultātes), neaizmirstu aizrādīt vācējiem, lai dainās atzīmē ritmis-kuos akcentus⁴¹

Laikam arī daļa manu atzinumu turpmākuos pētījumos izrādīsies pareiza.

Rīgā.

Alv. Augstkalns.

Pro domo sua.

Mani pirmie zinātniskie raksti (Piezīmes par veclatviešu rakstiem Fbr. 10,97—112, Veclatviešu rakstu apskats Rkr. 20,92—137) ir iznākuši klajā ne gluži tādi, ka es pats ar visu varētu būt mierā. Nav vairs ko runāt par negludumiem un neveiklībām, kas nu jau ir labvēlīgo un nelabvēlīgo lasītāju priekšā. Bet pirmiem rakstiem jācieš nākošo labā arī tamdēļ, ka autors tikai no tiem mācās korrektūras tehniku un dabū zināt, kādam jābūt rokrakstam, lai drukātava nevarētu darīt pāri autoram un autors drukātavai. Tā rodas kļūdas, no kurām svarīgākās jālabo.

Fbr. 10,100 četrpadsmitā rindā jālasa 28₁₄ un 28₄ (nevis 8). Ko es nākošā rindā saku par skaidru m burtu vārdā a p g a i s m o 58⁷, tas zīmējas uz E. Voltera izdevuma faksimilu: A. Güntera faksimilā (AS. I, 300) attiecīgā vietā tiešām ir tāds pats traips, kā vārdā [m]e e r e t r u m m e s abos faksimilos. Palieku neziņā, kā var nesaskanēt faksimili. — Vārds m a n n e 56¹⁶ laikam ir gluži pareizi salikts, nekāda * maime nav bijis; par to pārlicina A. Güntera faksimils. — Mans iebildums par vārdu a l k a l (drukas kļūda, a t k a l vietā) nav dibināts. No tam tomēr nekas nemainās. — Tālāk 18¹³ vietā jālasa 13¹⁸. —

Ta stunde pulxten C. 61 tiešām ir „die Uhr“. To pierāda Manceļa forma: Stunda - pūllxtins (Lettus 104 sub voce Vhr). Mans otrs minējums (Fbr. 10,101) tā tad ir lieks.

Fbr. 10,105 piektā rindā jālasa: m i n ē t o s (ne mitētos). Turpat 106. l. p. jālasa: l i n g u a m g e n t i s . . . 110¹²) piezīmē jālasa: i z s k a i d r o j u m u (ne — izstrādājumu). Piezīmē par Liepāderiem 114. l. p. trešā rindā jālasa „lkšķiles pagasta“ vietā: R i g a s a p r i ņ ģ a. Runa ir par Daugmales pagastu, kas senāk saucās Līves pagasts un piederēja pie Jelgavas apriņķa.

(Turpinājums tālāk).

41) Tuo prasa arī B. Sruoga T. ž. 3, 515, bet es vēl neesmu redzējis nevienu šuo prasību pilduot, — arī Sruoga pats citē savus uzrakstījumus bez ritma zīmēm.

Luža Bērziņa garīgā dzeja.

Formas studija.
Raksta *Kr. Ancītis*.

Nesen dzejnieks Ludis Bērziņš iegāja septītā gadu desmitī. Viņa mūžs ir svētīts darbiem latviešu literatūrā un literatūras zinātnē. Šie darbi jau tagad ieņem redzamu vietu un tāpēc paši kļūst par mūsu literatūras vēsturnieka pētīšanas objektu.

Sai rakstā runāšu par Luža Bērziņa garīgās dzejas formu un stila pajēmieniem, īpaši izceļot divus aspektus: vienādības ar latv. tautas dziesmu formu un iepriekšējā laika garīgās dzejas stila pēdas; norādišu pie tam arī uz tiem motīviem, kas liek pakavēties pie šiem jautājumiem.

Papriekšu tomēr dažus vārdus par L. B. dziesmu skaitu un iespēšanas vietu. Daži pavisam reliģiskas dabas panti ievietoti jau viņa pirmajā dzeju krājumā „Ceļi un teki“, piem. „S a v i e m a u d z ē k ņ i e m“ (pēdējais pants: „Iesim ārā, steigsimies, skatīties, ko darījis Dievs. Viss kas dzied, kas zied, kas skrien, Dieva Augstā darbs tas vien“ — atgādina tā paša autora „Ej, sirds, un mācies paiecāties“ — dziesmu grāmatā Nr. 225), „R u d e n s“ II. (ar *motto*: „Mums bij skaidriem gaudiem būt, zaļot, augt, uz augšu cerēt, Lieti derēt, Augļus nest un svētiem kļūt. Fūrekers“), „Z i e m a“ („Klusa saskaņa valda Pasaules pagalmos, Epģeļu dziesmiņa salda Tevi ielolos. Klau viņu balss skan sudrabots: Dievam augstībā gods!“), „C e ļ i u n t e k i. XII“ („Pirmais iesi, Dieviņ, tu, Kur mūs' tekas mītas, Pats tu dosi svētību, Kur mums vagas dzītas“. Šis pants arī visa krājuma *motto* jaunajā izdevumā), „N a k t s“, „A r ā j s“, „Tārpiņa godība“ (ar Herdera vārdiem *motto*: „Radību vismazākajā rādās Dieva godība un spēks visvairāk“), bet jo sevišķi „M i r u š u p i e n ē š a n a s d i e n ā“, kas izklausās pilnīgi kā garīga dziesma, kāpēc viņa arī uzņemta L. B. garīgās dzejas krājumā „Svētrīta skaņas“ par *motto* nodaļai „Zaļas mētras“. Astoņ-

padsmīt viņa dziesmu ir piedzīvojušas jau Latv. ev. lut. dr. dziesmu grāmatas komisijas sankcionējumu un ievietotas D z i e s m u g r ā m a t ā ev. lut. draudzēm 1929.“ Par piecām dziesmām vairāk ir „Garīgās dziesmās, sakopojši L. Adamovičs, L. Bērziņš un R. Bērziņš“ (manā priekšā III. B. iespiedums 1926.). Bet diezgan pilnīgs viņa garīgās dzejas sakopojums ir „Svētīta skaņas. 1928.“ Seit pavisam piecdesmit pieci dzejoļi (ieskaitot *motto*). Nevar nepieminēt vēl viena avota. Misiņa bibliotēkā ir kopojums „L. B. d z i e s m a s“, kur bibliografs Misiņš savācis draudzes dziesmu lapiņas atsevišķiem gadījumiem ar L. B. dziesmām (galvenā kārtā). Tā kā te atrodami dziesmu pirmiespiedumi, tad šeit varam mantot dažas atziņas un norādījumus par viņu radišanu. — Šai rakstā visi citāti no „Svētīta skaņām“.

Pārejot uz tematu, vispirms apskatīsim formas vienādības ar latv. tautas dziesmām. Uztverēs un noskaņojuma līdzību Luža Bērziņa garīgā dzejā un tautas dziesmās konstatē māc. A. Vītols: „Ludim Bērziņam tuva mūsu tautas dziesmu pasaule. Apbrīnojams tas klasiskais miers, kāds tur valda. Sevišķi spilgti to redzam dziesmās par nāvi. Retu reizi tur ierunājas spēcīgais dzīvības instinkts, bet parasti dzirdam tik bažas par palicējiem. Nenovēršamajam tuvojoties, mirējs dod rīkojumus, ko un kā pēc viņa nāves. Uz smilšu kalnu iet kā kuņģā katrā citā gaitā. Līdzīgu dziļi apgarotu mieru redzam arī L. B. dzejā“. (Māc. A. Vītols: „Mūsu reliģiskā lirika“. Filoz. un reliģijas zin. b. Reliģiski-filozofiski raksti I.)

Laicīgās dzejas krājumā „Ceļi un teki“ ir nodalījums „T a u t a s d z i e s m u s k a ņ ā“ kur ievietotie dzejoļi rakstīti t. dz. pantmērā un stilā. Ja nu pastāv līdzībā ar t. dz. rakstura un uztveres ziņā, un tam pašam autoram ir darbi, kuņģos ir arī formas līdzība, tad interesanti, cik lielā mērā šis vienādums izpaudies garīgā dzejā.

Rakstīdams par Kristoforu Fūrekeru (Fil. b. r. VIII. sēj.), Ludis Bērziņš min kā īsti latvisku no tautas dzejas mantotu pazīmi dēminūlīvu (lp. 188.) un tālāk kā saskanīgu ar tautas dzeju arī pārstatītu akcentu un apostrofu (lp. 199.). Kā nu mūsu autors pats šos stila līdzekļus izmanto ?

Par pārstatīto akcentu jāsaka, ka tāda man nav izdevies atrast nevienā vietā. Un jāliecina arī, ka mūsu laikos tas izklausītos ne kā pielāgošanās t. dzejas metram, kur kā noteicēja principam valdot enklizei, viņš ir itin dabīgs, bet vienkārši liktos kā metriskas kļūdas un nemākulība.

Apostrofa gadījumi gan ir sastopami (vairumā gan grafiski tie nav atzīmēti). Piemēri:

- a) ziedon's (Tēvu zeme I), Izraēl's (121. psalms), eņģel's (Piemīņas dziesmas aizgājušiem. Bērniem I.).
- b) godināj's (Rīts), glabāj's (Gadu maiņā I.), klāj's (Pie šūpļa), kausēj's (Ziedu laiks), izredzēj's (Rm. 8.), darij's (126. psalms).
- c) milulit's (Tēva zeme I.),
cīrulit's (Jaunas vagas).

Daļa no šiem apostrofiskiem vārdiem stāv rindas galā. Tiem analogija ar tautas dzeju tiešām liela, jo tautas dzeja šais gadījumos atkārtojot apostrofē pēdējo zilbi. Retāk tautas dziesmas liek apostrofu strofas vidū, tomēr arī šādi gadījumi tur ir atrodami, un ir arī L. B. dzejā (atzīmējama kontrakcija „Tēvu zemē I“: kas mūsu labā cīnīj'sies). Minētie piemēri tomēr attiecas uz galotnēm, ko saīsinātā veidā lietā tautā jau ļoti bieži, un ko dzejnieks var pantā tzmantot arī bez t. dz. parauga, citā vietā atkal paturot pilnu formu (tādi piemēri L. B. arī ir).

Dēminūtīvs, ko lietā jau Fūrekers, tā tad ir veca parādība mūsu garīgā dzejā. Bērziņa dzejā to atrodam tomēr samērā maz, pie tam daži gadījumi nav domājami kā stila pazīme, bet ir vienkārši loģiskas nepieciešamības dēļ lietāti, piem.

„Un augšā mazais cīrulit's“ (Jaunas vagas.)

„Dažs mātes milulit's“ (Tēvu zeme I.) u. c.

Pirmajā piemērā dēminūtīvu prasa atribūts „mazais“, otrā ir mīlināma forma. Citi turpretim ir pielīdzināmi stila ziņā t. dz. dēminūtīviem, vai pat jau ar trādiciju noteikti:

„Kungs Jēzu, debess auseklīt.“ (Ilgās.)

„Ak pustumūžiņš,

Kur vainadziņš,

Par egļu skujām vērtās viņš.“

(Piemīņas dz. aizg. Jaunekļiem)

„Tik daudz dvēselišu kautu“ (Tēvu zeme II.)

„Dvēselīte, celies man.“ (Kapu kalnā)

„Ne tur dzeguzīte kūko.“ (Kapu kalnā)

„Istabiņā dūmainajā“ (tur pat).

„Dvēselītes“ vietā nevar likt „dvēsele“, jo tad mainītos nozīme. Šim dēminūtīvam tā tad ir jau sava vēsture, sava trādicija, kas, protams, t. dz. stilā nodibināta.

Pirms pārejam uz citām stilistiskām pazīmēm, kādus vārdus par pantmēru. T. dz. pantmērs nevarēja atrast plašu izlietājumu, jo vairums dzejots draudzes dziedāšanai pēc korāļiem. Dzejoli „Kapu kalnā“, kam apakštītuls „Tautas dziesmu motīvi“, nav grūti pazīt mūsu t. dz. trochaju pantu. Bet tautas dziesmu pantmērs neiederas garīgā dzejā, sevišķi ne kanonā. Tālab vērojam it kā tišu strofas bojājumu: Ceturtās zilbes kvantitāte nav ievērota (pat gadījumos, kur viegli bija vārdus tā salikt, lai dipodijas galā būtu īsums), cēzūras nemanām visās vietās, ir lietotas arī atskaņas: pirmajai un trešajai rindai virišķas, otrai un ceturtajai sievišķas. T. dziesmu atgādina arī „Švētrita skaņu“ III. nodalījuma *molto*, sevišķi otrs pants, kas ir pavisam labs daktilu pantiņš:

Uz priekšu iedams,
 Uz atzišanu,
 Sensenos senčus
 Sev tuvumā manu. [Patiesībā jamps. Red.]

Latv. t. dz. visai raksturīga ir pagātnes laika lietāšana. Šī laika forma tur ir īpašs stila līdzeklis. Nedaudz piemēru arī L. B. garīgajā dzejā:

Ej, sirds, un mācies priecāties,
 Kad jaunu sauli *deva* Dievs
 Un pavasaris *modās*.
 No zemes klēpja asni dīgst,
 Aiz ziediem lazdas zari likst
 Un gaisā smarža rodas. (Jaunas vagas.)

Piemēriem daudz bagātāka ir kāda cita stila pazīme, kas arī norāda līdzību ar tautas dzeju — proti atkārtojumi.

a) Ļoti nozīmīga figūra ir *anafora*. Tai daudz piemēru tautas dzejā un ne mazums arī mūsu apceramā priekšmetā. Parasti atkārtoti divi reizes:

- 1) Tu vari dziļā dzelmē dzert,
 Tu vari padebešus tvert,
 Tā vietās būs jebkuŗās. (Baltās drānas.)
- 2) Ej tad, Kungs, ar mācekļiem,
 Ej tiem ceļu līdzinādams... (Rīts.)
- 3) Nāc pie mums tad, Kungs un draugs,
 Līdzī tu mums galdu klāt,
 Līdzī sveces dedzināt! (Sveču gaismā.)

Bet netrūkst arī trīsreizīgu atkārtojumu:
Nedz tie līgsmojas, kad tos godā,
Nedz tie iet ar pēlējiem sodā,
Nedz tie skumst,
Kad viņu piemiņa virs zemes tumst.

(Epilogs.)

un pat četrreizīgu:

Ne tur rīta rasa spīd,
Ne tur dzeguzīte kūko,
Ne tur tevi mil, ne nīd,
Ne pēc tevis draugi lūko. (Kapu kalnā).

Vārdiņš „ne“ šeit atkārtots piecas reizes. Divi beidzamās rindas atgādina kādu citu latvisku figūru, proti spraisli (ar anaforu). Te gan nav ieturēti samēri strofu daļu starpā, bet ir arī gadījumi, kur

b) spraislis parādās pilnīgāk :

- 1) Stiprais pagurst un čaklais klūp,
Pišļos vareno godība drūp.
Cerības spārni, kas nākotnē tiecas,
Nāves vētrā pie zemes liecas.
(*motto* ll. Zaļas mētras).
- 2) Līdzī dalīt, līdzī dot,
Tukšiem tukšus aplaimot.
(Sveču gaismā).

Arī nākošās divi rindas var uzskatīt par spraišļa turpinājumu :

Un kad sveces kokos dzied,
Māci skatus augšup griezt.

Bet spraislis prasās anaforas. Un arī L. B. dzejā var atrast īstus spraišļa un anaforas apvienojumus, kas tautas dzejā tik iecienīti.

- 1) Ne glausts, ne gausts,
Ne dziesmas pausts,
Līdz būs tam gaismas uzvalks austs.
(Tēvu zeme l).
- 2) Kapu ēnā
Nelaužas bēdas, netraucas prieks,
Neplūst cerības vēsma lēnā.
(Epilogs).

c) P a k a r e, tāpat kā t. dz., noder jaunas domas sākšanai. Skaists piemērs te ir isā, bet savā isumā taisni lapidāri un monumentāli skanošā Piemiņas dziesma aizgājušiem :

Gadu pēc gada graudus zemē s ē j ā t,
S ē j ā t ir sirdis labu mums cik spējāt ;
Paši kā graudi jūs nu zemē sēti,
Dusat nu svēti. (Veciem. I.).

Vai arī :

Auglīgas druvas, klintis kailām sienām,
Viss pieder vi e n a m.
V i e n s ir kas valda šeit un tālās malas...
(Tuvums un tālums).

Plašāk izvesta pakare ir dzejolī „Viļņos“:

Sirds, ko viļņos lūgsi tu?
T i c ī b u.
T i c ī b u, ka ne arvienu
Tumsa aizsegs gaismas dienu,
Bet, kad jauna diena dzims,
Negaiss rīms.
T i c ī b u, ka bēdas gaužas
Ne bez ziņas priekos aužas u.t.t.

d) Tās pašas domas turpināšanai t. dzejā noder ķ ē d e. Ši ir diezgan īpatnēja tautas dziesmu figūra, un tāpēc laikam atrodam tikai nedaudzus piemērus, un arī tur līdzība nav pilnīga :

Spraislis, anafora
pa daļai {
Klusā kalnā skaņas trīc,
Kādu vēsti nes tās ļaudis?
Vai tām sveicams laimes rīts?
Vai tās darbam mērķi paudis ?
Jeb tas sauc, ka diezgan iets,
Tuvu nācis saules riets?

Tuvu nācis saules riets,
Kad vēl vakars šķitās tālu,
Zaļā zāle galvu liec,
Kad pļauj nāves izkopts vālu,
Puķe novīst pusziedā,
Kad pār viņu žvīgo tā.

Puķe novist pusziedā,
Pusē mūža gaita stājas;
Daudz vēl darba darāma,
Kad jau jāiet mūža mājās.
Vēl nav ciests un milēts gan,
Jau uz dusu zvani skan.

Kad uz dusu zvani sauc
Draugs ardievu saka draugam,
Pavediens ir pušu rauts
Tev un tavam acuraugam.
Dzīves pārle dārgākā,
Tev nu zemē jāglabā. (Jau)

Kā redzams, katrs nākošais pants sākās ar to pašu rindu (vai vismaz ar maz pārgrozītu), ar ko iepriekšējais beidzies. Tik tālu ir līdzība ar ķēdes figūru — divi panti ar šo kopīgo rindu savienoti. Bet šī atkārtojuma veida uzdevums tomēr neaprobežojas ar ķēdes pienākumiem vien. Šis nenoapaļo iepriekšēja panta domu, bet risina to tālāk, tā tad īstenībā aizvieto pakari. Ka ķēde tirā veidā šē neparādīsies, to varam arī viegli iedomāties, jo tā tautas dziesmā ir izaugusi no stingrās prasības — dot noslēgtu strofu, kas domu papildinājumu pielaiž tik vienā veidā — ar ķēdi. Turpretim samērā plašās modernās dzejas strofas (vismaz mūsu gadījumā) ļauj domai arī vienā strofā pilnīgi ietilpt, bez tam var arī bez smagākas pieturas zīmes pāriet uz citu strofu. Tāpat mēs neesam vairs īsti apmierināti ar vienas gleznas atkārtošānu, ko sniedz ķēde, bet prasām citu gleznu, ja jāatgriežas pie tās pašas domas.

Epiforas gadījumi maz nozīmīgi tautas dzejā, bet šeit es šās figūras neatradu pavisam.

e) Dubultojums. Atskaitot dzejoli „Ziedu laiks“, kuņā vārdi „Tumšais kaps“ un „Dievs lai dod“ divkārt lietāti, tiru tās pašas formas atkārtojumu gandrīz nav. Ir tās pašas saknes atkārtojumi:

- 1) Rietēt visas saules riet. (Saules riets).
- 2) Svēti, svētais Kungs, mūs svēti. (Pilnas rokas).
- 3) Gadu pēc gada graudus zemē sējāt (sk. augstāk).
- 4) Tumša, tumša, dzīves mīkla. (Dziļas saknes).
- 5) Spīdi saviem draugiem, spīdi. (Pilnas rokas).
- 6) Līdz pats dārznieks dārzā nāks.
- 7) Gadu gadi gaļām ies. (Mīlestības zieds).

Šeit jāatzīmē arī šādi piemēri:

- 1) Beigsies mūžs un mūža kaŗš. (Saules riets).
- 2) Miera rokām, miera Dievs. (Tēvu zeme II).
- 3) Kas esmu es un kas mans namš. (G. du maiņā III).
- 4) Tavā gaismā, gaismas Dievs. (Rīts).

Skaņu atkārtojumi.

a) Alliterācija, vairāk vai mazāk plaša sastopama daudzās dziesmās.

Krēsla savus spārnus pleš.
Savās rokās miegs mūs sauks.

(Sveču gaismā).

Atkārtotais „s” attiecīgā izrunā viegli var radīt iespaidu par krēslas samtainību. Zvana skaņas atdarina „Mirusu pie-minēšanas dienā” (*motto* III. Zaļas mētras). Šeit arī metrs nāk palīgā atdarināt kapu zvanīšanu:

Klau ko daudzina kapu zvans:

Dievs ir mans gans, Dievs ir mans gans.

Alliterāciju var atzīmēt arī sekošos gadījumos:

- 1) Gadu pēc gada zemē graudu sējāt (Veciem I).
- 2) Grimst gads pēc gada mūžībā (Gadu maiņā II).
- 3) Aiz ziediem lazdas zari likst (Jaunas vāgas)
- 4) Svēti, svētais Kungs, mūs svēti (Pilnas rokas).
- 5) Sirds sastingst aukstās šausalās (Baltās drānas).
- 6) Zaļā zāle galvu liec (Jau.).
- 7) Viņos vara veiktin veikta (Rm. 8).

Visas reizes nevaru nemaldīgi pasacīt, kādu noskaņu šīs skaņas rada, bet tik daudz gan droši, ka alliterācija lietota ir, jo viņa tiklab tumšo, kā gaišo skaņu atkārtojumos ar patiku ausij pamanāma

b) P a t s k a ņ i.

Vētras gaudās lietum raudot

Ļaudīm pacietību zaudot. (Viļņos).

Tumšie patskaņi dod tumšu nokrāsu, un atkārtotais „au” atdarina vētras gaudas. Kaut ko tumšu, kā nāvi vai kapu, var sadzirdēt arī kapu zvana skaņās:

Klau, ko daudzina kapu zvans,

Maz manu dienu, īss mūžs ir mans.

Ko šeit esmu sacījis, nav viss, ko šai jautājumā var sacīt. Piemēru skaits ir daudz lielāks, bet viņu apskatīšana prasās padziļināta, monografiska iztirzājuma. Jau Fūrekērs ir pratis

izlietāt alliterāciju (skat. L. Bērziņa rakstu Fil. b. rakstu VIII. sēj.). Lielākā mērā tā (un arī patskaņu nokrāsa) kopta tautas dziesmās. Tautas dzejā ir arī vokāļu nokrāsa izmantota dzejas nolūkiem. Zināms, modernā dzejā šai ziņā uzrada vislielākos panākumus. Tomēr varam runāt arī šai formas nozarē par līdzību ar tautas dzeju.

Jāatzīmē vēl daži vārdi un gleznas, kas nāk no tautas dziesmām. Piem.

1) šī saule — viņsaule („Kapu kalnā“ — „levadam“).

2) cilšu ciltis (Tuvums un tālums); kalnu kalni (Karoga dziesma), u. c. — pastiprinājuma ģenitīvs.

3) īkrītis (tuvums un tālums) — īpatnējs t. dzejā sastop. instrumentālis.

4) tēva sēta (Šķiroties).

5) zemes māte (Pļaujas svētkos).

6) kur vainadziņš (domāts tautu meitas vainadziņš. Jauniem) u. c.

Ar to būtu apskatītas Bērziņa garīgās dzejas formālās līdzības ar latviešu tautas dzeju, kuŗas es lasīdams pamanīju. Nevar tās nosaukt par tautas dzejas iespaidu — tādām spriedumam viņu ir pirmkārt jau par maz. Pie tam katrā līdzīgā parādībā ir arī novēršanās gadījumi, kur paturēts tik tas, kas katrreiz īsti noderīgs un saskaņojams ar kādu citu stilu, kuŗā L. B. dzejojis, un kuŗa pēdas es tūlīt apskatīšu.

Šis otrs stils ir mūsu garīgās dzejas stils. Ludis Bērziņš neraksta pirmais garīgās dziesmas latviski. Bet priekš viņa jau ir plaša, bagāta garīgā dzeja. Varam domāt, ka tad būs izveidojies arī īpašs garīgs stils. Un tāds tiešām ir. Vajag tik mums dzirdēt kādu pantu bībelē vai dziesmu grāmatā, lai mēs viņu arī bez satura izprašanas kvālificētu kā gabalu no garīgiem rakstiem. Zināms, garīgo dziesmu autori ir daudzi dzejnieki, katrs ar savu īpašu personību, tāpēc šai stilā mazāka vienība kā, varbūt, kāda viena rakstnieka darbos, mazāka, varbūt, arī kā tautas dziesmās, kur bijusi iespējama daudzkārtīga un dažādu cilvēku izdarīta korektūra. Tas tomēr neliecina, ka kopīgu pazīmju nemaz nebūtu. Viens gan tiesa: šīs pazīmes ir vairāk attiecināmas uz valodu, mazāk tās ir poētiskas dabas. Pētījot tās, biežāk mums jāgriežas pie gramatikas kā poētikas. Laba daļa no tām krīt uz arhaiskām formām un vārdiem, kas paturēti kā stila īpatnības.

Ka L. B. garīgā dzeja uzrādīs šī stila pēdas, to varam spriest bez formas pētīšanas. Vispirms lielākais vairums dzejoļu sacerēts draudzes dziedāšanai. Ka tas tā, to varam vērot jau no tam vien, ka tie pirmo reizi pa lielākai daļai iespiesti dziesmu lapiņās īpašiem draudzes dzīves gadījumiem;

bez tam tiem gandrīz visiem pats autors ir uzmeklējis melodijas (un tās mēdz būt populāras, draudzē bieži lietājamās un pazīstamās), tāpat šīs dziesmas drukātas vecajā ortografijā, kas arī bez šaubām ir pielāgošanās draudzes vajadzībai, jo laba daļa garīgās dzejas cienītāju pieder vecajai paaudzei, kas nav paguvuši piesavināties jaunā ortografijai (vecā ortografijai gan var būt arī cita sakne: viņā uzrakstīta grāmata jau uzskatot vien šķiet tuvāka svētiem rakstiem, kā ja tas būtu darīts jaunajā ortografijā, kas sevišķi vienkāršiem cilvēkiem vairāk asociējas ar pagastvaldes ziņojumiem un praktiskām lietām). Bet par garīgu dziesmu, kas domāta kultam, māc. A. Vītols jau minētajā rakstā saka, ka tur „manīsim arī autora paša sirdi, bet samērā maz.“ Man šķiet, to pašu varēsīm sacīt arī par formu: Autors ir padots zināmām vispār alžītām normām, kas raksturo garīgo stilu.

Otrkārt, pārdzīvojums L. B. dzejā ir stipri līdzīgs draudzes pārdzīvojumam līdzīgos apstākļos. Cik tuvu dzejniekam reliģiski priekšstati, par to lai piemērs runā:

Es sērul's nācu teitan,
Nu eju dziedādams;
Šo brīnumu man dara
Viens pušķīt's piesprauzams.

Nu zinu man būs laužams
Vēl puķu daiļums dažs:
Tu zemes vaigs, cik daiļš tu,
Tu Dieva dārzs, cik plašs!

(Ceļi un teki. II.)

Prieks, kas pilda sirdi, kā redzams, aptver visu zemes vaigu. Bet kad to dzejnieks grib tēlot, viņš nevar atrast spilgtāka apzīmējuma kā „Dieva dārzs“. Viegli iekustināmas arī reliģiskās jūsmas:

Zvaigžņu nakts, ar roku maigu
Apkamp, lolo ceļnieku.
Griez uz augšu viņa vaigu
Škatīt tavu godību.

Un kā brīnumus nu raugāms:
Lēna liesma trīcinās;
Sirdi man un sirdi draugam
Atbild svētas saskaņas.

(Nakts. III. Citāti no krājuma „Ceļi un teki.“

Tie ir reliģiski pārdzīvojumi, kas tuvi mūsu draudzes reliģiskai izjūtai, kā to apliecina arī māc. A. Vītols: „Kas meklēs Dieva bērna laimi, tas apstāsies pie Bērziņa“.

Tie ir divi faktori, kas jau iepriekš liek domāt, ka arī formas ziņā būs līdzība ar iepriekšējo garīgo dzeju. Sāksim ar metru.

Metrs Luža Bērziņa garīgā dzejā nav oriģināls. Kā jau es sacīju, pats autors ir pielāgojis meldijas savām dziesmām, vai, pareizāk laikam būs domāt, dzejojis šo meldiju metrā. Lai seko pārskats.

Dziesmas.

Tavā gaismā, gaismas Dievs (Rīts)
Tēvs, mēs tev nu pavēlam (Tēva zeme II.)
Pilnas rokas paceldams (Pilnas rokas)

Atbilstošā melodija: Rīta gaisma mūžīga

Gan droši dzīvē izejam (Pieņēmīgā laikā)
To dziesmu allaž dziedāšu (Gadu maiņā I.)
Reiz graudu sēju tīrumā (Pļaujas svētkos)
Pa visiem ceļiem nāve iet (Baltās drānas)
Tie augi, kas jums laukos zeļ (Veciem II.)
Ar milestību mūžīgu (Pie tēva)

Atbilstošā melodija: Nu topi līgsma dzied un dej.

Tu gars, kas visas lietas nes (Spārnu ēnā)
Kas klausā Dieva padomiem (128. psalms)
Ko es uz nelaimēm lūkošos (121. psalms)

Atbilstošās melodijas: Kungs Jēzu Krist, nāc pie mums
būt, jeb: No debesīm es atnesu.

Tuvums un tālums (Tuvums un tālums)
Gadu pēc gada (Veciem I.)
Debesis izteic (19. psalms)

Atbilstošā melodija: Svetīgs, kas nestāv.

Kalnā, kur dus gurdas ciltis (Tēvu zeme I.)
Rīts kad nāca rozes sēdams (Bērniem I.)
Puķes, ko jūs plūcāt, vīta (Jaunekļiem)

Atbilstošā melodija: Ak Jeruzaleme modies.

Ej, sirds, un mācies priecāties (Jaunas vagas)

Atbilstošā melodija: Pie manim nāciet, Kristus sauc.

Ver, Kungs Jēzu, goda vārtus (Goda sliexsnis)
Prieki, bēdas mainīt mainās (Lieldienas saulē)
Pāri priēžu stāviem slaidiem (Dziļas saknes)

Atbilstošā melodija: Cīnies jel ar visu spēku.

Grimst gads pēc gada mūžībā (Gadu maiņā II.)
Atbilstošā melodija: Pēc tevīm saucu, Jēzu Krist.

Kas pamet tēva krastu (Pie šūpļa)
Par palīgu, Kungs, nāci (Sākumi)
Atbilstošā melodija: Man Kristus dzīvibiņa.

Krēsla savus spārnus pleš (Sveču gaismā)
Vakars logos lūkojas (Vakars)
Mīlestības liecinieks (Bērniem II.)
Patecībā uzliekam (Mīlestības zieds)
Atbilstošās melodijas: Nu es gribu gulēt iet, jeb: Slavēts
Dievs visaugstākais.

Kas esmu es un kas mans nams (Gadu maiņā III.)
Iet saule saviem vaināgiem (Vārpām briestot)
Atbilstošā melodija: Kā spoži atspīd auseklis.

Nu draugi, šķīramies (Šķīroties) — Lai Dievu visi līdz.
Trūdu lauks, trūdu lauks (Ziedu laiks) — Iekšā nāc.
Lai dzīvojam, lai kapā slīgštam (Drošības)
Kam liksmo garu saitēs sienam (Luk. 12, 26)
Atbilstošā melodija: Kas Dievam debesīs ļauj valdīt.

Rietēt visas saules riet (Saules riets)
Klusā kalnā skaņas trīc (Jau)
Ja mūs Dievs ir izredzējis (Rm. 8)
Dievs ir mūsu patvērumš (46. psalms)
Kur tu namu necel, Dievs (Karoga dziesma)
Kungs, ir dzelmes dziļumos (130. psalms)
Tiešām Dievs ir draudzes gans (73. ps.)
Atbilstošā melodija: Jēzus dzīvo mūžīgi.

Kungs Jēzu, debessauseklīt (Ilgās)—Ak esi liksmā, dzied' un dej.
Daudzkārt tie man vairojuši (Pārbaudīta tauta) — Dvēs'le,
liksmojies arvienu.
Kad tas Kungs uz dzimteni (126. ps.) — Jēzus ir tā gaišība.

Kā redzams, liels daudzums dziesmu un prāvs skaits arī
meldiju. Ir laba tiesa vienkāršu pautmēru, bet ir arī diezgan
sarežģītas strofas. (Kā spoži atspīd auseklis, Ak Jeruzaleme,
modies u. c. melodijas). Viens gan jāsaka: lai cik sarežģīta
strofa, ritmisku kļūdu tur nav. Ir atskanās daži sikumi, bet
tie drīzāk ir „licentia poetica“ kā kļūdas vai neveiklības
(piem.dzīvība—tuvumā „Rīts“; neatrod—dzīvojot „Ziedu laiks“;
bargs—dārgs „Klau, ko daudzina“).

Īpaši labu ritma izjūtu L.B. uzrāda dažās tais dziesmās kas uzrakstītas bez meldijām; te dzejnieku nesaista šablona un te veiksmē var ļoti labi izpausties. Metriskā būve šē ir ļoti elastīga, piekļaujas noskaņai un saturam. Piem. „Epi-logā“ monumentālie vārdi ietērpjas īsās rindās, kas garāko rindu vidū gūst īpašu svaru un smagumu.

Dziļš viņu miers.

— — — — —
Guļ savos kapos.

Tāpat „Viņos“ vārds ticību, ko varētu likt arī par virsrakstu, stāv vai nu rindu sākumā vai arī pēdējā rindā, ko tad viens pats šis vārds pilda. Jāatzīmē vēl strofas ar meldiju „Svētīgs, kas nestāv“. Šē katrai rindai ir cēzūra un pēdējā rinda nobeidzas ar šo vidus cēzūru.

Tuvums un tālums, | vakari un rīti,
Rasotas lejas, | kalni miglā tīti,
Auglīgas druvas, | Klintīs kailām sienām,
Viss pieder vienam. |

Augstāk pieminētās dziesmas pa daļai ir apskatītas jau L.B. rakstā par Fūrekeru, pa daļai arī par tām nevar neko sevišķu sacīt.

Garīgās dzejas stils izšķīras arī ar savu *leksikonu*. Zi-nāms, vārdu vairums sakrīt ar citu stilu leksikoniem, bet ir tomēr dažas īpatnības, pēc kā varam pazīt, kuŗš no leksiko-niem sacerējumā lietāts. Šo leksikonu dažādību ir respektējis arī Ludis Bērziņš. Blakus mūsu visai modernām valodas formām ir arī garīgās dzejas stila leksiskās īpatnības. Esmu atzi-mējis šos gadījumus:

1) šķīsts (vairākās vietās, piem. Ievadā).

Šis vārds īsti nav mūsu laikos ārpus garīgās dzejas vairs lietājams.

2) „piesaukt“ (Gadu maiņā I.) ar nozīmi lūgt Dievu. Tagad mēs piesaucam, vismaz ikdienā, tikai aculieciniekus.

3) „pastars“ (Šaules riets) bija lietājams vēl tautas dziesmu laikmetā, bet tagad tik apzīmējot pasaules vai dzīves galu.

4) „jebkuŗš“ (Baltās drānas) — parasti mēs sacītu: katrs.

5) „prieca“ („Rītā“ un citur) — tagad sakām vēl „prie-cas mācība“ un „prie-cas mācītāji“, bet plašāku lietājumu viņa ir atradusi garīgā dzejā.

6) Ilgāk jāpakavējas pie „eljes“ vārda. Ikdienā mēs šo novecojušo formu gan vairs nelietāsim, kādreiz viņa bija „eļļas“ vārda vietā. Tā to vēl tagad paturējis garīgais stils. Bet arī šai stilā nelietā vienu pašu „elji“, bet blakus arī

modernāko „eļļu“. Tā arī garīgā dzejā mēs laikam nedzirdēsim „Eljes kalnu“ vai „eljes koku“. Vismaz Bērziņš raksta „eļļas koks“ (128. psalmā). Bet tiklīdz šo vārdu lietā pārnestā nozīmē, tūlīt jāatgriežas pie „eljes“ atpakaļ. Tā dara arī L.B. (skat. „Lieldienas saule“, „Gada sliexnis“, „133. psalms“):

Ari tavās vāšu vainās
Elji liet kas Dievam liegs?

—
Vātis miera elji lejoj,
Rādi cik tu mīļš un svēts.

—
Tas ir tik mīļi, tas ir tik skaisti,
Kā smaržu elji dārgāko kad laisti.

Par pēdējo gadījumu nevarētu sacīt, ka te „elje“ ar pārnestu nozīmi, tomēr tas ietelp vecās derības gleznā.

Tik tālu leksikografija. (Varbūt kādu formu esmu pametis neapskatītu, bet tas būtu sīkums, jo par principu mēs esam skaidrībā). Tagad piegriezīsimies *frazeoloģijai* un garīgā dzejā iemīļotām un parastām gleznām, epitetiem un citiem formas veidiem, cik tālu tos kopis arī mūsu autors. Te vispirms jāmin dažādie Dieva apzīmējumi Dievs, Kungs, Dievs Kungs, Kungs Cebaot, Tēvs, Debess tēvs; un ar epitetiem: augstais, liels, svēts, gaismas, mierlēnīgs, mīļš. Tāpat Kristus: Kungs Jēzu, Mīļais Jēzu, Mīļais Pestītājs, Labais gans u. c. Bez šiem apzīmējumiem nevar iztikt neviens garīgs dziesminieks.

Bet arī visas ticīgo cilvēku gaitas ir reliģiskā dzejā ieguvušas īpašus izrotātus apzīmējumus. Vispirms jau viņš pats ir „tavas cilts un rada“ (Rīts.), „kas tu valdi augstībā“ (Tēvu zeme. II.) un „savu krēslu paaugstini“ (Gada sliexnis). „Ir dzīvodams, ir mirdams“ (Gadu maiņā I.) ticīgais „piesauc“ (Gadu maiņā I) Dievu un „lūdz, teic un slavē“, lai tas nāktu „mīlēdams un svētīdams“ (Spārnu ēnā) un padarītu ticīgos par „viņa izredzētiem“ (Tuvums un tālums), kas „labajam ganam“ „pakaļ staigā“ (Gadu maiņā I.), kas visos savos darbos ir „sējēji un dēstītāji“, līdz pienāk „pastars rīts“ (Sauls riets) un notiek „pļauja“, kuņā labs sējējs „var pastāvēt“ (Spārnu ēnā). Dieva bērni ir „rotāti miera rotām“ (Tēvu zeme I.), viņu „robežās miers nešaubās“, un tie cer aiziet „tavos pagalmos“ (Pilnas rokas) jeb ieraudzīt „tavus miera pagalmus mūžīgus“ (Rīts), uz kuriem aiznesīs „kluss miera eņģel's klēpi“ (Bērniem I.).

Ir dzīvē arī mazāki etapi, mazāki notikumi. Priecājamies par dabu, ko Dievs pilnos ziedos ir tā ģērbis, ka pret to

(nobāl pat Zālamana tērps (Jaunas vagas); ar prieku un pateicību ir pildāms Dieva nolikums vaiga sviedros savu maizi ēst (Pļaujas svētkos, Jaunas vagas, Arājs u. c.) Un kad kāds biedrs izstaigājis dzīves ceļu grūtu, noliecām galvas Dieva visspēcīgās rokas priekšā, kas gan zinās, kur bēdām mēru likt (skat. nodalījumu „Zaļas mētras“).

Šķiet, nebūs jāaigādina par līdzīgām gleznām bībelē un dziesmu grāmatā — tās pašas no sevis rodas apziņā, ja vien lasītājs ir kaut drusku ieskatījies minētajās grāmatās. Ir arī vēl citi piemēri:

- 1) Dusat nu *svēti* (Veciem I.)
- 2) Kad tie jau *Dieva mierā dus* (Veciem II.)
- 3) Tad *ņem pie rokas mūs*
Tu savu ļaužu *gans* (Šķīroties).
- 4) Ir mana sirds ar prieku *teic*
To, kas *priekš manis* dzimis (Pie tēva).
- 5) Ar priekš tevis dzelons trīts,
Kas vēl šodien spēkā stāvi. (Jau.)
- 6) Ja tu, mans draugs, man stāvi klāt (Pie tēva) u. c.

Asociācijas, kas rodas sakarā ar tamlīdzīgām gleznām, dzejniekam var ļoti noderēt. Nav jāaizmirst, ka arī mūsu dienās ir vēl, sevišķi vecāku cilvēku starpā, ļaudis, kas ļoti daudz no svētiem rakstiem un dziesmām zina no galvas. Te atveras bagātīgs lauks visādām asociācijām, ko vajag tik prast izlietāt. Un jāsaka, ka L. Bērziņš to prot. Viņa garīgajā dzejā var runāt par šo *svēto rakstu asociēšanu* kā par īpašu formālu pajēmienu. Ar kādu gleznu, frazi dzejnieks atmodina mūsos kādu bībeles stāstu, pantu vai dziesmas pantiņu, un šī asociācija sagatavo ceļu nākamo rindu saprašānai un baudīšanai. Tā ieraksta dziesma kritušo kaŗa vīru pieminekli Limbažos (Milestības zieds). tik laimīgi asociē Pāvila I. vēstuli korintiešiem 13.,8.

Pateicībā uzliekam
Ziedus jūsu velēnām,
Kā jūs ziedam devuši
Dzīvību par dzimteni.
Gadu gadi gaŗām ies,
Prieks un bēdas mitēsies;
Milestība nemitas,
Tā jūs godam daudzinaš.

Un minētais bībeles pants, no kuŗa pirmo pusi („Milestība nekad nebeidzas“, nereti arī vāciski „Die Liebe hört nimmer auf“) bieži redzam ierakstītu kapu vārtos, zvanos un citur, skan:

„Mīlestība nekad nebeidzas, jebšu gan praviešu mācības mītēsies, un jebšu valodas beigsies, jebšu atzišana mītēsies“.

Bet asociētais materiāls var būt arī plašāks un dziesmai vairāk palīdzīgs. Nemaz nerunājot šē par Dāvida dziesmu (19., 46., 73., 121., 124., un 129., 126., 127., 128., 130. un 133. psalms) un dažu citu bībeles vietu (Lūk. 12,26. un Rm. 8.) atdzejojumiem, ar ko, protams, asociējas attiecīgie teksti prōzas tulkojumā, atrodam arī vairākus citus dzejoļus, kam nav grūti uzminēt bībeles nodaļas, kas tiem kūmās stāvējušas un tagad noder lasītājam kā bagāts asociātiivs materiāls*)

Tāds, piem., ir dzejolis „Viļņos“.

Vētras gaudās lietum raudot,
Laudīm pacietību zaudot,
Širds, ko viļņos lūgsi tu ?

Ticību.

Ticību, ka ne arvienu

Tumsa aizsegs gaismas dienu,

Bet kad jauna diena dzims,

Negaiss rīms.

Ticību, ka bēdas gaužas

Ne bez ziņas priekos aužas,

Bet ka audējs dzijas prot

Savienot.

Laivā, Kungs, tu ņēmis vietu,

Kā lai laiva bojā ietu ?

Kā lai lauž to vilnis spējš,

Klīns vai vējš !

Celies, Kungs, tad vētru rādams,

Laiviniekus drošinādams,

Dod ir man par dāvanu

Ticību !

*) Par psalmu un jaunās derības atdzejojumiem gribu piezīmēt sekošo: Svētos rakstus parasti tulko prozā (sal. L. B. rakstu FBR. VIII. sējuma „Kristofors Fūrekers“.), nedomājot par oriģināla strofu. Kā stāv ar šiem atdzejojumiem ? Vai tie atdarina ebreju pirmteksta stofas ? — Nē. Ludis Bērziņš pārliek bībeles tekstus mūsu garīgo dziesmu pantmēros. Tulkojums ar ebreju un grieķu oriģināla strofām būtu bez šaubām ieguvums mūsu literatūrai, bet tas tomēr būtu kautkas svešāds draudzēm, kas nu dziedāšanai ir ieguvušas Dāvida dziesmas, ko līdz šim varēja tikai lasīt un dziedāt. Ka draudzi dzejnieks paturējis prātā, tas redzams arī no tam, ka atdzejojums nemanām tā specifiskā nacionālā un lokālā kolorīta, kas nevar palikt nepamanīts, lasot to pašu nodaļu latvisko prozas tulkojumu. Visumā tomēr jautājums par šiem atdzejojumiem prasa īpašu monogrāfisku pētījuma, kur tos salīdzinātu arī ar oriģināliem.

Laikam lasītājs jau būs uzminējis, ka es domāju atradis dziesmu, kam, tā sakot, aizmugurē ir pazīstamais stāsts par vētru, kas draud nogremdēt Kristus un mācekļu laivu, bet Kristus apsauc vētru un aprāj mācekļu mazticību (Mat. ev. 8., 23—26.).

Bet tā nav vienīgā asociācija. Varbūt jau pamanijām vārdu „Klints vai vējš“. Sai sakarā arī katram no šiem var būt auglīga ierosme. „Klints“ viegli var virzīt mūsu domas par klinti kā stipras ticības simbolu: uz klints droši varam savu namu dibināt. (Mat. 7., 24.). „Vējš“ vedina domāt: „cilvēks ir kā zāle: kad vējš tai pāri pāriet, tad viņas vairs ne-
vaid“. Šī glezna par cilvēka niecību ir vietā šeit kā pretstats ticības stiprinājumam, kas pat nevarīgo zemes tārpu padara stipru kā klinti: „Kas uz to Kungu paļaujas, tas ne uz smiltīm dibinās“.

Tūlīt nākošā lappusē pēc dzejoļa „Viļņos“ stāv dziesma „Vakars“.

Vakars logos lūkojas,
Ceļa ļaudis apstājas.
Lielī, mazi dusēt ies —
Miļais Jēzu, iegriezies!
Miļais Jēzu, ceļniek,
Lai pie mums tev māja tiek!
Dodies tu mums pazīstams,
Mūsu maizi laužīdams.
Dodies, Kungs, mums pazīstams,
Bērniem rokas uzlikdams;
Kas bez glāsta, glāsti tu,
Vārgiem atnes iepriecu.
Un kad acis slēgs mums miegs,
Esi tu mums miers un prieks,
Svētā gaismā spīdi mums,
Debess tēva atspīdums.

Arī šī dziesma tā rakstlūta, ka lasītājam jau iepriekš jāzina stāsti par tos, ka Jēzus pēc augšamcelšanās pievienojas nepazītiem mācekļiem ceļā uz Emau, un tie tad tik pazīst viņu, kad viņš ņem maizi, pateic un pārlauž un tiem dod. (Mark. ev. 24, 13—32).

Šis stāsts neminēts ir ievīts vakara gleznā un ticīgo vakara lūgšanā, kas dibinādamās uz minētām asociācijām, ir gleznaina un poētiska.

Piemēru skaitu var neaprobežoti palielināt: gandrīz vai katra rinda svēto rakstu pazinējam modina jaunas, viens pats teiciens pat vairākās asociācijas. Bet nepareizi būtu

domāt, ka šādā asociēšana būtu dzejas mērķis, proti Ludis Bērziņš rakstījis dziesmas, lai lasītājs atgādinātos minētās vietas. Gluži otrādi. Asociācijas uztur gan dzīvu sakaru ar garīgo dzeju un svētiem rakstiem, bet dzejā viņas kalpo citiem nolūkiem. Viņas rada īpašu, garīgam stilam tuvu dzejas gleznainību. Glezna kas rodas mūsu apziņā, to kaut kādā veidā atmodinot, ir līdzeklis dzejnieka mērķu sasniegšanai. Piem.

Vātis miera elji lejoj,
Rādi, cik tu miļš un svēts. (Gada sliekšnis).

Asociējas stāsts par zēlsirdīgo zamarieti. Bet šī asociācija der Kristus raksturošanai. (Skat. minēto dzejoli). Tāpat citos gadījumos.

Ar to tad nu savu tematu domājos izsmēlis. Varētu rasties jautājums: Kā palika ar Luža Bērziņa dzejas īpatnībām? Apskatītie aspekti, proti tautas dziesmu un iepriekšējās garīgās dzejas formas pēdas, protams, arī šķiņ viņa garīgo dzeju no pārējās garīgās dzejas jeb arī viņu formāli un arī pēc saturā raksturo (pēdējais aspekts, kas norāda ne starpību, bet līdzību), bet ar šiem diviem visas L. B. īpatnības gan laikam nebūs izsmeltas. Tomēr citas šeit neapskatīju, jo tās lielākā vai mazākā mērā vērojamas arī viņa laicīgā poēzijā un tamdēļ vieglāk tās iztirzāt pētījumā, kas aptver tiklab Luža Bērziņa laicīgo, kā garīgo dzeju.

Krišjānis Ancītis.

Pro domo sua.

(Turpinājums 45. lapas pusei)

Fbr. 10,¹¹⁰ esmu citējis no C. 63 „mans (lasi: nams.)“ Šis labojums ir gluži pareizs, tik diemžēl esmu savu asprātību veltī izlietojis — katķismā ir gluži pareizi drukāts: tas nams mannes pebekschennes, bet man ir bijuši priekšā vecāki izvilkumi, kur pats esmu nepareizi norakstījis. Laikam citātos ir vēl dažas nenozīmīgas kļūdas no vecākiem nepārbaudītiem izvilkumiem (piem. pekaardt 102. l. p. — patiesībā pekaert C. 43, dt esmu pārņēmis no E. Voltera Lat. kat. 41). Tos visus pārbaudīt būtu man pašam liekas pūles. Sargāšos tikai turpmāk tādas paviršības neielaist.

Imm. 1930 № 3, 310 trešā rindā jālasa schwiz, apakšā poļu sviēcić, 311 divpadsmitā rindā: szwen titcz.

(Turpinājums tālāk.)

Stils.

Raksta K. Kurcalts.

„Aus den Tönen der Musik, aus den Farben der Malerei, aus dem geformten Stein oder Metall der Plastik spricht etwas Geistiges zu uns,“ saka Oskars Valcelis.¹⁾ No katra mākslas darba runā gars. Bet kā tad skatītājs vai dzirdētājs šo garu redz un dzird, un kas ir šis gars? Tam pieskaņas visas gara zinātnes. Cilvēks grib runāt ar šo garu mākslā, un mākslinieks, kaut miris, runā garam. Ir mākslas darbā vienība, skaņa, kas runā cilvēkiem, tos ierosina pārdzīvot skaistumu, kas atkarīgs no paša cilvēka. Cilvēku mākslas darbs ierosinās tik daudz, cik viņš būs spējīgs saprast un izjust. Piemēram Pumpura piemineklis ir 70. gadu idejas veidols akmenī. Dzejnieka galva šūnakmeņa virsdaļā mierīgi pārceļas pāri ikdienai un skats slid tālē meklēt sauli, cēlumu dzimtenei. Dziļas jūtas, kā svētums mostas skatītājā, redzot stipro, bet mierīgo vērtētāju pieminekļa lejasdaļā. Šī apziņa par radušos skaidrību un spēks mūs saista pašu vienību. To pauž Barona dzeja.

Te krūtīs tam vareni ceļas
Tas droši un lepni plūst
Un gāžas pāri par klintīm,
Kaut dziļumā iekšā grūst.

Apmierināsimies ar šiem piemēriem, asociācijas palīdz tos iztulkot. Mākslas darbu e t w a s G e i s t i g e s i r — stils.

Stilu visvieglāk jaušam lirikā un mūzikā. Citās mākslas nozarēs tas grūtāk saskatāms. Lirika un mūzika ir mākslas, kas ietveļ vispilnīgāk cilvēku un arī reaģē citos cilvēkos visvieglāk, jo tikai nedaudzi nedzird skaņas, neskumst nemīl, nepriecājas, bet jau grūtāk pārdzīvot svētumu un ideju darbā.

Liriskā sacerējumā izpaužas cilvēka, mākslinieka dvēseles skaistums, kas rada kompozīciju realitātē saskanīgu, vai

1) *Leben, Erleben und Dichten.* Leipzig 1912. 29. l. p.

disharmonētu ar dzīvi. Bet tā kā šie savilņojumi ir īsi, tad īsta lirika savos apmēros ir īsa un pa lielākaļ daļai saistītā valodā, kas ir iekšējā cilvēka ritmiska nepieciešamība.

Cik ļabi saskan iekšējais skaistums, spēks, cik vareni tas aug cilvēkā un attīstās māksliniekā, tik skaidrs ir arī ritma plūdums, kas rada mākslas darbu.

Ko dod lirika? Mākslas baudu, pārdzīvojot skaistumu, kas ir vērtīgākais. Šo pārdzīvojumu ierosināšanai ir dažādi stili.

Katrs mākslinieks ir raksturojams stilā. Tas pats sakāms par mākslas darbu vispārīgi. Arī mākslas darbus izceļ un dara nemirstīgus stila īpatnības, kas vienojas pat ar visdažādāko domu plūdumu. Patiess ir fakts, ka darba īpatnējo stilu cienījam, ievērojam, un tas nosaka mākslas darba vērtību.

Bet ir nepareizi apgalvot, ka tur, kur sākas stils, izbeidzas māksla. Mākslas un stila jēdzieni ir savā būtībā ļoti tuvi. Šie jēdzieni patiesībā arī nav šķījami, tāpat kā tas ir ar jautājumu par cilvēka apziņu un zemapziņu.

Ja stils būtu tik pat ilgi pētīts, kā prāts un jūtas, tad mēs tagad daudz labāk pazītu cilvēka domāšanu un arī dvēseli, t. i. jūtas. Kā cilvēks domā, kā jūtas iedarbojas uz domāšanu un domāšana uz jūtām, kā tās abas rada mākslas darbu, tas mums gaužam maz zināms. Pat vācu literātūrā, kur tik daudz strādāts, stils maz pētīts. Stila pētīšanas pamati nav grammatika, rakstniecības teorijas, bet psiholoģija, filozofija un citas gara zinātnes.

Parasti stilu pētot ievēro tikai formālo pusi, kamēr to, kas šīs aplūkotās formas radījis un ierosinājis, neievēro. Ar to negribu teikt, ka formālā puse nav jāpētī darbā, bet gan to, ka ar to vien nepietiek, ka formas izprašana ir tikai līdzeklis mākslas dziļākai izpratnei un ar to nevar izbeigties stila pētīšana. Stilam tāpat kā visam, kas atrodas kauzālās attiecībās ar cilvēku, mēs nevaram atrast (mazākais tagad vēl nav) tādas matēmatiskas formulas ar ko visu atrisināt, izskaidrot. Bet tomēr mums ir jāpētī šīs parādības visos virzienos, neko nedrīkstam atstāt neievērotu.

Mākslu tuvina pilnībai stila varenums, skaistums. Tikai tad var runāt par mākslas darbu, ja tam ir kāds stils. Jo tīrāka, skaidrāka izteiksme, stils jauzāmāks, jo darbs skaistāks, vērtīgāks. Lirika šai ziņā tālu tikusi. Jo ļabāk saskan iekšējais cilvēks ar ārējiem apstākļiem, jo vērtīgāka ir lirika, vispār mākslas darbs. Ne bez nozīmes vērojams, ka liriku sauc par rakstnieka dvēseles spoguļi. Pieskaņoties lirikas stilam, raksturojam līdz ar to jau rakstnieku dziļākā būtībā un viņa iz-

pratni par reālītāti, īpatnējo uztveri, kas savukārt raksturo laikmetu un vietu, bet tā esam pieskārušies stilam, vārda patiesākā nozīmē.

Saprotams, rodas jautājums, kas tad īsti ir stils? Te jāsaka, ka daudz tādu parādību ne tikai valodā, bet arī citās zinātnes nozarēs, kas nav tik viegli dēfinējamas. Piemēram: kas ir teikums? Tāds pats ir jautājums par mākslu. Tā kā stila jēdziens ir līdzīgs mākslas jēdzienam, kā to jau teicu, tad šo jēdzienu dēfinīcijas arī līdzīgas. Bet te nav jāaizmirst, ka ja arī mēs nevaram kādu parādību dēfinēt, tomēr izprast to varam. Tā gluži nedibināti ir apzīmējumi gaŗš vai īss stils, ko tagad bieži dzirdam. Tad tik pat labi varam runāt par gaŗu, vai īsu mākslu, par ko taču neviens nešaubīsies, ka tas ir nepareizi. Kvantitatīvi darbā varam runāt par gaŗumu vai īsumu, bet ne kvālītā īvi. Tāpat nepareizi teikt: reāls stils, romantisks stils u. c., jo irreāla stila nevar jedomāties, arī „romantisks mākslas darbs“ nav domājams. Vēl neizdevīgāk runāt par lirisku, patetisku, eļēģisku, satirisku, humōristisku stilu (Elsters). Mūsos var gan mākslas darbs ierosināt attiecīgās jūtas, asociācijas, bet viss mākslas darbs panāk.

K. Dziļleja (Poētikā, Rīgā 1920. 36. l. p.) saka: „Lirisks stils — kuŗā autors izsaka savu prieku un sajūsmu par kādu daiļu parādību.“ Tā tad stilā autors kaut ko izsaka. Bet tad jājautā, kas tad ir mākslas darbs? Ja rakstnieks stilā izsaka savas skumjas, pacilātā garā tēlo kādu lielu notikumu, vai izsmej zemo un nedaiļo un izsaka savu prieku un sajūsmu par kādu daiļu parādību, tad viņam darba nevajadzētu, bet tad nevaram iedomāties arī stilu. K. Dziļlejas (Elstera) nepareizība tā, ka viņš aiz stila jēdziena saprot darbu.

Tā pat nepareizi izlietot stila raksturošanai teikumu, kā to dara krievu pētnieks Ovsjaņiko-Kuļikovskis. Literārisku mākslas darbu gan var uzrakstīt gaŗos vai īsos teikumos, bet taču jāievēro arī saturs un pat katra vārda nozīme, lai raksturotu rakstnieku, mākslinieku un stilu. Jau pareizāk stilu ir dēfinējis Bifons: „Stils ir cilvēks pats“. No jaunākiem pētniekiem stila jēdzienu pareizi izpratis B. Christiansens*). Viņš stilu saprot kā kāda darba dažādo faktoru saskaņojumu, kas izveido saskanīgu kopēju vienību.

K. Dziļleja stilu saprot, kā izkoptu valodu, vai pašu rakstīšanu, īpatnējus rakstīšanas paņēmienu**). Šāda stila saprašana ir nepareiza, jo mākslas darbs ir maz

*) B. Christiansens, Philosophie der Kunst, Berlin, 1912.

**) K. Dziļleja, Poētika, Rīgā, 1920.

atkarīgs no rakstīšanas, vai īpatnējiem rakstīšanas paņēmieniem. Tad jau varētu teikt, ka literārisks mākslas darbs atkarīgs no ortografijas, bet it sevišķi kalligrafijas!

Stils nav ne izteiksmes līdzeklis, ne teikums, ne valoda, ne rakstīšanas paņēmieni, bet tas ir atkarīgs no trim apstākļiem: no mākslas darba vielas, iekšējā cilvēka, mākslinieka (jūtas un prāts) un izteiksmes līdzekļiem. Šie trīs elementi patstāvīgā vienībā rada stilu.

K. Kurcalts.

Pro domo sua.

(Beigas.)

Zinību komisijas rakstu krājumā minami šādi labojumi.

94. l.p. pēdējā korpus rindā pēc zvaigznītes ne v a j a g a punkta.

95. l. p. vārdā e h s p e e s t c z izkritis s. Pēdējā rindā jāizmet skaitlis (18).

98. l. p. jālasa pēdējā gabalīņa beigās gada skaitlis 1579.

106. l. p. 21. gabalīņā vajadzēja drukāt t i c k ā s (ne tickās.)

108. l.p. 27. gabalīņa beigās jālasa akūzātīvs; sekojošos v ā r d u s.

114. l. p. vārda kaedēnaeschjēn divās vietās izlaists j. Pēc „parādus“ jābūt sēmikolam (ne kolam). Tur pat jālasa inaēkas (livreiz); Izglītības min. mēn. nodrukājumā gan ir vienkārša gaŗumzīme, bet Dr. J. Zēvers raksta, ka oriģināliespiedumā esot liekta zīme. (Mēnešraksta burtlicis esot ielaidis dažas kļūdas zīmēs.)

116. l. p. *stēkāt* un *stēkātājs* iespiests gan bez gaŗuma, gan bez ē platuma zīmes.

131. l. p. 8. piezīmē (6. rindā) jālasa n o z ī m i: Vārds p o l g a t nozīmi „verfolgen“ iemantojis no skaŗu līdzības.

10. piezīmē: Forma wenaidibe, ko (nevis: ka) F. b. rakstos minēju. . .

133. l. p. 26. piez. a + e vietā jālasa ligātūra ae: swāti.

Tā kā biju domājis dabūt arī otru korrektūru (ko neda-būju), tad saīsinājumu rādītājs ir nokļuvis nepareizā vietā un palicis nepilnīgs, un tekstā palikuši daŗi robi. Tekstu parau-gos nākas labot: 121.l.p. (titulā): M,DXXXVII. (jāpieliek punkts), 123.l.p. (titulā) *Osterbergern*, 126¹⁵: Beth, 127²⁴ beth, 126²⁰: neesse „nes“, 127²⁵: czour, 127⁴²: enidybe, 128⁴¹: thos (nevis thoss, ne arī thoes) 129⁶: exkan 129⁷ beigās jāpieliek: kas gir tham ko papresche doeuwis... 127. l. p. netiŗām jeb aiz pārpratuma viena rinda salikta kursivā. Tam nav nekā-das nozīmes. Nav nekādas nozīmes, ka Jēzus vārds dru-kāts gan ar I, gan ar J burtu. Cits, kas varētu modināt aiz-domas, laikam viss būs pareizs. Tiku ļoti rūpīgi salīdzinā-jis (piem. 121. l. p. titulā M ar kommatu, 127²³ berniga, 127²⁴ bherniga, 129 par yuus, 130 Dewee.) Augstkalns.

Folkloras studijas.

Raksta J. Bičolis.

I.

Liekas savādi, ka Barona Latvju dainām lielākos dziesmu krājumus nodevuši tai-ni plašākai sabiedrībai mazāk pazīstamie darbinieki. No pazīstamu darbinieku krājumiem, kas pāršniedz tūkstoti var minēt P. Blaui savākto ar 2439 dziesmām*), prof. E. Felsberga ar 1079, J. Misiņa ar 1075, J. Straumes (Vaideloša) ar 1043. Varētu arī minēt J. Sproģi un Aronu Matīsu. Turpretī: 2655 dziesmas uzrakstījis Celmīņu Mārtiņš Lubānā, 2582 Dreimaņu Pēteris Krustpīlī, 2547 Kreims Alsungā (iesūtījis Vecgulbenes skolotājs Pipiņš, šim pašam Kreimam 752 dziesmas no Edoles), 2421 Rundelis Nitaurē, 1932 Jānis Sveikulis Nitaurē, Siguldā un Cēsis, 1832 P. Lodziņš Sērpilī, 1764 Punku Jānis Bērzaunē, 1680 Šmitu Kārlis Lubānā, 1652 J. Priedītis Annas muižā, 1514 J. Matīsons Liezēri, 1500 J. Henriņš Sasmakas apgabalā (skolotājs Pūnos), 1431 J. Dāvids Biksēri, 1359 Jānis Bajārs Kliģenē, Mepģelē un Plāterē, 1324 K. Blauberģs Sērpilī, 1300 Jānis Neimanis Liezēri, 1269 Kārlis Vitte Gaujienā, 1260 Jānis Ozols Secē, 1224 E. Žagats Lielvārdē, 1209 Kr. Kalniņš (?) Dzērvē, Susēiā un Dignājā, 1200 Brunīnu Jūliuss Litenē, 1168 Andrējs Šeibe Cesveinē, 1160 J. Rīteri (?) Ozolmuižā, 1110 Branks Lodē, 1089 K. Pavārs Suntažos, 1073 Paegļu Mārtiņš (?) Lielvārdē, 1068 Lābanu Andrējs Cesveinē, 1068 K. Ozoliņš Krustpīlī, 1040 Kr. Dinsberģs Ventspīlī, 1023 Anna Roze Lielvārdē, 1015 A. Vilks Dūres pagastā, 1009 J. Taupmanis Rudbārģos, 991 Krauze Kastrānē. Ievērojams dziesmu krājums ir Lasim Kuldīģas Jaunmuižā, ko iesūtījis Pētersonu Kārlis, ar 2821 dziesmu un D. Ozoliņam (tā Apukalnā 1469 dziesmas un Jaunrozē 1010). Šķiet, ka lielāku dziesmu krājumu nevar sakrāt uz ātru roku. Ir vai nu jādžīvo ilgāks

*) Savādi tikai, ka Blaui pats runā par desmit tūkstoš dziesmām, skat. Atziņas I 133 un 134! Augstkalns.

laiks vienā un tai pašā vietā, vai arī jāpaliek vienmēr kontaktā ar viena novada ļaudīm. Ne kuņam katram ir apzināmi un piesniedzami īstie tradīciju bagātņieki, ne kuņam katram tie arī uztic savas mantas un ne katrreiz vedas valodas un dziesmas. Arī tādi svētki kā jāņi un tādi godi kā kāzas ne vienmēr un ne visur būs bagāti dziesmām.

Jau aiz pietātes vien nu klātos kaut ko zināt par šiem daudzajiem *kultūras* darbiniekiem. Tad — tradīciju uzrakstījumi būtu arī kvālficējami, bet šāds kvālficējums ir piespiests ievērot pašu uzrakstītāju. Dažu uzrakstītāju māteriāliem folkloristi jau no sākta gala nav paļāvušies bez kritikas, piem. Alksņa Zundūļa, M. Freimanis, K. Kuzņecovas, P. Turtuža (*Sortuļš*). Bet te vēl būtu vajadzīga ne viena vien monografija. Kā drukātā teksta kritikai jānoskīr teksta uzrakstītāja, dažreiz arī vēl pārrakstītāja, un burtliča misēkļi, tā folkloristam būtu jāprot noskīrt tradīcijas teicēja un uzrakstītāja teksta interpretējums. Un tad šīs ziņas par tradīciju uzrakstītājiem vajadzīgas arī tautas vēsturei, citiem vārdiem, tautas gara dzīves vēsturei. Intensīva tautas tradīciju uzrakstīšana būs arī saistīta ar šo tradīciju vērtības apziņu un šī, savukārt, var būt fundēta nacionālajā apziņā. Protams, dažos laikos un dažās aprindās te var būt pārsvarā citas intereses, p. tīri zinātniskās — par paraugu varētu būt A. Bilenšteins.

Bet kas ir šie uzrakstītāji, kādu ļaužu? Kādas tautas šķiras piedalās šai kustībā, kādiem nolūkiem, kā un kādām sekmēm? Uzrakstītāju psihē, viņu biogrālijā taču atspoguļojas pats uzrakstīšanas laiks, citiem vārdiem: katra atsevišķa darbinieka tendenču kopējais izskats. Tie nav veģētētāji, bet aktīvi sava laika veidotāji, un tikai bezgalīgas arī mazu ļaužu analīzes varētu būt pietiekošs argūments spriedumam par kādu ļaikmetu.

Barona reģistri ir pilnīgi kaili, tur tikai vārdi vien, pazīstams blakus nepazīstamam. Retumis piesprausts uzrakstītāja amata apzīmējums: mācītājs, skolotājs, pērminderis. Neesam skaidrībā arī par vienu otru pazīstamu vārdu, neesam vēl parūpējušies uzzināt cik no pazīstamiem darbiniekiem piedalījušies šai darbā un kas tie tādi. Par nepazīstamiem vārdiem ziņu maz vai nemaz, un ja kas ir, tad tas ir izkaisīts šur un tur pa veciem izdevumiem (1).

No pazīstamiem darbiniekiem tautas dziesmu uzrakstītāju skaitā vispirms minami šie: *P. Abuls* (Tāivaldis) — uzr. Mēdzūlā 459 dz. Zk, *Āronu Matiss* Bērzaunē 601 BB (bez tam krājums Mūsu tautas dziesmas), *Auseklis* Lielvārdē 85 V, *L. Bērziņš* Nicā un Rucavā 126 Zk, Sātiņos 134 V, Dundagā 36 V, Durzupē 1 Zk, Grenčos 1 Zk, Lestenē 27 V, Reņģu

muižā 52 V, Stūru muižā 12 V, Cirolē 22 Zk, Apšupē 46 V, Bērmuižā 13 V, Džūkstē 2 Zk un 27 V, Mežotnē 7 Zk, Paskavā 51 V, Altenes Karkazās 143 V un Altenes Muižniekos 61 V, Mazzalvā 33 V, pavisam 794 dziesmas, no tām 159 piesūtītas Zinību komisijai, 635 Visendorfam (bez tam reģistra Bērziņu Luža rubrikā ir 197 c, 200 c, 253 b, 330 a—f, 331 a, b un c, kas izrādās citu uzrakstītāju (?) māteriāli „iz L Bērziņa dziesmu krājuma“ un 207 c un 232 a uzrakstītāju kolektīvam Ansabeigam, Bērziņam (?), Ieviņam un Mierkalnam), R. Bērziņš (Luža brālis) Talsu apriņķī 1 V, Džūkstē 623 Zk un 109 V, Baldonē 5 V, Lieliecavā 146 V, bez vietas apzīmējuma 15 V, pavisam 899 dziesmas, no tām 623 Zin. k., 276 Visendorfam (bez tam piesūtījis no vairākām vietām citu (?) uzrakstītus krājumus), E. Bērziņš (Upītis) Dzirciemā 78 Rn, P. Blaus Ergļos 2439 BB, Daku Ats (Dofu ū.) Dzelzavā 231 Zk, E. Dūnsbergs Dundagā 157 BB un 65 Zk 6. r. kr., Kārklīņu Ernests (Zeltmatis) Kuldīgā 88 V, Rendā 160 Zk un 135 BB, Kabilē 85 BB un 53 Rn. bez vietas apzīmējuma 9 BB, kopā 550 dziesmas, J. Kauliņš (profesors) Sausnējā un Vietalvā 148 Rn un 247 V (šo manuskriptu iesūtījis Becenbergs), E. Klinskiņš (prof. Felsbergs) Dzērbenē 1079 Zk, M. Klusiņš bez vietas apzīmējuma 42 BB, K. Kundziņš (sen.) Dobeles Kundziņos 35 BB un bez vietas apzīmējuma 44 BB, A. Lerchs Puškaitis Džūkstē 491 Zk, 88 Rn un 207 V, Pienavā 22 Rn (iesūtījis vienu Letenes krājumu), kopā 808 dziesmas, Fr. Mālbergs Dundagā 154 BB, Medinsku Marija (dzimusi Valdemāre) Popē 34 BB, J. Mišņš Tirzā 1075 BB, J. Palevičs (?) Paplakā un Joguļos 74 Rn, Talsos 44 Rn, Lielezerē 13 BB, Pārstrautu Jānis bez vietas apzīmējuma 11 BB, J. Plāķis (prof.) Kabilē 418 BB un 66 Rn, J. Pliēšāns (Rainis) Jāsmuižas pagastā 8 Rn, Višķu pag. 8 Rn, Puriņu Klāvs Vestienā 259 BB, M. Silīņš Višiņķos 90 BB (iesūtījis vienu Seces krājumu), M. Skrūzītis Sunākstī, Neretā un Ērbērgē 235 Zk, J. Sproģis (paša savākto dziesmu skaits nav precīzi nosakāms), Stepermaņu Krustiņš Saldū 3 V (iesūtījis K. Bankers), Straume (Vaidelotis) Tirzā 1043 BB, P. Strautzelis Slampē 73 Zk, H. Visendorfs Nurmīžos 30 V, Siguldā 22 V. Tapat var pieminēt Brīvēznieku (?) un J. Cimzi ar Dziesmu rotas 3. d. un 5 Balvos uzr. dz. Bilenšteina man. krājumam. Pavisam kādas 33 personas, dziesmu skaits (bez Sproģa, Brīvēznieka un Cimzes) 12421. Amats, ko šiem darbiniekiem pienācies pildīt ir, lielāko tiesu, skolotāja amats lielāku vai mazāku laiku. No skolotājiem var minēt Abulu, Ausekli, Bērziņus, Brīvēznieku, Cimzi, Daku, Dūnsbergu, Klusiņu, Lerchu-Puškaiti, Mālbergu. Kādu laiku par

skolotājiem ir p. Āronu Matiss, Plāķis un Siliņš. Tā atkal spēkā vecā patiesība, ka ilgāku laiku latviešu gara dzīves kustinātāji ir latviešu skolotāji. XIX. gs. otrā pusē latviešu gara dzīve izpaužas trīs izcilākos momentos: rakstniecībā, tautas tradīciju krāšanā un dziesmu svētkos. Visur redzamā vietā stāv skolotāji. Vēl jāaižrāda, ka daļai no šie nominētajiem tautas dziesmu krājējiem agrāk vai vēlāk iegūta universitātes izglītība, p. Abulam, L. Bērziņam, Kauliņam, Klīniskālam, Kundziņam, Pārstrautam, Plāķim, Pliexšānam, Puriņu Klāvam, Siliņam, Strauzelīm. Dažiem gan universitātei izdevies piesniegties tik mūža otrā pusē, p. Abulam un Siliņam, bet tas tik skaidrāki liecina kāda stipra celma šie vīri Noskaidrojams jautājums, kurā laikā kurš katrs krājis, kas pamudinājis krāt, kādu iemeslu pēc krāšana pārtraukta.

Tālāk te minami, vienā otrā vietā ir jautājuma zīmi, šie: *Alksņu Jēkabs* (tautas medicīnas māteriālu vācējs, vēlākais med. profesors?), *Bachmaņu Kristaps* (politikis) Lielnīkrācē 296 Rn, *Fr. Baginskis* (jeb Bajinskis), *A. Bandrevičs*, *J. Bergs* (lauks. prof.?), *A. Briedis* (politikis?) *K. Brīvnieks*(?), *J. Dirikis*, *Fr. Draunieks*, *P. Dreimanis*, *M. Eiche* (teologs?), *I. Grīnbergs* (teologs?), *V. Gudža*(?), *Gulbiņu Jūlijs* (lauksaimniecības darbinieks?), *Fr. Jansons*, *Kr. Kalniņš*(?), *J. Remerš* (-kolotājs, grāmatas „Stāsti iz romnieku vēstures“ tulkotājs?), *J. Klaviņš*(?), *Lasu Pēteris* (žurnālists), *J. Mazvērsītis* (agronoms), *Pērsietis*(?), *Pētersonu Kārlis*, *Rugēns*(?), *Sēpskis*, *F. Simanovičs* (policijas darbinieks?), *R. Tomsons*(?).

Ar vienu otru ziņu ir šie krājēji: *J. Alberts*(skolotājs, mūziķis) *Alksnis Zundulis* (istā vārdā Kristaps Alksnis, daži dzejoļi uzņemti Zvārguļu Ed. Dzejas pūrā līdz ar biografisko piezīmi), *K. Daugulis* (mazsalacietis, zemturis kā norādīts biografiskās piezīmēs, dzejoļi uzņemti Vaidelaiša Dzejas rotā, Kaudzītes Matīsa Smaidis un Asarās², Dzejas pūrā), *Kr. Dūnsbergs* (Ziņas Balt. Vēstneša 25 g. jub. r. kr. 110 l. p.), *A. Drukerts*, *K. Graudīņš* (Balt. V. r. kr. 149 l. p.), *L. Griens* (Balt. V. r. kr. 162. l. p.) *Grestes Jancis* (skolotājs), *J. Ilsters* (botaniķis, dziesminieks), *Kreims* (Skābais; daži dzejoļi līdz ar biografisko piezīmi Dzejas pūrā), *J. Lāva* (stud. theol.; miris 1887. g. 26. oktobrī, par ko Lautenbacha dzejolis Rauda par jauna dzejnieka nāvi), *K. Mežāks* (tas politehnikas students, par ko Balt. V. r. kr. 164. l. p.?) *K. Ports* (Balt. V. n. kr., 160.), *J. Punka* (Radaviņu Hanss, viens dzejolis līdz ar biogr. piez. Dzejas pūrā), *M. Šimmiņš* (homeopats), *K. Tarzieris* (vairāki dzejoļi līdz ar biogr. piez. Dzejas pūrā), *Viesturs* (viens dzejolis Dzejas rotā), *Ziģenots* (viens dzejolis turpat Dz. rotā). Kā redzams, tad daļa tautas dziesmu krājēju ir arī paši dzejnieki. Ka šie ļau-

dis ir literāri ļaudis, tuvi literātūrai, var apliecināt vārdi vie (resp. pseudonimi), p. *Ēdolnieks, Gaišums, Gaismiņš, V. Jūmalietis, Kalnvārnu Atis, Krausurbis, Mākonis*, (Kazaku Fricis *Miežu Jānis* (Mezevskis), *Mežgalietis, Milzonu Miķelis, Na meitu Juris, J. Pakšķis* (Betrams), *Pērkons, Ziedaitis, Sēroni, Spēkaiņu Jānis, V. Strautiņš* (V. Vankins), *J. Ūziņš, Upciem Skaidrītes Milda, J. Vulfsons* (Censaitis). Ļoti bieži — joprojām pēc rimnieku laika tradīcijas — skolotājs ir dzejnieks un dzejnieks ir skolotājs, tā kaut vai Tinūžu skolotājs *Kortān* (dzejolis Smaidos un asarās²). Tad gan ir arī vietā zināt, vai šo darbinieku talants dažreiz nav izpaudies nevietā, un uz ejot kādu korrumpētu tekstu restaurēt to, bet ja nav vair iespējams, tad paturēt prātā šāda teksta nedrošību kautkādar argumentējumam.

Daudzu krājēju vārdi ir gan pazīstami, bet tos nedrīks pagaidām vēl identificēt arī ar kādām pazīstamām personām p. J. Bole, Brēdenfelds, Buclers, K. Bušvechters, Fr. Done Fr. Ieviņš, K. G. Freudenfelds, G. A. Fridrichsens, J. Jan kovskis, Kažociņš, K. Ķuzis, Mačulāns, A. Poriters, A. Pur pēters (Rīgas grāmatnieks?), J. Riteris, J. Rozentāls, J. Tau riņš, Zumbergu Krišus.

Par lielu skaitu krājēju jāvāc ziņas, p. kaut vai pa Alaunu Reini, kas apceļojis dziesmas krādams gandrīz visu Latvijas novadus: Krimulda, Paltmale, Sigulda Skulte, Turaida, Carnikava, Jaunate, Burtnieki, Košķule, Maz salaca, Skulberģis, Valtenberga, Leimanis, Ranka, Vestiena Gulbene, Mēra muīza, Renda, Ventspils (teicēja Dinsberga kundze), Kabile, Kandava, Nurmuiža, Vecauce, Jaunpils, Pētertā le, Tukums, Bērsmuiža, Mazzalva. Pavisam savācis pa savien ceļojumiem 2190 dziesmas, no kuņām 22 bez tuvāka vieta apzīmējuma, vienkārši norādot Kurzemi. Te derētu zināt kā tads krājējs ir rīkojies.

Tukši vārdi vien pagaidām ir p. V. Altbergs, Ansabergs Aveņu Jānis, Avotu Minna, Bindu Āts, J. Bechmanis, Sēr, il, Blauberģi, J. Ģirģens, J. P. jkdze, Jakobsonu Ernsts, A. Jansons J. K-ns, Kažoku Minna, Kronišu Ance, Lidaku Jēkabs, Maturā Atis, D. Ozoliņš, Pakalnu Fricis, P. Ragoovskis, P. T. Zaravičs P. Stūpnieks, Vaiņāns. Kas ir Dzelzkalnu Anna, kas Tīrzi sak rājusī Z. Kommisijai 429 dziesmas?*) — Vispār var novērot ka dziesmu krāšanā dzīvi piedalījušās sievietes, bet taisni pat tām varēs atrast vismazāk ziņu. P. kas tā tāda M. Šulca jkdze, kuņas uzrakstījumus iesūta *Warawu Eduardā*?—

*) Tīrzmālietes māsa, skat. Atziņas II 246. Red.

Mēdz gan sacīt, ka viens muļķis varot uzdot vairāk jautājumu nekā desmit gudrie atbildēt, zinātnē jautājumiem cita nozīme — tur tie nav tāpēc, lai paliktu bez atbildes, tur tie tāpēc, lai meklētu atbildes. Sevišķi daudz jautājumu var būt iekustinot kādu jaunu problēmu, un īpaši tādu problēmu, kas saistīta ar folkloru. Kā folkloras rašanās un radīšana tiek saistīta ar veselu tautu, tā arī folkloras krāšana ir jāsaista ar tik plašām aprindām, ka var sākt runāt par veselu tautas kustību. (2) Beidzot arī folkloras pētīšana nav vienas rokas darbs, kā vairākkārt izteicies P. Smits. Bet masu kustības grūti pētīt, ne jau nu tāpēc, ka te pašas parādības būtiski citas, gan aiz faktu lielā daudzuma. Tādā faktu daudzumā ne visi fakti pietiekoši zināmi un daudzi paliek arī pilnīgi nezināmi. Masu kustības nevar noorganizēt pēc plāna, vai arī tās iet pāri kāda plāna robežām. Tā folkloras krāšanai pieaugot pieaug arī krājēju skaits, un šādā lielā skaitā nav vairs viegli orientēties. Vienu otru krājumiņu var savākt un izdot viena persona. Var minēt Vāru un Ventas krastos salasītas tautas dziesmas Bet jau Bergmanim, kuŗa krājuma dziesmas ir nokādām 10 vietām, piezīmēts par Dzerbenes dziesmām, ka tās sakrājis mācītājs **Grafs**. Vēl vairāk talcinieku vajadzēja Bütneram, Ulmanim un Bilenšteinam. Par Bütnera Laužu dziesmām un manuskriptu Barona reģistrā nav ziņu, kas tur būtu bijuši krājēji. Tik var spriest pēc ziņām par Bilenšteina manuskriptu, ka viens otrs krājējs būs krājis dziesmas jau ilgāku laiku un tā tad bijis arī Bütnera līdzstrādnieks. Par Bilenšteina rokkrasta krājuma daļu Bütnera Nachlass, ir ziņas ka Liezēri 100 dziesmas uzrakstījis *A. Vitolīns*, Ciravā 256 *J. Bergmanis*(?). Vitolīņa vārds vien liecina, ka arī vācas noorganizētajā latviešu tautas dziesmu uzrakstīšanas darbā piedalās paši latvieši. To tālāk liecina Bilenšteina manuskripta ziņas. Gan tur ir Bilenšteina amata brāļi mācītāji: Baldones *Panks*, Lubānas *Peitāns*, Ērgļu(?) *Zunte*, Neretas *Vāgners*, gan arī aprindas, par kuŗām, dažā gādījumā pēc vārda, varētu sacīt, ka tās vāciskas: *Anzelms Šķerbergs* Lielvārdē, *Bertelsons* Bikšējā, *P. Knostenbergs* Lugazos, *Karoline Elverfelde* Lielezerē, *Valdovska* kdze *Ķerkliņos*, *P. Svānbergs* Lutriņos, *Blumbergs* Kandavā, *K. Lerchs* Jaunaucē, *Līnevalds* Blīdienā, *J. Kreicmanis* Kroņa Garozā, *Kovalevskis* Skursteņu muižā, *K. Šepskis* Lieliecapā, *Tomanis* Dignājā, *P. Zēvalds* Lindē, *Naprovskā* kdze, dz. *Beutnere* Valles muižā (teicēja: bērnu aukle no Valles pagasta), tomēr paliek pāri skaidri latvieši: *Mazsalacas* dziesminieks *Kaspars Daugulis*, *P. Silīns* Odzienā, *J. Gailītis* Praulienā, *Valkas* skolotājs *Uģbel*. 5 dz. uzrakstījis Balvos *J. Cimze*. Par pašu Bilenšteinu darbu manuskriptā šādi dati: Sakaslejā 23 dz.,

Krustpili 17., Jaunaucē Bilenšteina māte uzr. 76 dziesmas. Plašāki darbi nav iespējami bez plašāku aprindu piedalīšanās. Par Bilenšteina Tautas dziesmu apmēriem ir šie skaitļi: Rīgas apriņķī no 4 vietām 356 dziesmas, Valmieras apr. no 5 v. 383 dz., Cēsu apr. no 4 v. 660 dz., Valkas apr. no 5 v. 292 dz., Grobiņas apr. no 2 v. 251 dz., Aizputes apr. no 6 v. 671 dz., Kuldīgas apr. no 6 v. 265 dz., Ventspils apr. no 6 v. 240 dz., Talsu apr. no 3 v. 773 dz., Tukuma apr. no 2 v. 114 dz., Bauskas apr. no 4 v. 124 dz., Jaunjelgavas apr. no 3 v. 146 dz., Ilūkstes apr. 72 dz.

Piezīmes:

(1) Kādu vērtīgu materiālu mums trūkst par dažādiem *maziem* tautas darbiniekiem liecina J. Janševska publicējums par *J Pločkalnu* Jaun. Ziņu 7. nr. 1931.

(2) Ka folkloras resp. tautas dziesmu krāšanas darbs ir vesela kustība tautas dzīvē, kas piesaistīta latviešu nacionālās atmodas laikam, liecina jau Barons BW. I, VII, un Brīvēznieks XXVIII. lpp. Šis arī citur, un tā vēl citi autori.

II.

Ja jau par dziesmu uzrakstītājiem tik maz ziņu, ka jā-taustās kā pa tumsu, tad vēl bēdīgāki ir ar teicējiem, Barona reģistros lielākajai uzrakstītāju daļai teicēji nav nemaz uzrādīti. Kur ir teicējs uzrādīts, tur ļoti bieži piezīme apmierinās ar kailu teicēja vārdu. Jau daudz retāki uzdots teicēja vecums, kādas citas ziņas retas un nejaušas. Valtenbergā 65 c teicēja vecā *pirtsmāte* (-vecmāte?) Okšu Ilzīte, Valles muižā 328 b teicēja *bērnu aukle* no Valles pagasta, Ventspili 216 a teicēja Dūnsberga *kundze*, par ko kāda ziņa Balt. V. r. kr. 111. l. p., Bigauņciemā 40¹² d teicējs gadu 70 vecais Pēteris Stūls *pērminderis*, bet šie piemēri būs gan vienīgie. Ka vārds vecs, būdams epiteta lomā, apzīmē gudru un zinīgu, varētu apliecināt šie piemēri: Lapmežciemā 40¹⁴ b teicēja Marija Meijere sauktā *vecā* Meirene, Ēriniešos 52² teicēja *vecā* Induļu Dārtiņa, Nauksēniešos 55⁴ *vecā* Andrecēniete. Tepat jāmin 69 f teicēja Bieziņu *māte* *Bīfšereš* *Dilmanoš*, 407 h Druķu *Ilzīte* (Ilze Vitole). Biežiteicējs ir viens vai otrs no uzrakstītāja vecākiem. *Māte* 6 c, 40¹² a un b, 40¹² c (?), 40¹³ a (?), 85 b, 93 a (?). *Tēvs un māte* 40¹¹ a un a, 59 c. *Tēva māsa* 133¹ a. 119 c teicējos atrodam pagasta *skolotāju* Dažreiz norādīts, ka teicējs ir mainījis dzīves vietu, kas vienā otrā gadījumā nešaubīgi svarīgi dziesmu variantu analīzei: 6 c J. Priediša māte Annas muižā ir ienākusi no Mārcienas, 85 d Anna Purene priekš 23 gadiem Lazdonā ienākusi no Kalsnavas, 195 c raņķeniece Lizete Kriševska vēlāk pārgājusi Lutriņu ļaudis. Tik retumis sīkāki norādīta teicēja dzīves vieta: 96⁰ Ancis Lēcons Oļu

Vīpužos, 111 k Ilze Kažmire Cesveines Spieķos. 422^b b, Sprigēne Višķu pag. Tūku ciemā. Dzīves vieta, ne uzvārds nojauzams latgaliēšu teicēju vārdos: Lipšanu Agnese, Blūdeņu Aņa, Veiguļu Tekle, Ulasu Ilza, Naglānu Agata. Dzīves vietu mainījušas ir Grestes Janča teicējas Bormaņu muižā, jo Kristīne Zvirbule ir *dzimusi* Valmieras pagastā un Zane Lapsiņa Alsviķa. Teicēju vairums ir sievietes. Derētu nu izpētīt vai un kā atšķiras sieviešu repertuārs no vīriešu. Par šo jautājumu ir izteicies tik L. Bērziņš sakarā ar Liepājas nespējnieku patversmes Berķi Imm. 1926. 7. 22., bet kā ir p. ar Anci Lēconu 96°, Dolģi 59 g., Vanušku 122 c, Jāni Pala-meiku 127⁴ c? Jau no seniem laikiem ievēro teicēja vecumu, un aiz vairākiem iemesliem: vecākam ir arī vecākas ziņas, šo ziņu vairāk un šīs ziņas stabilākas. Bet uzmanība arī te vajadzīga: atmiņas novājināšanās var būt par iemeslu tradīciju sakroplojumiem, un pārāk vecs nedzīvodams vairs sabiedrībā nav vairs tik ciešā sakarā ne ar dzīvi, ne ar dzīves pavadoni dziesmu. Barona reģistros teicēju gadi pārsvarā ir cilvēka mūža otrai pusei: 50., 60., 70. arī 80. Tik pietrūkstot ziņām *kad* kāds dziesmu krājums uzrakstīts nevar arī ziņāt, cik tālu pagātnē sniedzas kāda teicēja mūžs. Bet tas nu būtu svarīgi. Ir taču tai pašā XIX. g. s. vairāki vēstures notikumi, p. franču *laiki* g. s. sākumā, vairāki turku kaņģi, kam jāglabājas tautas atmiņā, un kas tiešām nav gājuši tur secen. Šādiem notikumiem ir arī atbalss dziesmās, taisni šie notikumi, varēja būt stimuls jaunu dziesmu radīšanai, var minēt p. BW. 32191., 31943. brāleliņi jāņ uz turku robežām, 32015. turku meitas gaida kurzemniekus, 32055.⁴ ir ir ķeizars, ir zakšu zeme, 32096. turku robežnieki gaida vidzemnieka, kam jāiet par Daugavu (1). Visiem datiem par dziesmu teicējiem esot mūsu rokās varētu noskaidrot XIX. g. s. radušās dziesmas. Starp teicējiem būtu jācer satikt arī kādu šādu notikumu aculiecinieku un aktīvu dalībnieku un tā, laimīgā gadījumā, varētu sākt šķīrot tradīcijas autoru no tradīcijas glabātāja. Tur daudz kas tiktu ir dziesmu ģenezei laika robežās, ir ģenezei vispār (2). Par konkrētiem gadījumiem, kur būtu kāda dziesma cēlusies, nav tikpat kā nekādu ziņu. Pie BW. 34266. Rubens sēd Ozolā, govš ar jēru padusē. Dod, Ozol, govei ēst, Rubens jēru pats ēdis, ko uzrakstījis vairākos novados lielāku dziesmu krājumu savākušais J. Bajārs, ir piezīme, ka dziesmiņa cēlusies jaunākā laikā; saimnieks Ozols saderējis kalpu Rubeni un pie citas algas apsolījis kalpam izmitināt par ziemu govī un aitu, bet rudenī liedzies dot govij un aitam barību. Rubens tad sacerējis šo dziesmiņu un uzdziedājis to krogū, saimniekam klāt esot. Saimnieks apkaunējis

un izpildījis savu solījumu". Bet cik ir šādu ziņu? Nav šaubu, ka teicēji izdevīgā brīdī līdz ar kādu dziesmu atminas arī spilgtāku notikumu, kas ar šo dziesmu saistījis tiem atmiņā, un šad un tad arī norāda uz kādas jaunākas dziesmas izcēlumos, bet uzrakstītāji ir nodevuši pārāk mēmus manu-skriptus. Nav ilgs mūžs tādai dziesmai kā BW. 34218, par konkrētiem gadījumiem runājābūt tāda tipa dziesmām kā BW. pap. 31683⁴. Mana māte nostāsta, ka viņas draudzene Biržu p. Augšķiešu nākamā saimniece savos skolas gados *sadomājusi* šos rotaļnieku sadalīšanas vārdos: celmiņ velpiņ, lupīt krupīt, ērkšķīt pērķšķīt, vārna krākš.—

Ir tā tad jāspriež, ka dziesmu resp. kuŗas katras tautas tradīcijas uzrakstītājiem jādod vispirms pamatīgas ziņas par tradīcijas teicēju. Vārds vien, kas še gandrīz vienmēr pilnīgi nepazīstams, neapmierina. Teicēja vārdam var būt tik vien liela nozīme kā apliecībai, ka uzrakstītājs savu krājumu nav pats sarakstījis. Arī vecums, vēl nepiezīmējot, kuŗā gadā tad teicējs ir tik vecs un kas šo vecumu apliecinājis, maz kas. Teicējs ir tas, kas noteic savu repertuāru cik liels un kāds tas. Viņa spējās vai nu mantoto tradīcija uzticīgi nodot tālāk, vai arī pārveidot. Teicējs var būt ne tikai teicējs, bet arī autors, pats dziesmas radītājs. Cilvēki nav taču vienādi: ne visām liepiņām līdz zemei lapas auga; ne visām meitiņām ir vienāds padomiņš BW. 13217. Kas *man tika*, to dziedāju, saka dziedātāja 31.⁴ Dziedātājam ir taču savas mērauklas, vērtības apziņa: kas bij laba, to paņēmu, kas sliktāka, to atstāju 45. Līdzīgi 31, 31⁴, 31², 31⁵, 46⁴. Ir valodīgi un dziesmoti ļaudis, pat veselām paaudzēm, un ir, kas tādi nav: kas var mani aizrunāt? Kas var mani aizdziedāt? Es jau biju to *ļautiņu*, dziedātāju, runātāju 72. Jeb: māmulīte mani rāja, ka es *liela dziedātāja*. Tā, māmiņa, tava vaina: dziedādama šūpli kāri 86. Visi ļaudis tā sacīja, ka es *liela dziedātāja* 103. Turpreti: es bij' liela dziedātāja, man, iedeva *rauduļam*; ko es viena piedziedāšu rauduļīša istabiņu 195. Man' noveda tautiņās, *kur dziesmiņu nedzirdēja* 196. Dziesmu bagātība un izvēle var būt sakarā ar mūža gājumu: aizmirsās man dziesmiņas, *grūtu mūžu* dzīvojot, dod Dieviņ, vieglu mūžu, pa vienai atgādāšu 197. Dūņu upe netecēja, *sērdienīši nedziedāja* 143.¹ Man dziesmiņa *gauži skan* asarās darināta 134. — Vajadzīga dziesmu teicēja biogrāfija un viņa personības raksturojums. Šīs ziņas nesniedz arī vēlākie uzrakstītāji, p. Latviešu folkloras krātuves līdzstrādnieki Tauta nav nekāda kompakta masa, un ja nu *tautas* dziesma ir cieši saistīta ar *tautas* dzīvi (3), tad jāmeklē rokā līdzekļi kā iespiesties šai reżģīgajā organismā. Tas panākams stu-

dējot atsevišķus individuus; indivīdi būdami, tie ir arī sava laika un noteiktas vietas, un — arī kādas pārindividuālas vienības, reprēzenti.

Blakus biografiskajām ziņām par teicēju un tā personības raksturojumam, katrreiz būtu vajadzīga ziņas par situāciju, kādā teicējs dziesmas teicis. Ar situāciju var būt sakarā ir dziesmu izvēle, ir viņu daudzums. Ne katrreiz ir tā, ka *prāts uz dziesmām* kā tautā saka. Kad es dziedu, koši dziedu, kad es raudu, žēli raudu BW. 22. Dzežu, dzežu, tik neraužu no lielā zēlumiņa 129. Pulciņā padziedāju, viena pate noraudāju 125. Tad, uzrakstītajam ir jādod autentiskais teksts: jāraksta kā dzirdēts, un ja ir garāka dziesmu virkne, tad dziesmas jādod pilnīgi tai pašā kārtībā, kādā tās teiktas, bet ja teicējs ko paskaidrojis vai pastāstījis, tad uzrakstāms arī tas viss. Jāizseko teicēja domu un fantāzijas gaitai, kādas *asociācijas* saista teicējam vienu dziesmu pie otras. Barona Dainas atsevišķos dziesmu krājumus sadalīdams pa nodaļām ir gan sasniegušas sistematisku kārtību un skaidrību, bet aiz šīs sadalīšanas ir cietušas citas intereses. Te der ieskatīties L. Bērziņa Ld. I, kur ar iepriekšējām piezīmēm publicētas Rozeberga mātes (79—90. l. p.), suitu sētas (90—98.) un Jēkaba Berķa (98—100.) dziesmas (4). Jau J. Sproģis sava krājuma priekšvārdos VIII. l. p. norāda, ka dziesmām ir sava secība un kārtības loģika, bet acīmredzot, tāpat kā Barons un vēl citi (5), ir romantiskā uzskatā, ka šī rīcība un kārtības loģika ir visam dziesmu krājumam, ka raugoties no tautas viedokļa viss lielais dziesmu chaoss būtu ne tikai sakārtojams, bet jau sakārtojies. Bet tauta ir taču abstrakcija, ir tikai atsevišķu teicēju dziesmu krājumi un šos uzrakstot katrreiz ir paturama autentiskā secība, ko noteic teicēja psihe. Uzrakstītāja vai apspriedēja dēdukcijām jāpaliek pie malas.

Kādas nekādas ziņas cerams ievākt arī par Barona reģistra teicējiem, bet visvairāk būs jāapmierinās vai nu ar diezgan drošiem vērojumiem vai tikai minējumiem. Pētniekam jāapmierinās ar dziesmas vārdiem: abi rokas milnu turu, šķiet, akmeni piekusušu; piekūst manas abas rokas, dārnutiņas nepiekūst BW. 7924. Lielais materiāla daudzums nav tik viegli pārvārams.

Piezīmes :

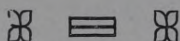
(1) Par jaunāku laiku kara dziesmām A. Švābe Rakstos par latvju folkloru 1. 32 u. n. Nevaru būt gluži mierā ar Švābes domām: „Par vēlākiem kaņiem ļoti maz dziesmu. Šai parādībai tie paši iemesli, kas radīja pagurumu un atslābumu tautas dzejā vispār: mūžīga nevala(?) pelavmaize un kungu sūrā vara“ (32. l. p.). Vispirms nav jāaizmirst, ko saka jau Barons BW. I. IX. par jaunākos laikos sacerētajām dziesmām.

bija jādzied. Dzīve bez dziesmām resp. bez dzejas, bez dziļākas un daiļākas dvēseles dzīves nebūtu nekāda dzīve. Dziesma ir liela dzīves vērtība: *aiz priekiem* nevarēju šo ciemiņu gaļām iet: *dzied* bitītes druviņā, *dzied* meitiņas dārziņā BW. 383. Upe, upe, meita, meita, abas vienu *daiļumiņu*: tek upīte *runādama*, iet meitiņa *dziedādama* 100. Latviešu tautas dzīves varoņi šķiet gara varoņi: daiļie, labie, raženās dziedātājas, gudrie pasaku vīri.

(4) No šādiem L. Bērziņa rakstiem par viņa piesniegtajiem teicējiem jāmin Tautas dziesmu studijas Imm. 1926. 7. 20—30., Tautas dziedātājas Latvijas Universitātē Universitas 1930. 3. 7.—8., Latgales dziedātājas Rīgā Brīvā Zeme 1930. 8. III. nr. 56. Tad jāmin L. Bērziņa izdotie Skrundas un Barkavas dziesmu krājumiņi. Ka no dziesmu virknes iznāk sakarīga garāka dziesma rāda p. L. Bērziņa Ld. 1608., 1660., 1673. Nepilnīga sakarība 1606, 1661.

(5) T. Zeiferts. To vislabāki var spriest pēc viņa raksta Kr. Barona pamatuzskati par latviešu tautas dziesmām Latvju grām. 1925. 5. Barona domas par dziesmu saistīšanos lielākās virknēs BW I XXII.

J. Bičolis

Redakcijas rokās aiz telpu trūkuma paliek A. Stepkas atmiņas „Ludis Bērziņš Limbažos“.

Izdevumu organizēja, piedaloties visiem apsveicējiem (saraksts 4.—5. l. p.) — Latvijas universitātes filoloģijas un filozofijas studentu Ramave.

(Piezīme. Mūsu biedrība saucas nevis pēc prūšu Rōmavas, bet tautas dziesmās sastopuma vārda *ramave*, kur pēc visām zīmēm *a* ir iss.)

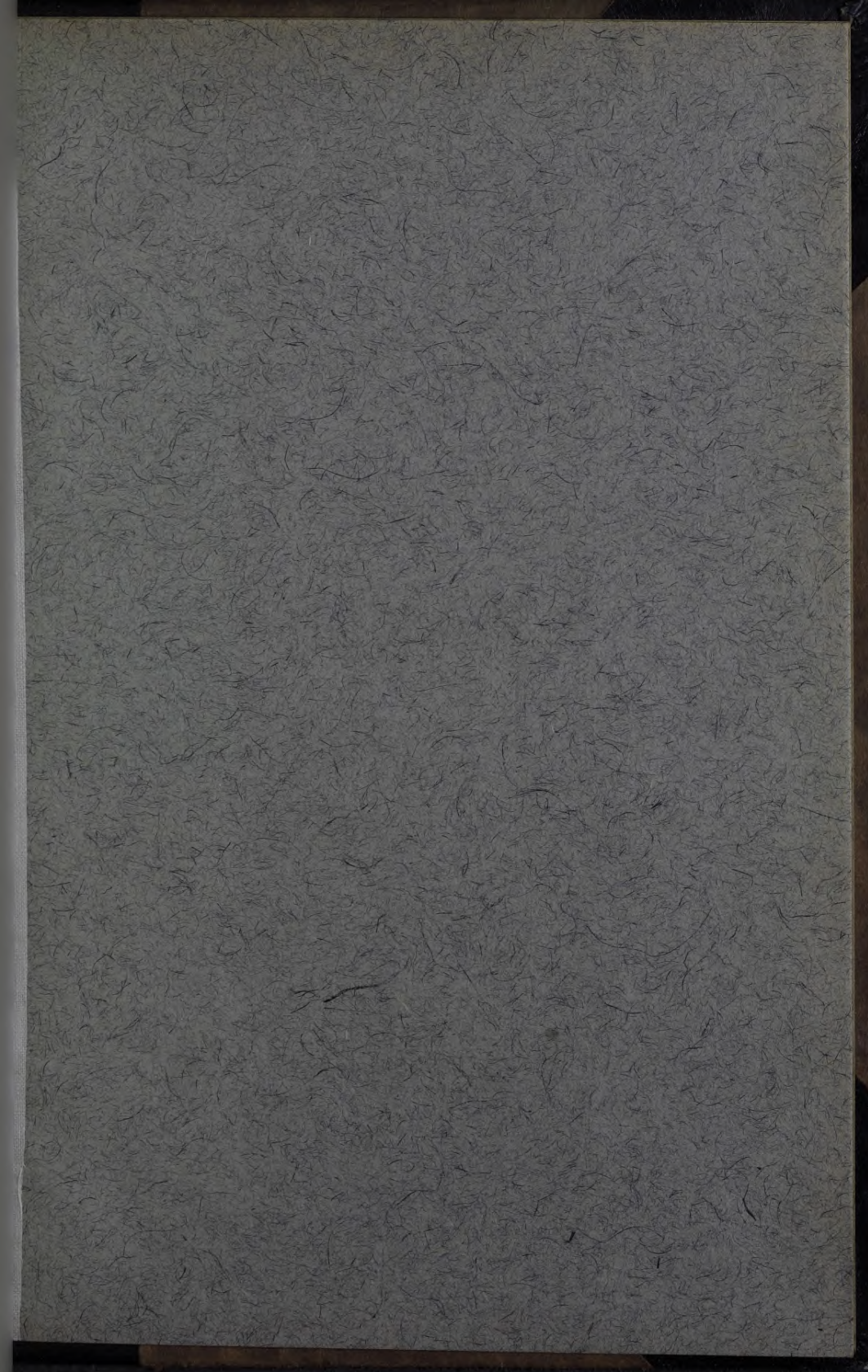
Redīgēja, draugiem palīdzot, Alv. Augstkalns. Noslēgts 26. februārī 1931.

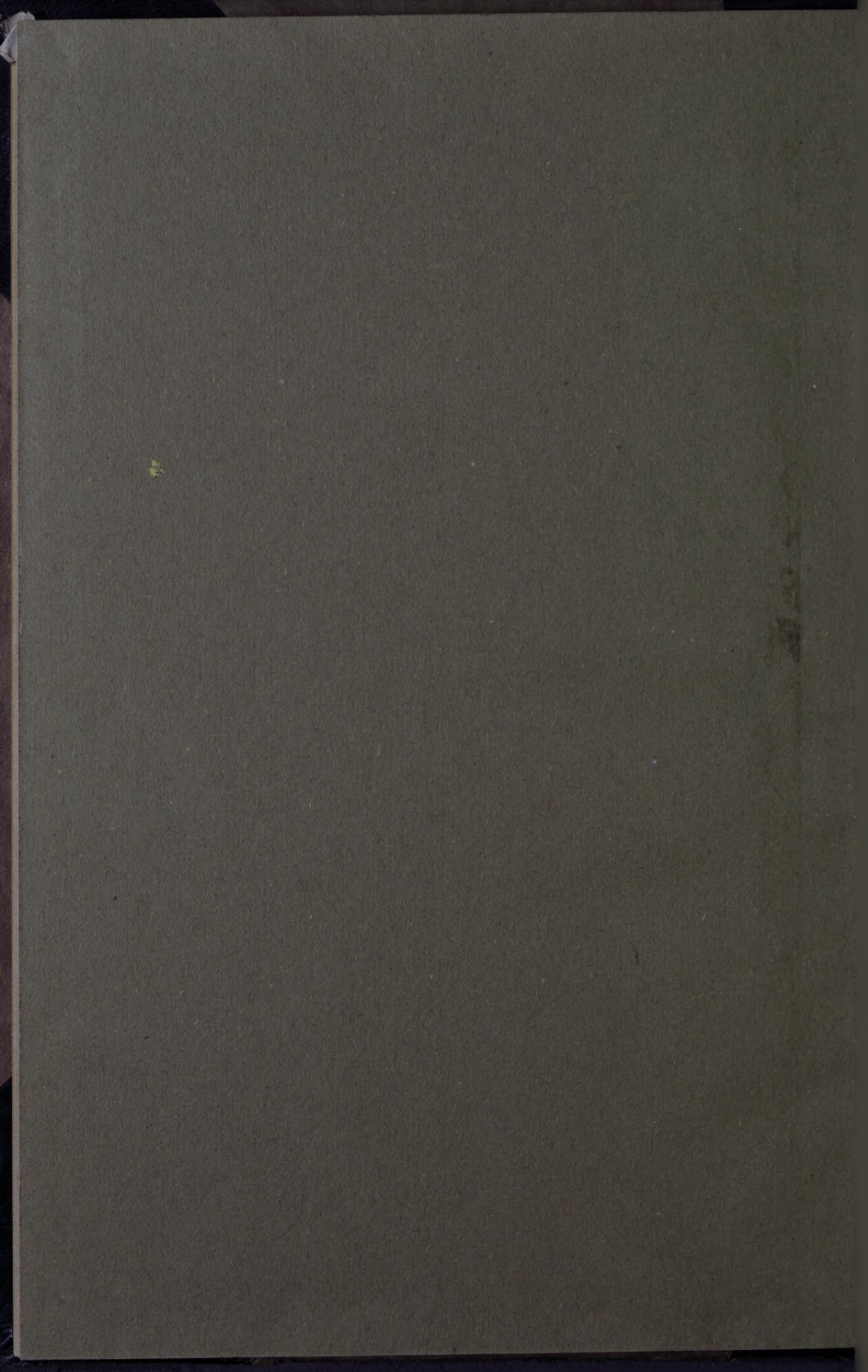
Saturs.

	Ludim Bērziņam	3
810	* * * V. Kancāns	6
371.1	L. Bērziņš kā sēmināra vadītājs, I. C.	8
-	Audzinātāju audzinātājs. Absolvents	10
81.1	Ludim Bērziņam. L. Bičole	11
202.1	L. Bērziņš kā teologs. F. Treijs	12
	Redaktors Pro domo sua	16, 45, 63, 67
801	Leišu dainu pantmērs. Alv. Augstkalns	17
810	L. Bērziņš garīgā dzeja. Kr. Ancītis	46
801	Stils. K. Kurcalts	64
48	Folkloras studijas. J. Bičolis	68

413 585

193

21-3

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306102969